ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI

BOETHII

DE

CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ LIBRI V.

Ad optimarum editionum fidem recensiti.

Accessere Petri Bertii Præfatio, Boëthii Vita a Martiano Rota conscripta, Theodori Pulmanni de Metris Boëthianis Libellus, nec non Elpidis, Boëthii uxoris, Hymni duo.

PATAVII. CIↃIↃCCXXI.
Excudebat JOSEPHUS COMINUS
SUPERIORUM PERMISSU.

Viro Doctissimo, Clarissimoque

JACOBO GIACOMETTI

Philosophiæ Moralis in Gymnasio Patavino Professori eximio

JO. ANTONIUS VULPIUS S. P. D.

ETSI omnia quæ ad literarum dignitatem amplificandam quocumque modo pertinent, maximæ mihi curæ semper fuerunt; nihil tamen umquam antiquius habui, JACOBE *doctissime, quam ut tui similes viros ea observantia colerem, ex qua facile intelligeretur, me de ipsorum laude vehementer esse sollicitum. Qui enim ex animo literas amant, (in quorum numero jam inde a pueritia nomen & ego meum profiteri cœpi) parum admodum referre arbitrantur, sua potissimum, an etiam aliena opera earum studia floreant, majusque in dies incrementum accipiant. Ipsi quidem nervos omnes in ea re contendunt, ut studiosis adolescentibus, ceterisque cupidis bonarum artium omni genere prosint lucubrationum; at iis nihilominus quos viderint idem saxum volvere, non modo non obtrectant (id quod levium*

& pravorum ingeniorum est), *sed contra favent*, *ac libentissime velificantur*. *Nam ut ab ignavia quamplurimum abesse volunt*, *sic invidentiam declinare* : *quorum vitiorum altero effectum est*, *ut pauci omnino doctrina excellant* ; *altero*, *ut si qui excellunt*, *iisdem saepe probitas*, *verecundia*, *fides*, *ceteraque animi bona desint*, *quae sunt dubio procul doctrina ipsa potiora*. *At cum plerique non ideo se doctoribus erudiendos tradant*, *quo meliores fiant*, *& rempublicam aliquando juvent*, *sed potius ut literis exculti*, *patrimonium augere*, *& praetereuntium digito monstrari possint* ; *iccirco studiorum aemulos odisse consueverunt*, *quos nimirum suis rationibus officere*, *atque in suae gloriae communionem venire*, *moleste ferunt*. *Cum igitur doctorum virorum caussa omnia me & velle & debere semper ostenderim*, *eosque omni officio*, *ac potius pietate fuerim prosecutus* ; *quid ego te non in primis diligerem atque suspicerem*, *tanto ingenio*, *tanta eruditione*, *tanta melioris antiquitatis notitia virum*, *ut nihil propemodum in veterum scriptis delitescat*, *cujus tu momenta sollertissime non perpenderis* ? *cur unus te segniter ac remisse observarem*, *quem sapientissimi Christianae Reipublicae Antistites dignum cognitione judicant* ; *ad quem*, *tamquam ad florentissimae hujus urbis praecipuum quoddam ornamentum*, *concursus peregrinorum fieri soliti sunt* ; *quocum denique Italorum paucissimi*, *qui hodie vivant*, *Graecarum literarum scientia contendere audeant* ? *Incredibilem porro amori erga te meo cumulum accedere sentiebam*, *cum haec illustria*, *ac prope divina bona*, *quae multis vigiliis*, *improbo labore*, *assidua exercitatione adeptus es*, *non apud te maligne contineri*, *sed ad communem studiosae juventutis utilitatem humanissime conferri viderem* : *in quo quidem docendi munere*, *ut in re animo tuo gratissima*, *pecuniae atque honorum cupiditate posthabita*, *bonam aetatis partem maxima cum laude exegisti*. *Nemo fere e nostris adolescentibus invenitur*,

qui

qui aliquid modo in dicendo possit, qui non te magistro multum profecisse fateatur: nemo fere in hac urbe, barbariem exuit, ac mansuetiores Musas amplexus est, qui non te auctore, hortatore, adjutore id fecerit. Quod si tibi gratias pro meritis referre homines vellent, aut hoc tempora ipsa paterentur, jam in celeberrimo aliquo urbis loco, quemadmodum olim Delphi Gorgiæ illi Leontino, insigne virtuti tuæ monumentum excitandum curarent. Quid est enim sanctius, quid augustius, quid omnium sæculorum memoria dignius, quam civibus quibuscum vixeris, profuisse? & profuisse quidem non aquis ducendis, aut porticibus exstruendis, aut viis muniendis (quamquam sunt hæc ipsa ad nominis diuturnitatem idonea) sed animis potius humanitate leniendis, & sapientiæ studio imbuendis. Nihil tamen tibi ad summam gloriam deesse video; qui provideris magnitudine benefactorum, ne ulla umquam oblivione ex animis hominum excidere possis: intereunt enim statuæ, ut ait (*) Cicero, tempestate, vi, vetustate; laudes autem virorum bene de republica meritorum, posteritati quasi per manus traditæ, vix consenescunt. Fructum interea laboris tui uberrimum, & jucundissimum capis, cum te amari a bonis, atque in oculis nobilitatis esse intelligis; cum tibi omnia prospera evenire optant, quicumque solida certaque doctrina, moribus nullo eruditis artificio simulationis, ingenua denique oris animique libertate, quibus rebus excellis, mirifice delectantur. An quod ab Amplissimo VENETÆ REIPUBLICÆ *Senatore, tuique amantissimo,* MICHAELE MAUROCENO, *quem honoris caussa nomino, ceterisque Rei Literariæ Triumviris, ad hoc publice docendi munus ultro vocatus fueris; idque sapientium virorum de te judicium Senatus universus, optimus ac liberalissimus virtutis æstimator, gravissimo decreto*

(*) Philippica IX.

creto suo comprobaverit : quod hunc dignitatis gradum, quem plerique tanto ambitu petunt, ipse a petendo alienissimus, ac pæne invitus obtinueris : id vero non fuit ad invidiam usque perhonorificum? Quam quidem provinciam sapienter tibi demandatam ita sustines, ut juvenes discendi cupidi qui ad te audiendum frequentes conveniunt, philosophiam quæ de moribus est, non ex turbidis barbarorum lacunis, sed ex purissimis Aristotelis fontibus haurire possint, te videlicet fores & adyta gravissimæ disciplinæ aperiente, & abditissimos quosque summi philosophi sensus, pro tua Græcæ *linguæ facultate, copiose ac dilucide enucleante. Vides, nisi fallor, quæ me caussæ impulerint, ut, quamvis nullo familiaris consuetudinis vinculo inter nos conjuncti simus (quod ego in meis adversis numero) aliquod tamen observantiæ erga te meæ testimonium exstare vellem. Illud etiam adderem, me tibi mutuam voluntatem ideo debere, quod, si quando a doctis viris qui domum tuam ventitant, de instituto hoc nostro juvandi optimas literas, in quotidianis sermonibus mentio facta fuerit, consilia abs te mea probari soleant, & contra calumnias improborum amicissimis verbis propugnari : sed vereor, ne forte homines putent, me tam multa de te prædicasse, non ut candide aperirem quod sentio, sed tantummodo ut ne officio deesse viderer. Cum igitur in ea cogitatione defixus essem, quo tandem pacto, me tui studiosissimum esse, tibi non obscure significarem ; commodum accidit, ut* ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII, *post M. Varronem, Romanorum omnium longe doctissimi, ejusdemque sanctissimi viri,* LIBROS *vere aureos* DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ, *ex quibus animi magnitudo, rerumque humanarum despicientia adhuc spirat, domesticis sumtibus edendos susciperem. visi sunt mihi, si eos tibi inscribere voluissem, propensæ in te voluntatis meæ peridonei testes, ac tamquam*

præ-

prædes futuri. quam sane occasionem tam opportunam declarandi omnibus quanti te facerem, nullo modo amittendam esse duxi. Quamvis enim, vitio temporum quibus conscripti sunt, non eam Latini sermonis elegantiam præ se ferant quam in scriptoribus superioris ævi tantopere admiramur, & a Tulliano dicendi genere valde interdum abhorrere videantur; habent nihilominus quo tenere lectorem possint; abundant enim saluberrimis præceptis, quæ si quis non aspernetur, in tantis vitæ tempestatibus cursum teneat, & ad tutissimum felicitatis portum perveniat. ejusmodi autem præcepta omni vel exquisitiori Latinitate, recte quidem æstimantibus, neque inepte morosis, aliquanto cariora esse debent. Quorumdam porro levitas ferenda non est, qui cum siti ardentissima excrucientur, frigidam tamen, nisi in aureis poculis apponatur, abjicere solent; & sententias pulcherrimas gravissimasque minime probant, quæ non illustrium selectorumque verborum lenocinio commendentur. His videas inani quadam eloquentiæ specie corruptis, placere sæpius futiles nonnullos oratores scriptoresque, in quos (a) Theocriti Chii de Anaximene oratore dictum illud pulchre convenit: ἄρχεται λέξεων μὲν ποταμὸς, νȣ͂ δὲ σαλαγμός. Hos tamen libellos ab ornamentis orationis non adeo inopes esse dixeris, ut scriptoris infantiam arguant; sunt enim & politi, & candidi, & in materiæ difficultate mire perspicui: quæ vero BOETHIUS NOSTER *versibus lusit, ea certe (quod olim* (b) *Julii Scaligeri judicium fuit) meliorum quoque poëtarum lucubrationibus comparari merentur. Ad calcem hujus præclarissimi operis Cajetanus frater meus, quem in hac difficili provincia accurate edendi bonos auctores magnum adjutorem habeo,*

EL-

(a) Incipit verborum quidem flumen, sed mentis gutta. *Apud Stobæum*.

(b) Poëtices lib. VI. cap. V.

ELPIDIS *matronæ lectissimæ*, *primæ* BOETHII UXORIS, *ut a plerisque traditum est*, HYMNOS DUOS *in* PETRUM & PAULLUM, *principes Apostolorum*, *adjungere voluit : qui cum & ipse doctrinæ atque humanitati tuæ plurimum tribuat*, *me præ verecundia cum hoc munusculo ad te accedere dubitantem hortatu suo confirmavit*. *Accipe igitur*, *Vir doctissime*, *benignitate qua soles*, *hoc quod tibi a me peramanter offertur*, & *ita meis rebus favere perge*, *ut tuo testimonio fretus*, & *in benevolentia conquiescens tua*, *nullis pusillorum hominum aut malevolorum conatibus*, *de statu tranquillitatis* & *constantiæ umquam dimoveri possim*. *Vale*. *Kal. Junii*. *Anno a P. V.* MDCCXXI. *Patavii*.

Ad generosæ indolis, priscaque nobilitatis Juvenem,

D. RUTGERUM BOETZELERIUM

AB ASPEREN,

LIBERI BARONIS ASPERANI FILIUM,

PETRI BERTII PRÆFATIO.

LIBROS ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ, quos in tanta dignatione viri eruditi semper habuerunt, ut in illis legendis, enarrandis, recensendis, evulgandis, laudem non exiguam positam existimarent, (scripsere enim in eos ex antiquioribus Albertus Magnus, & Thomas Aquinas: Deus bone, qui viri, & quanti! post illos Rudolphus Agricola Frisius, & Joannes Murmellius Ruremundanus, ac nuper admodum Joannes Bernartius, & Theodorus Zitzmannus:) libros igitur Boëthii de Consolatione Philosophiæ nuper a me publicis lectionibus in Academia explicatos, tibi inscribo, Juvenis Nobilissime. exiguum mole munus, sed ingens pondere. Etsi enim brevitati ipse quondam studuerit Boëthius, brevitatemque operis contractiorem adhuc fecerit typographi nostri solertia:

tamen ubique adhuc effulget magnum illud & cælo adfine ingenium. Certe inter posterioris ævi scriptores Græcos pariter ac Latinos, nemo fuit in omni genere sapientiæ Boëthio nostro par. Philippum Pulchrum Francorum regem constat tanti hos libros fecisse, ut quamvis ipse Latine intelligeret, tamen pro beneficio habuerit quod ipsi Joannes Magdunensis, poëta (ut tunc ferebant tempora) eruditus, eos Gallice a se redditos, inscripsisset: adservaturque ejus operis exemplar adhuc hodie Lutetiæ in Bibliotheca Augustinianorum. Merito autem auctorem istum tanti fecit magnus rex. Nihil quippe in eo non est eximium. Religionem spectamus? Christianus est, & quidem, inter Christianos, fidei Orthodoxæ sectator atque adsertor. Patriam? Romanus. Dignitatem? Patricius, Exconsul Ordinarius, Exmagister Officiorum. Familiam? Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus, Boëthius. Studium & vitæ genus? Logicus acutissimus, Theologus gravissimus, Mathematicus solertissimus, Mechanicus artificiosissimus, Musicus suavissimus: adhæc Orator & Poëta optimus. Dictionis modum? Utroque in genere, fuso pariter & numeris adstricto, egregius; sed in hoc præcipue excellens. Argumentum scriptionis? Id vero est Consolatio in rebus adversis, quod ille argumentum tractavit in carcere Ticinensi, quum jussu Theodorici Ostrogothi, regis Italiæ, captivus illic detineretur, ubi etiam postea resecto capite vitam finiit; suntque huic tractationi multa alia capita adnexa, de Summo Bono, de Malo, de Fato, Providentia, Concordia liberi arbitrii cum præscientia divina, aliaque. Usum? Solus hic auctor sufficere potest componendis controversiis omnibus quibus hoc tempore multorum ingenia agitantur.

Sed priusquam ipsum inspicias operis contextum, videntur mihi præmittenda quædam quæ huic nostræ tra-

tractationi lucem aliquam possunt adfundere. Principio igitur illud occurrit; plures olim fuisse Boëthios: nam & Stoicum quemdam nominat Laërtius in vita Zenonis; & Epicureum Plutarchus loquentem facit in Symposiacis, & Cretensem alium citat Galenus Aristotelis studiosum, virum consularem: noster quoque iste in Commentario in Porphyrium, quemdam nominat Boëthium Philosophum, citatum pridem ab Ammonio & Simplicio. Patrem quoque Boëthii nostri Boëthium appellatum fuisse suspicio est, sicut postea liquebit. Sed nostrum istum ab aliis omnibus distinguunt adjecta nomina: vocatur enim Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus: adduntur tituli ex honoribus in republica gestis, Exconsul Ordinarius, Exmagister Officiorum, Vir Clarissimus, & Illustrissimus.

Sed unde tot unius hominis nomina? Fuit illius sæculi moribus receptum ut præstantes viri nomen suum ad alios transmitterent. Hæc res tot Antonios inter Cæsares dedit, tot Aurelios, Severos, Flavios, Valerianos, Valentinianos, Constantes, Constantios, & Constantinos: tot longa serie Othones, Henricos. Putaverunt enim grata in vulgus nomina commendationem personis adferre posse. Video etiam adsumta interdum nomina excellentium virorum ab iis qui extra familiam erant. Illius ergo temporis more factum est ut noster iste Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus, Boëthius vocaretur, abavi, proavi, avi, patris nominibus conjunctis.

Primum ergo nomen referendum est ad Anicios, quorum genus antiquum & nobile non uno loco prædicat beatus Hieronymus. Emicuit autem inter eos præ ceteris Boëthii nostri atavus, Anicius Sextus Petronius Probus, cujus frequens est & honorata mentio apud Ammianum Marcellinum, Ausonium, Symma-

chum, inque Codice Theodosiano. Gessit enim consulatum cum Gratiano Imperatore, anno Christi CCCLXXI. idemque, quum in Italia Prætorio Præfectus esset, provincias Insubriam, Æmiliam, atque Liguriam cum insignibus consularibus Ambrosio (ei qui postea Mediolanensis Ecclesiæ Episcopus factus est) administrandas dedit. Qui Hieronymum & Augustinum legunt, offendunt crebra Aniciorum familiæ elogia. Claudianus non dubitat illam ceteris omnibus Romæ viventibus nobilitate præferre:

-- -- *Quemcumque requires*, inquit,
Hac de stirpe virum, certum est de consule nasci.
Per fasces numerantur avi, semperque renata
Nobilitate virent, & prolem fata sequuntur
Continuum simili servantia lege tenorem.
Nec quisquam procerum tentat, licet ære vetusto
Floreat, & claro cingatur Roma senatu,
Se jactare parem: -- --

Fuere autem Anicio Sexto Petronio Probo filii duo, Probinus & Probus: filia unica, Turriana Anicia Juliana, quæ nupta Quinto Claudio Hermogeniano Olybrio, mater fuit Demetriadis, Christianorum Rhetorum præconiis decantatissimæ virginis, utpote cujus in laudibus prædicandis certatim laborarint Pelagius monachus, Hieronymus presbyter, Augustinus Episcopus, & post illos Prosper quoque Aquitanicus: quemadmodum matrem Julianam viduam celebrarunt idem ille Pelagius, Hieronymus, Augustinus. Hieronymi ad Demetriadem verba de gente Anicia hæc sunt: *Scilicet nunc mihi Proborum & Olybriorum clara repetenda sunt nomina, & illustris Anicii sanguinis genus, in quo aut nullus aut rarus erit qui non meruerit consulatum. Proferendus Olybrius, virginis nostræ pater, quem immatura morte subtractum Roma congemuit.* Uxor Anicio illi fuit Faltonia Proba, dicta quoque ipsa Anicia, consulis

ſulis uxor, conſulum filia, conſulum mater, mulier erudita, cujus hodieque exſtat Cento Virgilianus. Honores illius quem dixi Anicii, indicant auctores a me citati; ſed inprimis crebræ inſcriptiones Romæ. unam tibi hoc tempore in medium proferemus, ex baſi ſtatuæ ipſi poſitæ a filiis Probino & Probo:

SEXTO. PETRONIO. PROBO. VIRO. CL. PROCONSVL. AFRICÆ. PRÆFECTO. PRÆTORIO. QVATER. ITALIÆ. ILLYRICI. AFRICÆ. GALLIARVM. CONSVLI. ORDINARIO PATRI. CONSVLVM
ANICIVS. PROBINVS. VIR. CL. CONSVL. ORDINARIVS. ET. ANICIVS. PROBVS. VIR. CL. QVÆSTOR CANDIDATVS. FILII. MVNVS. SINGVLARI. RELIGIONE. DEBITVM DEDICARVNT

Cui ſimilis etiam alia inſcriptio conſpicitur, poſita ab Hermogeniano Olybrio, & uxore Anicia Juliana.

Præcipuum autem familiæ Aniciæ decus fuit quod Chriſti fidem amplexa, multis aliis Romæ exemplum dedit deſerendi Gentiliſmi. Prudentius:

Fertur enim ante alios generoſus Anicius urbis
Illuſtraſſe caput. Sic ſe Roma inclyta jactat.
Quin & Olybriaci gentiſque & nominis heres,
Abjectis faſtis, palmata inſignis ab aula,
Martyris ante fores Bruti ſubmittere faſces
Ambit, & Auſoniam Chriſto inclinare ſecurim.

Spectatur Romæ adhuc Anicii Petronii & Faltoniæ Probæ ſepulcrum, adeo magnificum, ut vix aliud ſplendidius credatur in ea urbe exſtare. Ejus inſcriptionem unam carmine factam, quia id meretur, &

quia ad Aniciæ gentis gloriam facit, adponam:

Sublimes quiſquis tumuli miraberis arces,
Dicas, quantus erat qui Probus hic ſitus eſt!
Conſulibus proavis ſoceroque exconſule major,
Quod geminas conſul reddidit ipſe domos.
Præfectus quartum toto dilectus in orbe,
Sed fama emenſus quicquid in orbe hominum eſt.
Æternos, heu, Roma, tibi qui poſceret annos,
Cur non vota tui vixit ad uſque boni?
Nunc quum ſexdenos menſis ſuſpenderet annos,
Dilectæ e gremio raptus in æthra Probæ.
Sed periiſſe Probum meritis pro talibus abſit
Credas, Roma, tuum. vivit, & aſtra tenet.
Virtutis, fidei, pietatis, honoris amicus,
Parcus opum nulli, largus at ipſe fuit.
Solamen tanti conjunx tamen optima luctus
Hoc Proba ſortita eſt, jungat ut urna pares.
Felix, heu nimium felix! dum vita maneret,
Digno juncta viro, digna ſimul tumulo.

Atqui hic quidem Anicius atavus fuit noſtri Boëthii. Filii iſtius Anicii, ut ante diximus, fuere Probus & Probinus, quorum ille, Boëthii noſtri abavus, tanta fuit per orbem univerſum virtutis fama, ut Perſæ duo potentiſſimi & ſapientiſſimi, teſte Paullino in vita beati Ambroſii, Romam venerint ipſius videndi ac ſalutandi gratia.

Hujus Probi filia nupta fuit Manlio Theodoro, quem codices quidam Mallium vocant: & quia gens Manlia Torquata fuit, eo factum eſt ut Boëthius noſter dictus fuerit ANICIVS MANLIVS TORQVATVS. Fuit autem Manlius iſte Boëthii noſtri proavus: eumque Faſti conſulem ſignant cum Eutropio. Ejuſdem Manlii memoria exſtat apud Auguſtinum, qui matrem ſuam Monicam alloquens, *His*, inquit, *temporibus (ut omittam ceteros) vir &*

inge-

ingenio, & eloquentia, & ipsis insignis muneribus fortunæ, &, quod ante omnia est, mente præstantissimus, Theodorus, quem bene nosti, id agit ut & nunc, & apud posteros, nullus hominum de literis nostrorum temporum jure conqueratur. Ejusdem Manlii consulatum luculento carmine Panegyrico celebravit Claudianus, cujus in extrema parte, ubi vota sua exponit pro gente Manlia, quasi de Boëthio nostro vaticinatur. Sic enim canit:

Consul per populos idemque gravissimus auctor
Eloquii, duplici vita subnixus, in ævum
Procedat, pariter libris fastisque legendus.
Accipiat patris exemplum, tribuatque nepoti
Filius, & captis ne desit fascibus heres.
Decurrat trabeata domus, tradatque secures
Mutua posteritas, servatoque ordine fati
Manlia continuo numeretur consule proles.

Adhæsit autem Genti Manliæ TORQVATORVM nomen, ex eo quod TITVS Manlius L. F. A. N. Imperiosus, Sulpicio dictatore tribunum agens militum, Gallum provocantem singulari certamine prostravit, corporeque ejus ab omni alia vexatione intacto, unum torquem abstulit, eoque se induit, ut est apud Livium. Sic igitur Boëthius noster ab atavo nomen habet Anicii, ab avo Manlii Torquati.

SEVERINI nomen unde tractum sit, video dubitari. Sunt qui ex gentis Manliæ severitate illud petitum existiment. Constatque, severam inprimis atque imperiosam hanc familiam fuisse. L. Manlius Titum filium suum, qui postea Torquatus dictus fuit, rus ab hominum conversatione relegavit: idem dictator tanta severitate delectum habuit, ut Imperiosi nomen retulerit. Ipse T. Manlius Torquatus, filium suum, quod provocatus a Geminio Metio, duce Tusculanorum, ad dimicandum se ignaro descenderat,

abripi a lictore, & in modum hostiæ mactari jussit; satius judicans, patrem filio forti, quam patriam militaris disciplinæ exemplo carere: quo quidem facto Manlius usque adeo invisum se atque exosum juventuti Romanæ effecit, ut ipsi de Latinis, Campanis, Sidicinis, Auruncis triumphum agenti, nemo adolescens nobilis obviam processerit. Ad hanc severitatem respexit Virgilius, quum scripsit:

-- -- sævumque securi
Adspice Torquatum -- --

L. quoque Manlius Torquatus, is qui consul cum Cnæo Octavio fuit, filium suum, accusatum a Macedonum legatis quod in prætura sua provinciam pecunia spoliasset, vetuit in conspectum suum prodire, negans eum videri tali ingenio fuisse quales ejus majores fuissent: quam quidem notam filius tam acerbe tulit, ut eadem nocte se laqueo interemerit. Ab hac igitur Manliæ gentis severitate credunt quidam Boëthium nostrum dictum fuisse SEVERINVM: quibus tamen ego adstipulari non possum: eo quod nusquam videam cognomen istud genti Manliæ tributum: nam Imperiosos quidem Manlios lego, Severos aut Severinos non lego. Et quia Severinorum familiam nobilem tunc temporis fuisse constat, quæ tamen non fuerit gentis Manliæ, malo ego ad Severinos illos nomen istud referre. Fuerunt autem hoc nomine consules plures Fastis notati, sub Imperatoribus Leone & Zenone. Ac fieri potest ut vel Manlii Theodori filia Severino alicui nupta fuerit, avo nostri Boëthii, vel filius Manlius adoptione transierit in familiam Severinorum, ex quo natus sit BOETHIUS, nostri Boëthii pater; is qui quum præfecturam gereret prætorii, a Valentiniano Imperatore una cum Ætio Patricio innocens in palatio interfectus est. Hic ille est cujus mentionem facit in Chronico suo Cassiodorus. *Ætius*, inquit,

inquit, *patricius in palatio manu Valentiniani Tertii Imperatoris exstinctus est, Boëthius vero Præfectus Prætorio amicis ejus circumstantibus interemtus*. Hæc refert Cassiodorus ad consulatum Ætii & Studii: qui incidit in annum Christi CCCCLV. quo ipso anno Boëthius noster natus esse creditur. Eodem anno Fl. Anicius Petronius Maximus, qui Valentinianum, justo uxoris ab ipso vitiatæ dolore ardens, occidit, ejusque contra uxorem Eudoxiam stupravit, & imperium sibi vindicare conatus est, a Genserici militibus interemtus occubuit.

Referenda sunt igitur ad Boëthii majores, a quibus petita sunt, ista nomina: Anicii, ad Anicium Petronium Probum atavum; Manlii Torquati, ad Manlium Theodorum proavum; Severini, ad avum Severinum; Boëthii, ad patrem Boëthium. Duravit vero etiam post Boëthii & Theodorici obitum Aniciorum gens: Justinus enim & Justinianus Imperatores Anicii dicti sunt: fratrem quoque Justiniani, nomine Germanum, ait Jordanes, ducta Malhasuenta, Witigis Gothi vidua, Aniciorum gentem cum Amala stirpe conjunxisse.

Prænomen Boëthii nulli libri præferunt. Mihi dubium non est, prænomen ipsi fuisse Flavii, ita enim vocari video in Actis Ecclesiasticis, quæ sic habent: *Fl. Boëthio V. C. consule, die III. Iduum Martiarum, in Basilica Constantiana, residente venerabili viro, Papa Felice, &c.* Quæ verba ad primum Boëthii consulatum referenda sunt.

Floruit autem Boëthius noster Theodorici Amali regis Ostrogothi temporibus. Hic ille est Theodoricus Theodemiri filius, qui delatum sibi a Zenone Imperatore Italiæ regnum, quod tunc quidem Odoacer Herulus occupaverat, cum ingentibus Ostrogothorum copiis invasit, ipsoque interfecto, regni Gothorum in

Ita-

Italia ſedem Ravennæ fixit, atque inde toti Italiæ & Siciliæ jus dixit, reſcripta ſua quaquaverſum mittens, quorum magnam partem M. Aurelius Caſſiodorus libris ſuis Variarum inſeruit.

Fuit autem tempeſtas illa gravis admodum Romanæ urbi: nam inter tot magnos & præſtantes viros quos adhuc habebat reſpublica, optimus quiſque dignitatem Imperii & majeſtatem ſummam alio translatam tacite indignabatur. Imperatoris enim ſedem aulamque habebat Conſtantinopolis, quæ tunc nova Roma dicebatur. Italiam vero omnem occupatam primum a Vandalis, poſtea ab Herulis, tenebant tunc Gothi, qui regni ſui ſedem non Romæ, ſed Ravennæ poſuerant. Una in tanto dignitatis naufragio ſupererat tabula, conſulatus: ſed & is quoque altera parte erat imminutus, quum a Conſtantini inde temporibus alter conſulum Conſtantinopoli, alter Romæ deſignaretur.

Natus eſt Boëthius anno Chriſti (ut ante dixi) CCCCLV. hoc eſt quinquaginta annis poſt captam ab Athalarico Gotho Romam. Ex quo apparet, non multo ipſum poſteriorem fuiſſe Hieronymo & Auguſtino, quorum ætas incidit in extremos annos Anicii Petronii Probi. Coævus fuit Caſſiodori, Cæſarii Arelatenſis, Fulgentii, Vigilii, Priſciani, Victoris Africani, Sidonii Apollinaris, ſancti quoque Benedicti, a quo fertur in monte Caſſino una cum Tertullo Placidi monachi patre, ſenatore Romano, menſæ monaſticæ adhibitus.

Puerum Deus miris ingenii dotibus imbuerat: ſed & aliis omnibus inſtruxerat rebus quæ ad vitam bene beateque degendam exoptari ſolent: opes enim dederat, valetudinem, formam, amicos.

Sed, orbatum patre, amicorum fides atque induſtria ad eruditionis & ſapientiæ templa perduxit. Miſ-

ſus

ſus eſt enim infans ſtatim Athenas, ubi jam reſtaurata literarum & Philoſophiæ ſtudia magno præſtantiſſimorum ingeniorum confluxu atque ardore agitabantur. Ibi ille totos annos XVIII. cum aliorum Philoſophorum, tum Ariſtotelis inprimis atque Euclidis & Ptolemæi lectioni vacavit. Ac videtur quidem Eleaticæ primum, poſtea Academicæ, tandem vero Peripateticæ ſectæ addictus fuiſſe. Huc illud refero quod initio hujus libri legitur: ubi Philoſophia Poëticas Muſas apud Boëthium in carcere conſpiciens, fingitur ægre ferre illarum præſentiam, & dicere, *Hunc vos, Eleaticis atque Academicis ſtudiis innutritum auſæ fuiſtis adire?* Quod de annis XVIII. Athenis exactis dixi, confirmatur ipſius Boëthii teſtimonio, ex libro de Diſciplina Scholarium. Exercuit autem in prima illa ætate ſtudium Poëticæ; itaque ipſe de ſe:

Carmina qui quondam ſtudio florente peregi,
Flebilis, heu, mæſtos cogor inire modos.

Sic ergo Boëthius pueritiam & juvenilem ætatem conſumſit. Atque huc pertinent illa Fortunæ ad ipſum verba: *Quum te matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus inopemque ſuſcepi, meis opibus fovi, &, quod te nunc impatientem noſtri facit, favore prono indulgentius educavi, & omnium quæ mei ſunt juris affluentia & ſplendore circumdedi.*

Reverſum Athenis in Urbem, ſtatim egregia animi virtus, moreſque ad humanitatem facti commendavere præcipuis in republica viris, qui juvenem ad ſumma natum ambire, & affinitates ſuas ipſi ultro etiam offerre, non inhoneſtum ſibi putavere. Duxit autem uxorem primam Elpidem Siculam, virginem nobilem, ex eaque duos filios Patricium & Hypatium ſuſcepit. Fuit autem Elpis iſta non probitatis tantum, ſed etiam literarum laude celebris, inprimiſque Poëticæ amans. Ejus creduntur eſſe Hymni duo qui in Ec-

clesia canuntur, *Aurea lux*, & *Felix per omnes*.

Elpidis istius quis pater fuerit, nescitur: primæ illum dignitatis virum fuisse, constat ex iis quæ libro secundo Philosophia Boëthium alloquens dicit: *Taceo*, inquit, *quod desolatum parente, summorum te virorum cura suscepit, delectusque in affinitatem principum civitatis (quod pretiosissimum propinquitatis genus est) prius carus quam proximus fuisti. Quis non te felicissimum cum tanto splendore socerorum, cum conjugis pudore, tum masculæ quoque prolis opportunitate prædicavit?*

Ita ille juvenis admodum admotus est præcipuis in republica honoribus, ac per eos tandem ad summum fastigium, hoc est Consulatum, pervenit. Huc spectant ista Philosophiæ verba: *Prætereo (libet enim præterire communia) sumtas in adolescentia, negatas senibus dignitates*. Incidit autem primus ille Boëthii consulatus in annum Christi CCCCLXXXVII. quo anno, ut auctor est Cassiodorus in Chronico, Odoacer Herulus Phœba, Rugorum rege, victo captoque potitus est. Ex quo apparet, Boëthium ante occupatum a Theodorico regnum Italiæ, consulem fuisse. Biennio enim post consulatum Boëthii ingressus est Italiam Theodoricus, & postea imperante Anastasio, consuleque Albino, Ravennam venit, & Odoacrem interemit.

Filii Boëthii Patricius & Hypatius annis XIII. post patrem consules facti sunt. Fuit autem is annus a Christo nato quingentesimus, regis Theodorici octavus. Scribit autem Cassiodorus in Chronico, eo anno Theodoricum Romam cunctorum votis expetitum advenisse, & senatum suum mira affabilitate tractasse, Romanæ urbi donasse annonas, atque admirandis mœnibus, deputata per annos singulos maxima pecuniæ quantitate, subvenisse. Hic ille est annus quo Boëthius noster filiis suis curules insidentibus, Theodori-

cum

cum regem diserta admodum oratione in Curia laudavit: cui ille respondens, senatum mira comitate appellavit, ac se dignitati & commodis ejus numquam defuturum ostendit. Progressus tunc e Curia in Circum Theodoricus, ad locum qui *Palma aurea* dicebatur, concionem habuit ad populum cum senatoribus in gradibus considentem. Hic vero Boëthius, medius inter filios suos consistens, congiarium populo dedit. Profectus autem e Circo Theodoricus, triumphale epulum senatoribus dedit, ac plebi Romanæ frumentum donavit. Quanta vero fuerit illius actus celebritas, ex eo cognosci potest quod beatus Fulgentius, qui tunc temporis nova Trasimundi sævitia exanimatus, deserta Africa Romam venerat, pompam illam conspiciens, acclamationes audiens, ordinemque rerum admirabilem secum expendens, exclamavit: *Quam speciosa debet esse Jerusalem illa cælestis, si sic fulget Roma terrestris! & si in hoc sæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor & gloria tribuetur sanctis contemplantibus veritatem!* Sed splendorem illius actus eleganter descripsit ipse Boëthius hujus operis libro secundo, ubi Philosophiam sic loquentem introducit: *Si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poterit ne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri, quum duos pariter liberos tuos domo provehi sub frequentia patrum, sub plebis alacritate vidisti? quum eisdem in Curia curules insidentibus, tu regiæ laudis orator, ingenii gloriam facundiæque meruisti? quum in Circo duorum medius consulum circumfusæ multitudinis exspectationem consularis triumphali largitione satiasti?* Secundus Boëthii nostri consulatus incidit in annum Christi DX. Theodorici regis XVIII. Hoc anno Boëthius consul, prædicamenta Aristotelis commentariis illustrare aggressus est. Testatur id ipse initio sui Commentarii. *Etsi*, inquit, *nos*

nos curæ officii consularis impediunt quo minus in his studiis omne otium, plenamque operam consumamus: pertinere tamen videtur ad aliquam reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina cives instruere; nec male de civibus meis merear, si, quum prisca hominum virtus urbium ceterarum in hanc unam rempublicam imperium transtulerit, ego, id saltem quod reliquum est, Græcæ sapientiæ artibus mores nostræ civitatis instruxero. Quare ne hoc quidem ipsum consulis vacat officio; quum Romani moris semper fuerit, quod ubicumque gentium pulcherrimum esset atque laudabile, id magis ac magis imitatione honestare. Judicabat enim gravissimus vir, non posse a se tempus quod a republica vacuum habebat, melius collocari quam si illud maximorum virorum, Catonis, M. Tullii, Senecæ, aliorumque exemplo, sapientiæ studiis, atque Aristotelis inprimis, Philosophorum maximi, lectioni, versioni, atque explicationi tribueret. Nam & ipse a prima ætate illis studiis fuerat delectatus, & intelligebat, nihil esse quo æque humana mens gaudeat, atque veri cognitio: & sperabat, Romanam juventutem sua opera ad priscam illam virtutem posse excitari. Habebat autem bibliothecam optimorum utriusque linguæ librorum copia instructissimam, cujus parietes ebore ac vitro comti nitebant, neque in carcere postea quicquam tulit molestius quam quod ea carere debuerit: quocirca ipse cum Philosophia sua de hac re ita in catenis conqueritur: *Hæccine*, inquit, *est bibliotheca illa quam certissimam tibi sedem nostris in laribus ipsa delegeras? in qua mecum sæpe residens de divinarum humanarumque rerum scientia disserebas?*

Hisce igitur præsidiis instructus Boëthius omnem Philosophiam Latinis literis illustrare instituerat. Sic enim scribit: *Ego omne Aristotelis opus quodcumque in manus venerit, in Romanum stilum vertens, eorum omnium commenta Latina oratione perscribam: ut siquid ex*

Logi-

Logicæ artis subtilitate, vel ex Moralis gravitate peritiæ, & ex Naturalis acumine veritatis, ab Aristotele perspicuum est, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine Commentariorum illustrem.

Hac ille contentione multa in universa Philosophia vel e Græcis vertit, vel ipse Latine scripsit.

IN LOGICIS ista:

Ad Isagogen Porphyrii libros II.
Secundæ editionis librum I.
In Categorias Aristotelis lib. II.
In librum περὶ ἑρμηνείας. lib. I.
Editionis secundæ libros VI.
De Divisione librum I.
De Definitionibus librum I.
Ad Categoricos Syllogismos introductionis librum I.
In Topica Ciceronis libros VI.
De Differentiis Topicis libros IV.
De Syllogismo Categorico lib. II.
De Syllogismo Hypothetico libros II.

IN RHETORICIS:

De Locis Rhetoricis lib. I.

IN ARITHMETICIS:

Transtulit *Nicomachum Arithmeticum*. Cassiodorus de Arithmetica: *Hanc apud Græcos Nicomachus diligenter exposuit: quem primum Madaurensis Apulejus, deinde magnificus vir Boëthius, Latino sermone translatum, Romanis contulit lectitandum.*
De Arithmetica lib. II.

IN MUSICA:

Transtulit *Pythagoram Musicum*.
Scripsit *de Musica libros* V.

IN GEOMETRIA:

Transtulit *Euclidem*. Cassiodorus loquens de Geometria: *Cujus disciplinæ*, inquit, *apud Græcos Euclides, Apollonius, Archimedes, nec non & alii scriptores probabiles*

babiles exstiterunt : ex quibus Euclidem translatum in Romanam linguam idem vir magnificus Boëthius dedit , qui si diligenti cura relegatur , hoc quod de divisionibus prædictis apertum est , manifesta intelligentia & clara veritate cognoscetur .

Scripsit *in Geometriam Euclidis libros tres .*

De Quadratura Circuli .

IN GEOGRAPHIA, ET ASTRONOMIA:

Transtulit *Ptolemæum Alexandrinum .*

IN METAPHYSICIS:

De Unitate & Uno lib. 1.

IN MECHANICIS:

Transtulit *Archimedem Mechanicum .*

Edidit præterea *Platonem a se versum ,*

Epistolarum ad diversos librum 1.

Concordiam quoque Philosophiæ Aristotelicæ cum Platonicis scribere adgressus est .

De Hebdomadibus lib. 1.

Crediderim etiam , Romæ vel ipsum extra ordinem quosdam nobiles juvenes docuisse , vel docentibus aliis præfuisse , & varia omnis sapientiæ exercitia domi suæ instituisse . Fuit enim tunc temporis ipsa etiam Roma literarum , & philosophiæ , & humaniorum disciplinarum artiumque celebritate clara : quemadmodum ex rescripto Theodorici regis ad Symmachum , Boëthii socerum , apparet , in quo ille Romam eloquentiæ vocat fœcundam matrem , virtutumque omnium latissimum templum : vetatque , ne Valeriani liberi e Syracusana civitate studiorum caussa Romam deducti , ipso inconsulto aut inscio ad patrem redeant .

Nota quoque exteris fuit Boëthii nostri eruditionis fama . Nam quum Theodoricus Francorum regi Chlodoveo , & Burgundionum regi Gundibaldo adfinitate jun-

junctus esset, quod illius quidem sororem Audafledam uxorem ipse duxisset, alteri vero ipse filiam elocasset, forte evenit ut Gundibaldus, qui Ravennæ socerum inviserat, Romam quoque excurreret, urbis fama, & Boëthii nominis celebritate excitus; cui quum Boëthius inter alia mechanici operis organa ostendisset horologia duo, quorum alterum in sphæra mobili cursum solis significabat, alterum aquis stillantibus indicabat horarum spatia, cujusmodi Græci clepsydras vocant, obstupefactus eorum conspectu homo Barbarus, simulatque in suum regnum reversus est, missis legatis petiit a Theoderico ejusmodi ad se horologia transmitti. Theodoricus Boëthium ut talia adfini suo concinnaret, rogavit; concinnata vero misit. Exstant ejus apud Cassiodorum Epistolæ duæ, harum rerum testes, quas operæ pretium est cognoscere, tum ad confirmandam fidem eorum quæ dixi, tum quia eximiam continent Boëthii prædicationem. Audi ergo quid priore Epistola Theodoricus scribat. *Burgundionum dominus a nobis magno opere postulavit ut horologium quod aquis sub modulo fluentibus temperatur, & quod solis immensi comprehensa illuminatione distinguitur, cum magistris rerum ei transmittere deberemus. -- — Merito siquidem respicere cupiunt quod legatorum suorum relationibus obstupescunt. Hoc te, multa eruditione saginatum, ita nosse didicimus, ut artes quas exercent vulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaveris. Sic enim Atheniensium scholas longe positus introisti, sic palliatorum choris miscuisti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam feceris esse Romanam. Didicisti enim, qua profunditate cum suis partibus Speculativa cogitetur; qua ratione Activa cum sua divisione discatur: deducens ad Romuleos senatores quicquid Cecropidæ mundo fecerant singulare. Translationibus enim tuis Pythagoras Musicus, Ptolemæus Astronomus leguntur Itali: Nicomachus Arithmeticus, Geometri-*

tricus Euclides audiuntur Ausoniis : Plato Theologus, Aristoteles Logicus Quirinali voce disceptant : Mechanicum etiam Archimedem Latialem Siculis reddidisti : & quascumque disciplinas vel artes fœcunda Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore, patrio sermone Roma suscepit : quos tanta verborum luculentia reddidisti claros, tanta linguæ proprietate conspicuos, ut potuissent & illi opus tuum præferre, si utrumque didicissent. Tu artem prædictam, ex disciplinis nobilibus natam, per quadrifarias Mathesis januas introisti. Tu illam in Naturæ penetralibus considentem, auctorum libris invitantibus, cordis lumine cognovisti : -- --. Hæc quia studiosius te legisse comperimus, prædicta nobis horologia quantocius transmittere maturabis ; ut te notum in illa parte mundi facias ubi aliter pervenire non poteras. Agnoscant per te exteræ gentes, tales nos habere nobiles, quales leguntur auctores. Quoties non sunt credituri qui viderint ! quoties hanc veritatem lusoria somnia putabunt ! & quando fuerint a stupore conversi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes talia cogitasse.

In Epistola Theodorici ad Gundibaldum Burgundionum regem leguntur ista : *Quapropter salutantes gratia consueta, per harum portitores, præsentiæ vestræ, horologia cum suis dispositoribus credidimus destinanda. Unum, in quo humana solertia videtur colligi quod totius cæli noscitur spatia pervagari ; aliud, ubi solis meatus sine sole cognoscitur, & aquis guttantibus horarum spatia terminantur. Habetote in vestra patria quod aliquando vidistis in civitate Romana. Dignum est ut bonis nostris vestra gratia perfruatur, quæ nobis etiam adfinitate conjungitur.*

Sed & citharœdum missurus Theodoricus ad Chlodoveum Francorum regem, Boëthium nostrum consuluit, deditque ipsi curam deligendi alicujus idonei. Apparet id ex Epistola ipsius Theodorici ad Boëthium,

in

in qua hæc leguntur: *Quum rex Francorum convivii nostri fama pellectus, a nobis citharœdum magnis precibus expetisset, sola ratione complendum esse promisimus, quod te eruditionis Musicæ peritum esse noveramus. Adjacet enim vobis doctum eligere, qui disciplinam ipsam in arduo collocatam potuistis attingere.*

Idem quoque ad Chlodoveum (quem Cassiodorus Luduin vocat) victoria Alemannica elatum scribens, eum, ut moderatione & clementia victos sibi devinciat, hortatur, ac tandem addit: *Citharœdum etiam arte sua doctum pariter destinavimus expetitum, qui ore manibusque consona voce cantando, gloriam vestræ potestatis oblectet: quem ideo fore credimus gratum, quia ad vos eum judicastis magno opere dirigendum.* Hæc igitur studia fuere Boëthii.

Quæ dum tractat, eripitur ipsi morte Elpis, fida curarum, & gaudiorum, & studiorum socia. Ejus Epitaphium, (incertum, scriptumne a Boëthio, an ab alio aliquo) tale legitur:

Elpis dicta fui, Siculæ regionis alumna,
Quam procul a patria conjugis egit amor.
Quo sine mæsta dies, nox anxia, flebilis hora,

* * *

Porticibus sacris jamnunc peregrina quiesco,
Judicis æterni testificata thronum.

Defuncta Elpide, Boëthius secundam uxorem duxit Symmachi senatoris & consularis viri filiam, Rusticianam, ex qua duos filios paterni avitique ingenii speciem præferentes suscepit. Atque hos quidem consulares vocat, non quod consules fuissent, sed quod viro consulari essent progeniti.

Sequutus est postea Boëthii tertius ultimusque consulatus, quem ille cum Symmacho socero suo gessit, anno Christi DXXII. ætatis suæ LXVII. Ad eum

vero petendum, ut & alios quoque honores, non ambitio Boëthium, aut lucri ſpes, ſed bonorum commune ſtudium impulit. Ac videtur, Symmachum quidem conſulem dediſſe ſenatus Romæ novæ, Boëthium vero ſenatus Romæ veteris. Huic Symmacho Boëthius libellum inſcripſit a ſe compoſitum *de S. Trinitate adverſus Neſtorii & Eutychetis errores*. Fuit enim S. Theologiæ inprimis ſtudioſus Boëthius; ac tunc quidem eo impenſius, quod videret Orthodoxam de S. Trinitate ſententiam vehementer ab Oſtrogothis Arianis, ipſorumque rege Theodorico oppugnari. Scripſit ergo *de Unitate Trinitatis: utrum Pater, Filius, & Spiritus ſanctus de divinitate ſubſtantialiter prædicentur*. Præterea, *de Fide, ad Joannem Diaconum: & de duabus in Chriſto naturis*. Sed Boëthius editis iſtis operibus odium ſibi Theodorici regis conflavit, & in ſuſpicionem apud ipſum venit capti de mutando reipublicæ ſtatu, & vindicanda in libertatem Italia, conſilii. Nec defuere qui hac occaſione in ipſum aperte inſurgerent; conſuliſque auctoritatem aperte oppugnarent: quibus omnibus Boëthius, fretus recti animi conſcientia, fortiter ſeſe oppoſuit, neque eſt veritus, pro tuenda republica & privatorum civium jure, inimicitias potentiorum ſuſcipere.

Primum ergo Conigaſtum exactorem repreſſit, miſerorum civium fortunas nefarie invadentem, neque id ſemel tantum fecit, ſuo conſulatu, ſed ſæpius. Poſtea Triguillam, regiæ domus præfectum, ab incœpta, jamque perpetrata injuria revocavit. Bona & innocuos cives, quos infinitis calumniis effrenis Gothorum avaritia divexabat, objecta periculis nominis ſui auctoritate protexit. Provincialium quoque fortunas privatis præfectorum rapinis & publicis vectigalibus peſſumdari, apud regem Theodoricum queſtus eſt. Quumque acerba fame fervente, gravis atque inexpli-

cabilis

cabilis indicta coëmtio profligatura Campaniam provinciam videretur, ipse communis commodi caussa certamen adversus præfectum prætorii suscepit, & rege ipso cognoscente pro Campanis acriter contendit, & ne coëmtio illa exigeretur, orationis suæ vi effecit. Paullinum, consularem virum, cujus opes Palatinæ hirudines jam spe atque animo exsuxerant, faucibus accusatorum famelicis eripuit. Albinum quoque, & ipsum virum consularem, Cypriani delatoris accusatione pressum, defendit Veronæ, derivato etiam in se Cypriani odio: quumque rex ipse majestatis crimen in Albinum delatum, ad universum senatum transferre conaretur, faceretque pro uno reos plures, Boëthius noster ingenti cum securitatis suæ periculo senatum omnem gravissima oratione defendit. Sed audiamus gesta a se in suo consulatu referentem Boëthium: *Suscepta sunt mihi cum improbis graves inexorabilesque discordiæ: &, quod conscientiæ libertas habet, pro tuendo jure spreta potentiorum semper offensio. Quoties ego Conigastum in imbecillis cujusque fortunas impetum facientem obvius excepi! Quoties Triguillam regiæ præpositum domus ab incœpta perpetrataque jam prorsus injuria dejeci! Quoties miseros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum semper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! Numquam me ab jure ad injuriam quisquam detraxit. Provincialium fortunas tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus pessumdari, non aliter quam qui patiebantur, indolui. Quum acerbæ famis tempore gravis atque inexplicabilis indicta coëmtio profligatura inopia Campaniam provinciam videretur, certamen adversum præfectum prætorii communis commodi ratione suscepi, rege cognoscente contendi, & ne coëmtio exigeretur, evici. Paullinum, consularem virum, cujus opes Palatini canes jam spe atque ambitione devorassent, ab ipsis biantium faucibus traxi. Ne Albinum, consularem virum, præjudi-*

catæ accusationis pœna corrigeret, odiis me Cypriani delatoris opposui. Satis ne magnas in me videor exacerbasse discordias?

Hisce a Boëthio tempore sui consulatus gestis, quum regis & aulicorum odia in ipsum flagrarent, sequente anno, qui in Fastis Maximum consulem habet, accusatus est a Basilio, Opilione, & Gaudentio, hominibus flagitiose improbis, & (quia ipsi impium quoque Arii dogma ad exemplum sui regis sequebantur) Orthodoxo nomini infensissimis. Ex his Basilius olim regio ministerio depulsus, in delationem Boëthii æris alieni necessitate, & spe regii favoris, descendit: Opilio vero & Gaudentius, qui ob multa flagitia exsilio destinati, ædium sacrarum, ad quas confugerant, se præsidio tuebantur, (etsi rex edixisset, nisi intra præstitutum diem Ravenna excederent, futurum ut extracti e templis, frontibus suis inusti urbe pellerentur) simulatque Boëthii accusationem professi sunt, (quod quidem eopse die quo rex id ipsis comminatus fuerat, accidit) repente admissi, auditi, in gratiam regis recepti, ac pristinæ dignitati restituti sunt. Summa vero accusationis, vel delationis potius, hæc fuit: *Quod Boëthius salvum senatum, ejusque auctoritatem esse voluisset. Quod delatori obstitisset, ne documenta adferret quibus senatum reum læsæ majestatis probaret. Quod restitutionem Imperii Romani molitus fuisset;* ad cujus capitis confirmationem ipsi literas quasdam tamquam a Boëthio scriptas proferebant, quum essent a se confictæ. Dicebant etiam, Boëthium ob ambitum dignitatis conscientiam suam sacrilegio polluisse. Theodoricus autem Ostrogothorum rex, qui hactenus, etsi ab Ecclesiæ sententia dissideret in articulo de Sancta Trinitate, æquum se atque humanum Orthodoxis præbuerat, ab hoc inde tempore cœpit ingenium a clementia ad crudelitatem, & ab humanitate consueta ad

bar-

barbariem tyrannidemque transferre, sive blandientis fortunæ aura elatus, sive odio eorum quos intelligebat a sua sententia in religione alienos, sive quod ab illis, prætextu religionis propagandæ, & oppugnandæ hæreseos, mutationem reipublicæ metuebat. Tantum enim falsis accusationibus & fictis criminibus tribuit fidei, ut Boëthium, quo vix alius, sicut antea intelleximus, ipsi fuerat dilectior, etiam insontem condemnarit, & publicatis ejus bonis omnibus, Ticinum (quod posteriores Papiam vocaverunt) relegarit, quingentis, ut ipse conqueritur, ab Urbe passuum millibus. Ipse ait, se bonis omnibus pulsum, dignitatibus exutum, existimatione fœdatum, ob beneficium supplicium retulisse: & ob studium propensius in senatum, morti proscriptionique damnatum fuisse.

In hoc carceris pedore, remotus a bibliotheca, pressus catenis, non fuit otiosus, neque dolori succubuit, sed medicinam petiit ex studiis sapientiæ, quæ sola animi ægritudinem lenire potest, & in summis malis sola est viri boni hereditas. Primum ergo scripsit ad exemplum Socratis, *Apologiæ, vel defensionis suæ librum, contra falsas malevolorum accusationes*: id enim ipse indicat his verbis: *Cujus rei seriem atque veritatem, ne latere posteros queat, stilo etiam memoriæque mandavi*. Scripsit quoque in eodem carcere *ad Symmachum librum de S. Trinitate*, quo sententiam B. Augustini breviter expressit. Scripsit leniendo dolori suo *libros istos quinque de Consolatione Philosophiæ*. Neque vero opus ille totum, prout instituerat, absolvit: habeo enim certissima argumenta quibus possum evincere, propositum Boëthio fuisse, ex doctrina quoque Christiana ea superioribus addere quibus ad considerationem æternæ vitæ animus humanus attolli posset. Nam primum, non est verisimile, partem istam a Christiano homine, mortem ob oculos habente, fuisse

præteritam; eumque qui de S. Trinitate in carcere ſcripſit, conſolationem in adverſis non petiiſſe ex diſciplina Chriſti, & doctrina rerum credendarum ac ſperandarum libris ſacris explicata: deinde, ipſe philoſophica iſta proponens, pollicetur quædam altiora. *Hæc*, inquit, *nondum morbi tui remedia, ſed adhuc contumacis adverſus curationem doloris fomenta quædam ſunt. Nam quæ in profundum ſeſe penetrent, quum tempeſtivum fuerit, exponam*. Vides ne, Nobiliſſime Juvenis, Sapientiam ipſi promittere majora quædam, & efficaciora? Adhæc, libro quarto Boëthius Philoſophiam compellans, eam vocat *veri præviam luminis*: non igitur in parte illa ſtatuit ſubſiſtere, ſed progredi ulterius ad majus lumen. Jam, quod paullo poſt dicitur: *Decurſis omnibus quæ præmittere neceſſarium puto, viam tibi quæ te domum revehat oſtendam. Pennas etiam tuæ menti, quibus ſe in altum tollere poſſit, affigam, ut perturbatione depulſa, ſoſpes in patriam, meo ductu, mea ſemita, meis etiam vehiculis revertaris*. Nemo non videt, rerum tractandarum propoſitionem hiſce verbis contineri. Promittit autem, ſe primum præmiſſurum quædam, poſtea ſe quædam ſubjuncturum. Quæ præmiſſurum ſe ait, habemus: alteram partem deſideramus, in qua erat oſtenſurus viam quæ hominem domum, id eſt in cælum ducat; quæque pennas ipſius menti affixura erat, quibus ſe in altum poſſet tollere, atque ita ſoſpes in patriam, hoc eſt cælum, reverti. Ex his apparet, libros iſtos nondum eſſe perfectos. Sed quid ceſſo valido & inconcuſſæ auctoritatis argumento idem probare? Initio libri quinti ſic loquitur Boëthius de Philoſophia: *Dixerat, orationiſque curſum ad alia quædam tractanda, & expedienda vertebat*. Quænam? illa ſcilicet quæ ex Chriſtianæ religionis myſteriis peti poſſunt; quum Boëthius ſermonem injicit de Caſu, de Libero arbitrio, & Concordia

præ-

præſcientiæ divinæ cum libertate arbitrii, quæ tractatio uſque ad finem libri ſeſe extendit. Sequitur igitur, nondum id quod docere inſtituerat, plene eſſe abſolutum, ſed deſiderari partem illam quæ viam ad cælum monſtrat, quæ ex ſola Chriſti doctrina peti debet. Indicat hoc ipſum clarius poſtea Philoſophia, quum ait: *Feſtino debitum promiſſionis abſolvere, viamque tibi qua in patriam evehar*is*, aperire. Hæc autem etſi perutilia cognitu, tamen a propoſiti noſtri tramite paulliſper averſa ſunt; verendumque eſt ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter ſufficere non poſſis*. Devia vocat diſputationem de Caſu, de Libertate arbitrii humani, & Concordia divinæ præſcientiæ cum libertate arbitrii. Emenſio autem recti itineris, & via quæ in patriam ducit quam nos deſideramus, erat futura pars illa propria Chriſtianitatis in qua Philoſophia ipſum per infamiam, accuſationes, carceres, mortem, omniaque adverſa duxiſſet ad vitam æternam, & beato Chriſti Servatoris, ac Prophetarum atque Apoſtolorum choro conjunxiſſet.

Neque vero quia Chriſti & Apoſtolorum non meminit in his libris Boëthius, propterea minus efficax Conſolatio ejus videri debet, quandoquidem ea ipſa quæ dicuntur, vera, & ſcripturis divinis ſunt congrua. Magis autem æſtimanda eſt divina veritas ex ratione, quam ex verbis hoc aut illo modo prolatis. Ratio enim ſemper uniformis eſt, verba pro ſcribentis aut loquentis arbitrio mutari poſſunt. Joannes Sariſberienſis, vir, etiam quum de nugis ſcribit, graviſſimus: *Licet*, inquit, *liber ille Verbum non exprimat incarnatum, tamen apud eos qui ratione nituntur, non mediocris auctoritatis eſt, quum ad reprimendum quemlibet exulcerata mentis dolorem, congrua cuique medicamenta conficiat*.

Cetera quæ ad Boëthii noſtri in carcere Ticinenſi agen-

agentis ſtatum conditionemque pertinent, poſſunt intelligi ex ſermone Philoſophiæ ad Boëthium: *Viget*, inquit, *incolumis, illud pretioſiſſimum generis humani decus, Symmachus ſocer, &, quod vitæ pretio non ſegnis emeres, vir totus ex ſapientia virtutibuſque factus, ſuarum ſecurus, tuis ingemiſcit injuriis. Vivit uxor, ingenio modeſta, pudicitiæ pudore præcellens, &, ut omnes ejus dotes breviter includam, patri ſimilis. Vivit, inquam, tibique tantum, vitæ hujus exoſa, ſpiritum ſervat, &, (quo uno felicitatem minui tuam vel ipſa conceſſerim) tui deſiderio lacrimis ac dolore tabeſcit. Quid dicam liberos conſulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel paterni, vel aviti ſpecimen elucet ingenii?* Atque hæc quidem ita ſeſe habent. Nunc ea videamus quæ ad ipſius obitum faciunt.

Præerat in Oriente rebus humanis Juſtinus Imperator, ipſe etiam ex gente Anicia, vocatus enim fuit FL. ANICIUS JUSTINUS; atque ita nomen ejus nummi referunt. Hunc neceſſe eſt cognatum fuiſſe noſtro Boëthio. Propoſuit autem Juſtinus edictum, ut Arianorum eccleſiæ ubique Catholicis cederent. Per id ægre tulit Theodoricus Italiæ rex, quod & ipſe Arianus eſſet, & toti ſectæ faveret. Is idcirco Joannem Epiſcopum Romanum Conſtantinopolim miſit, qui ipſius verbis Imperatorem Juſtinum moneret ut ereptas Arianis in Græcia & Aſia eccleſias reſtitueret, neque ullum ipſis negotium faceſſeret; ſin minus, ſe eadem omnia Catholicis in Italia illaturum quæ Arianis intelligeret in Aſia omnique Græcia facta eſſe. Profectus ad Juſtinum Joannes Papa, non paruit regis mandatis, ſed, ex conſilio & juſſu Juſtini, quacumque iter fecit, eccleſias omnes ſententiæ Orthodoxæ conſecravit. Itaque reverſum Theodoricus Ravennam ad ſe evocavit, una cum Symmacho Boëthii ſocero: atque illic primum Joannem, tamquam reum

maje-

majestatis, carceri inclusum, fame, siti, aliisque incommodis interemit: postea etiam Symmachum, ut conscium rerum adversus Arianos gestarum; ac tandem quoque Boëthium: quem ille Ticini, resecta in carcere cervice, occidi jussit, anno Christi DXXVI. qui Theodorici regis fuit XXXIV. Justini Imperatoris nonus, Boëthii vitæ LXXI. Joannis Papæ ultimus, & Felicis primus. Ostenditur hodieque Ticini turris lateritia, in qua Boëthius detentus in vinculis fuit. Corpus ejus cives in templo B. Petri condidere, sub cælo aureo, sacello B. Augustini, qua parte in adytum templi adscensus incipit, estque ejus monumento insculptum hoc Epitaphium:

Mæoniæ & Latiæ linguæ clarissimus, & qui
Consul eram, hic perii, missus in exsilium.
Sed quem mors rapuit, probitas evexit ad auras;
Et nunc fama viget maxima, vivet opus.

Nec superfuit diu Joanni, Symmacho, Boëthio, Theodoricus; ipso enim illo anno mortuus est.

Post obitum ejus Amalisuenta, Theodorici filia, Athalarici mater, vidua Eutharici, omnes Boëthii statuas prostratas Romæ erexit, & heredibus patrimonium incolume reddidit. Theodobatus quoque rex, quem Amalisuenta soror ad regnum promoverat, Maximum quemdam ex gente Anicia ad primiceriatus provehens dignitatem, adscivit in regiæ stirpis conjugem, ut est apud Cassiodorum lib. x. epist. xi.

Denique quadringentis septuaginta post annis, hoc est anno Christi CMXCVI. Otho III. Augustus, ossa Boëthii, sepulcro in quo eum in diem usque abdita jacuerant, educta, elevari, & in tumba marmorea exaltari fecit. In cujus rei memoriam Gerbertus, is qui Rhemensi Archiepiscopatu abdicato Episcopus Ravennas, ac tandem Pontifex Maximus adsumto nomine Silvestri II. factus est, hoc carmen eo tempore condidit:

Roma

Roma potens, dum jura ſuo declarat in orbe,
Tu pater & patriæ lumen, Severine Boëthi,
Conſulis officio rerum diſponis habenas,
Infundis lumen ſtudiis, & cedere neſcis
Græcorum ingeniis: ſed mens divina coërcet
Imperium mundi. Gladio bacchante Gothorum
Libertas Romana perit. Tu conſul & exſul
Inſignes titulos præclara morte relinquis.
Nunc decus Imperii, ſummas qui prægravat artes,
Tertius Otho ſua dignum te judicat aula,
Æternumque tui ſtatuit monumenta laboris,
Et bene promeritum, meritis exornat honeſtis.

Expoſui breviter, Nobiliſſime Juvenis, ea quæ de vita Fl. Anicii Manlii Torquati Severini Boëthii dicere habui. Supereſt ut de hoc opere pauca ſubjiciam. Sunt quidem omnes Boëthii libri graves & eruditi, ſed in his de Conſolatione Philoſophiæ, neſcio quomodo noſter auctor ſeipſum vicerit. Ac puto, homines quo ſunt morti viciniores, eo plus experiri in ſe divinitatis; eoque communem vitæ ordinem egreſſos, majora dicere, facere, videre, cogitare, quam in omni vita acta fecerint; quæ res ingens momentum habet ad probandam immortalitatem animorum. Boëthius igitur in carcere animum ſuum a rebus aliis omnibus abductum revocavit ad conſiderationem beatitudinis; ſcripſitque Conſolationem iſtam verbis ſententiiſque ita numeroſam, ut nihil poſſit concipi elegantius. Accipe Julii Cæſaris Scaligeri judicium, ex ipſius Hypercritico: *Boëthii Severini ingenium, eruditio, ars, ſapientia facile provocat omnes auctores, ſive illi Græci ſint, ſive Latini. Sæculi barbaria ejus oratio ſoluta deterior invenitur: at quæ libuit ludere in poëſi, divina ſane ſunt. nihil illis cultius, nihil gravius. neque denſitas ſententiarum, venerem, neque acumen abſtulit candorem. Equidem cenſeo, paucos cum illo comparari poſſe. Valla do-*

cet

tet eum Latine loqui: at Vallam Boëthius bene sapere.

Forma libri est Dialogistica, non μονοπρόσωπος: & in Dialogo ipso non interloquuntur nudæ personæ, sed intercedit sæpe ipse Boëthius, narrans multa, & filo orationis suæ consuens, atque contexens ea quæ a se, quæque a Philosophia disseruntur. Dictio est varia, modo soluta, modo pedibus adstricta; ipse Prosam vocat, & Metrum.

Libri sunt quinque. Primus habet querelam & lamentationem Boëthii, ex collatione status prioris cum præsente.

II. Secundo libro applicat Philosophia leviora quædam fomenta, docetque, *injuste* Boëthium de fortuna queri.

III. *Tertius* liber certiora continet adversus animi ægritudinem remedia, & rejecta falsæ felicitatis specie, veram beatitudinem ostendit.

IV. Quartus docet, omnes malos infelices & imbecillos esse, bonos vero semper beatos & potentes, Deo cuncta regente. Hic agitur de Providentia & Fato; doceturque, nullam esse fortunam malam.

V. Quintus est de Casu, de Libertate arbitrii, & Concordia libertatis cum præscientia divina.

Quibus si sextus accessisset de vita æterna, in quo ostendisset, ad vitam illam contendentibus ferenda esse multa adversa, exemplo Christi, Prophetarum, Apostolorum, haberemus plenam & consummatam adversus omnia hujus vitæ mala Consolationem.

Habes, Nobilissime Juvenis, ea quæ ad aureolum hunc Boëthii libellum præmittenda duxi. Hæc autem sub tuo nomine publice conspici volui, ut exstaret aliquod mei in te adfectus, amicitiæque ab utroque avo, patreque insuper, & patruo, viris omni sæculorum memoria dignissimis, ad te usque cum vero cultu derivatæ, testimonium. Si jam hæc usui non

sunt,

ſunt, proderunt forte olim. Non debet autem te offendere quod partes docendi Boëthius tribuat Philoſophiæ; neque enim vel alienum eſt a Philoſophiæ munere tractare res divinas; vel proprium ejus tractare tantum res profanas. Omnis veri conſideratio pertinet ad Philoſophum. Philoſophatur Phyſicus de rebus naturalibus; Ethicus de moribus; Mathematicus de quantitatibus; Metaphyſicus de ſupernaturalibus; Theologus de rebus divinis. Nulla veri conſideratio a Philoſopho aliena, nulla non ejus propria eſt. Philoſophatur Paullus, philoſophantur Prophetæ: ipſe etiam Dominus noſter in divinis ſuis & ſalutaribus concionibus philoſophatur.

Quæ quum ita ſint, cogita, Philoſophiam noſtram dum adverſus animi ægritudinem remedia proponit, proprio ſuo fungi munere; & Boëthium noſtrum æſtima, vel propter ſe, vel propter me, vel propter remedia adverſus ancipites humanæ vitæ caſus. Vale.

ANI-

ANICII MANLII TORQUATI
SEVERINI BOETHII
VITA
JUL. MARTIANO ROTA
SCRIPTORE.

ANICIUS SEVERINUS BOETHIUS, Romanus, & nobilitate majorum, & animi dotibus clarus, in ea tempora incidit quibus Italia a Barbaris oppressa tenebatur. Natus est enim non ita multis post annis quam ab Alarico Roma caperetur, floruitque Theodorici regis tempestate. Theodoricus hic a Zenone cum ingentibus copiis missus, ereptam Odoacri Italiam sibi vendicaverat; Ravennæque regni sede locata, cuncta pro libidine administrabat: quod videns Boëthius honestis disciplinis animum applicuit, id sibi tantum superesse intelligens quod homine libero dignum foret. Eruditus itaque Græcis & Latinis literis ab adolescentia cum esset, quædam primum ex Euclide transtulit, atque ita transtulit, ut & dimetiendi rationes, & alia quædam de suo adjungeret; ac quod nondum Aristotelis ætate repertum fuerat, æquale circulo quadratum astruere docuerit. Arithmeticam postea, Nicomachum, non ut interpres, secutus, sed suo usus judicio, Latinis verbis reddidit. Et inde Musicam, perplexam & involutam disciplinam, ex optimis quibusque collegit: qua in re & Aristoxeni copiam, & Pythagoræ judicium expressit. Exstat Theodorici regis ad Boëthium epistola, quæ & Ptolemæi Syntaxin, & Archimedis Mechanicen ab eo Latini-

tinitate donatam affirmat. Verum præludia hæc fuiſſe crediderim eorum quæ vir tantus mente agitabat. Philoſophiam enim Latinis literis illuſtrare conſtituerat, non ut Varro Stoicam, nec ut Tullius Academicam, ſed eam quæ ceteras obſcuravit, ab Ariſtotele invectam, & a tot præſtantibus ingenio viris, ætate tam longa celebratam. Id ipſe his verbis ſignificat: *Ego omne Ariſtotelis opus, quodcumque in manus venerit, in Romanum ſtilum vertens, eorum omnium commenta Latina oratione præſcribam; ut ſi quid ex Logicæ artis ſubtilitate, & ex Moralis gravitate peritiæ, & ex Naturalis acumine veritatis, ab Ariſtotele perſcriptum eſt, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine commentationis illuſtrem*. Igitur Porphyrium, quem Victorinus Apher compendio tranſtulerat, explanavit, & eumdem a ſe mox interpretatum novis rurſum expoſitionibus illuſtravit. Prædicamentis manum admoverat, cum ecce conſul Romæ creatur. hoc ipſe ſuis verbis ſignificat: *Etſi nos curæ officii conſularis impediunt, quo minus in his ſtudiis omne otium, plenamque operam conſumimus, pertinere tamen videtur ad aliquam reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina cives inſtruere. Nec male de civibus meis merear, ſi, cum priſca hominum virtus urbium ceterarum ad hanc unam rempublicam imperium tranſtulerit, ego ad id ſaltem quod reliquum eſt, Græcæ ſapientiæ artibus, mores noſtræ civitatis inſtruxero. Quare ne hoc quidem ipſum conſulis vacat officio, cum Romani moris ſemper fuerit, quod ubicumque gentium pulcherrimum eſſet atque laudabile, id magis ac magis imitatione honeſtare*. Hæc ille. Ex quibus illud etiam falſum eſſe convincitur quod aliqui memoriæ prodiderunt, Boëthium omnia, non pleraque, relegatum ſcripſiſſe. Ad conſulatum autem juvenis pervenit favore principum civitatis. puerum enim a patre relictum curandum ſuſceperant, quod & antiqua Manlii

Tor-

Torquati familia prognatum scirent, & novam Anicii proavi indolem perspectam in ipso haberent. Primo ejus consulatu, rex Hunnorum & Italiæ Odoacer, Phæba Rugorum duce victo captoque potitus est, sicuti Cassiodorus tradit; qui bis solum, cum Symmacho semel, ipsum in consulibus nominat. Non solum autem dignitatem hanc ipse adeptus est, sed duos etiam filios suos, quod numquam antea contigerat, consules eodem tempore vidit, Patricium & Hypatium. Anno illo Boëthius in curia Theodoricum tum primum Romam accersitum, S. P. Q. R. nomine, magna facundia laudavit, & in circo duorum consulum medius triumphale convivium multitudini exhibuit. Collegam in ultimo *consulatu Symmachum* socerum habuit; cum quo magistratum ita gessit, ut commune bonum privatis amicitiis præferret. Accidit ut Paullini consularis opes regii satellites appeterent: hominem ingenue tutatus est. Albinum falso Cyprianus accusavit: innocentem consularem virum ostendit. Acerba fames Campaniam urgebat, & acerbiorem coëmtionem tyranni procuratores indixerant: eam exigi consul non sustinuit. Triguillam quoque regiæ domus præpositum multoties ab *injuria* dejecit, & Conigastum fortunas optimi cujusque insectantem compescuit. Hisce rebus factum est ut regis indignationem incurreret, perditorumque delationibus in exsilium pelleretur. Accusationis summa hæc fuit: Quod senatum læsæ majestatis accusaturum prohibuerit: quod ad Anastasium imperatorem literas miserit de recuperanda libertate. Delatores, perditis moribus homines tres exstiterunt; Gaudentius & Opilio, tunc ob innumeras fraudes exsilio damnati, Basiliusque pridem a procuratione domus regiæ dejectus, obæratusque plurimum. Purgasset facile Severinus objecta crimina, si coram delatores arguendi facultas sibi a Theodorico

d data

data fuisset. Sed vel iratus oblatam sibi ultionis occasionem amittere, vel improbus a se excitatam calumniam dissolvere noluit. Absens itaque vir, & innocens, & grandis natu Boëthius, malorum conspiratione relegatus est; nec a bonis in patria retentus, Ticinum secessit, urbem in Insubribus positam, & sibi a tyranno præscriptam. In quam simul atque venit, quo posteris etiam innocentiam suam cognitam faceret, pulcherrimum illud de Consolatione volumen, Ciceronem imitatus, conscripsit. Nam sicut ille, quo filiæ desiderium levaret, de animorum immortalitate disceptans, Tulliam supervivere monstrat; ita Severinus de falso & vero bono, deque providentia disputat, & omnia voluntate divina mortalibus evenire declarat. Verum in eo opere Cicero carmen non attigit. Boëthius utramque orationem admiscet, atque ita admiscet, ut facile unicuique ostendat ingenium sibi, quicquid tentasset, numquam defuisse. Sed quid naturali Philosophia difficilius? quid Dialectica spinosius? at utramque disciplinam sic oratione sua pervagatus est, ut abditissima quæque cuivis promta reddiderit. Neque vero selectum unum aliquod argumentum oratione consectatus est, sed Philosophiæ penetralia ingressus, ea Latinis hominibus primus reseravit quæ princeps Aristoteles de industria pluribus occultaverat. Qua in re optimos quosque consuluit: Theophrastum dico, Eudemum, Andronicum, Aspasium, Herminum, Alexandrum, Syrianum, Porphyrium, Themistium; de quorum sententiis, tamquam honorarius arbiter, dijudicat. Attestatur hoc expositio in librum Aristotelis de Enuntiatione, tam prima duobus, quam secunda sex libris absoluta; in quorum tertio cum de tribus contingentium modis se melius scripsisse dicat in libris Physicis, suspicandum reliquit, se Naturalem quoque Philosophiam enucleasse.

se. Verum hactenus tam hi desiderantur commentarii, licet fuerint Tarvisium hinc nuper asportati, quam illi quos in Analyticen & Topicen emisit. Siquidem & hos ipse citat, & in Topica Ciceronis septem libros a se confectos profitetur, opus varium, difficile, eruditum, nec a quoquam antea quam a Victorino frustra tentatum. Platonis Dialogos ipse Latinos facturum se recepit, factos Cassiodorus asseverat. Mirarer quomodo tanta præstare potuerit, nisi divina illa in librum Aristotelis de Interpretatione commentaria biennio scirem ab eo confecta: quod tempus vix evolvendis tot expositoribus satis fuisse videtur, nedum eorum sententiis plerumque controversis, & dijudicandis, & eligendis, & accommodandis. Inter Peripateticos enim celebris est ferme nullus qui in hunc librum non scripserit: quod & magnopere quidem necessarius sit, & multa doctrina refertus, sed acumine sententiarum & verborum brevitate perobscurus. Commentabatur autem hæc quo tempore Theodoricus superatis Alpibus Clodovejum socerum Francorum regem ingenti prœlio profligavit. Ceterum Severinus non tantum in interpretando & exponendo Aristotele versatus est, sed pleraque etiam ipse veluti procreavit. Horum in numero sunt pulcherrimi illi quatuor de Differentiis Topicis libri, quibus Dialecticos locos a Rhetoricis dirimit; & totidem alii de utroque Syllogismo, item de Divisione & Definitione singuli. Nam qui ad Syllogismos Categoricos introductorius inscribitur, titulum subornatum habet, cum libri Aristotelis de Enuntiatione vel breviarium sit, ut ipse appellat, vel certe idem quod primus de Categoricis Syllogismis. Opus quoque de Scholastica disciplina, non titulum modo, sed & elocutionem & inventionem mentitur: aliter enim Boëthius scripsisset si ea de re scribere voluisset. Sed ipsum mittamus, ac de Hebdoma-

dibus aliquid potius in medium afferamus. Sunt autem Hebdomades opera ſeptem partibus diſtributa; ſicuti decem libris Decades, & novem Enneades. Hebdomadas Varro primus inſcripſit, deinde hic ipſe: ex quibus libellus de Subſtantiæ bono, & alius de Unitate & uno ſumtus eſt; reliqua aut edita non ſunt, quod ea ſibi, ut ſignificare videtur, commentatus eſſet, aut ad nos uſque non pervenerunt. Hebdomadas juvenis compoſuit, velut & de duabus naturis & una perſona Chriſti. Hoc ut ita exiſtimem, ejus verba faciunt: *Epiſcopus*, inquit, *ſcriptor epiſtolæ tamquam valde neceſſarium cum præterire noluiſſet, e duabus naturis Chriſtum conſiſtere, & in duabus æqualiter, Catholicos credere; novitate dicti perculſus, meditabar omnes animo quæſtiones*. Decretum hoc fuerat Concilio Chalcedone celebrato, illucque Leo Romanus Epiſcopus venerat: cujus epiſtola Romam miſſa, cum poſtea nitentibus acephalis condemnatum jam dogma revocare, pluribus convocatis Romæ legeretur, nec ſatis jam quid decerneret intelligeretur, anſam Boëthio dedit eum librum componendi contra Neſtorium qui duabus naturis perſonas totidem adjungebat, & Eutychetem, qui unicam naturam & perſonam tuebatur. Ergo ſi quis ab Imperatore Leone, qui rejectam ſub Martiano Neſtorii & Eutychetis opinionem fovebat, ad Juſtinum uſque ſupputet annos, paullo minus quinquaginta deprehendet; quibus de Boëthii vita detractis, prima juventutis tempora relinquentur. Verum hæc ut libuerit quiſque accipiat, illud certe non admittendum contenderim, Boëthium morte præventum Muſicam non abſolviſſe. Nam quod objiciunt aliqui, titulos eorum quæ deſunt adhuc ſupereſſe, id nos in contrariam ſententiam potius trahit, abſurdum eſſe exiſtimantes, nondum conſcriptis rebus velle nomen imponere. Quod ſi quid imperfectum Severinus reliquit, id ipſe Theologiam

giam fuisse censuerim: satis enim superque Philosophiam illustraverat. Itaque divina restabant: & jam multum processerat, Augustinum secutus, ut ipse de Trinitate ad Symmachum scribens affirmat: *Vobis*, inquit, *inspiciendum est*, *an ex beati Augustini scriptis semina rationum in nos venientia fructus aliquos intulerint*. Ex quibus illud etiam conjicere possumus, cur nono demum anno Theodoricus Severinum & Symmachum necarit: an quia senex in opinionem Arii defecit, & inimicus adeo Catholicis evasit, ut eorum templa diruere in Italia voluerit, si Justinus Arianos in Asia non restitueret. Propugnatores autem sani dogmatis cum alias semper, tum præcipue eo tempore, Boëthius & Symmachus exstiterunt. Quamobrem tyrannus conjectos in carcerem obtruncari jussit. Ticini incolæ semper a majoribus traditum constanter asseverant, Severinum, cum regius spiculator letale vulnus intulisset, utraque manu divulsum caput sustinuisse, interrogatumque a quonam se percussum existimaret, Ab impiis, respondisse; atque ita cum in vicinum templum venisset, & flexis genibus ante altare sacra percepisset, post paullum exspirasse. Exstinctus divinos honores a nostris consecutus est, quod pro Catholicis contra perfidiam Arii mortem sustinuerit. Sunt qui scribant, ipsum antea Ravennam accersitum, prætorioque regis præpositum, mox cum aliquot senatoribus occisum: quod Symmacho potius convenire videtur. Turris enim lateritio lapide fabrefacta etiamnum Ticini monstratur, Boëthii carcer; sepulcrumque ejus in æde beati Augustini visitur, qua parte in adytum templi ascensus incipit, hoc Epitaphio incisum:

Mæonia & Latia lingua clarissimus, & qui
Consul eram, hic perii, missus in exsilium.
Et quia mors rapuit, probitas me vexit ad auras,
En nunc fama viget maxima, vivet opus.

Circumfertur & aliud Elogium, quo sepulcrum ejus exornabatur antequam illic a Luitprando Longobardorum rege collocaretur. Ipsum, quia paucis multa continet ad ejus vitam facientia, subjunximus:

Ecce Boëthus adest in cælo magnus, & omni
Perspectus mundo, mirus habendus homo.
Qui Theodorico regi delatus iniquo,
Ticini senium duxit in exsilio.
In qua se mæstum solans dedit urbe libellum;
Post ictus gladio, exiit e medio.

Hic finis viri clarissimi fuit, qui facundia, probitate, doctrina, plurimum excelluit: ultimus omnium qui ex antiquis Romanis aliquid literarum monumentis consecrarint; primus omnium qui Aristotelicam disciplinam Latinis literis illustrare cœperint; tantæ apud posteros auctoritatis, ut ab ejus sententiis nulla ferme sit provocatio. Hujus morte magnam rem amisimus, & frustra a multis postea tentatam, Platonis & Aristotelis concordiam, quam utriusque Philosophiæ peritissimus & pollicitus fuerat, & nisi vitam eripuissent improbi, præstare solus potuisset. Ultio tamen paullo post insecuta est divinitus. Nam cœnanti Theodorico cum piscis caput illatum esset, visus est sibi rex in eo videre Symmachi faciem inferius labrum mordicus apprehendentem, torvisque oculis subinde minitantem. eo spectaculo consternatus tyrannus in morbum incidit, &, simulatque quod viderat id se vidisse confessus est, exspiravit. Ictu sanguinis mortuum sui divulgarunt. verum Amalasiunta rei conscia, cum in regno successisset, patris acta contra jus & fas decreta rescidit; & Severini ac Symmachi bona in fiscum redacta, eorum liberis restituit, paucis annis antea quam Belisarius a Justiniano missus, Italia Gothos omnes expulit. Porro Boëthii multi fuerunt: primus Stoicus, de quo mentionem facit Diogenes in Zeno-

Zenonis vita : ſecundus Epicureus , quem Plutarchus in Conviviis introducit : tertius Cretenſis , Ariſtotelis ſtudioſus , & vir conſularis , a Galeno celebratus. Præter hos alii duo fuerunt & Philoſophi ambo & Peripatetici ; unus hic ipſe , de quo ſatis jam dictum eſt , Patricius Romanus ; alter Græcus & antiquior , quem & hic ipſe in Porphyrio , & Ammonius atque Simplicius ut Ariſtotelis interpretem agnoſcunt . Fuerunt itidem & duo Symmachi , magnæ in literis exiſtimationis uterque : primus Gratiani & Valentiniani temporibus ; ſecundus Zenonis & Anaſtaſii . Illius epiſtolæ circumferuntur , crebraque de eo in Macrobii Saturnalibus mentio habetur . Hujus nihil quidem exſtat . ſed ut Boëthii teſtimonium prætercam ; Priſcianus Cæſarienſis de ponderibus ſcribens , ſic eum laudat , ut omnes omnium diſciplinarum apices conſecutus videretur .

QUÆDAM CL. VIROR. DE BOETHIO TESTIMONIA.

Gerardus Jo. Vossius de Poëtis Latinis cap. v.

Quibus temporibus in Oriente Zeno, posteaque Anastasius, in Italia Odoacer, & exinde Theodericus rexit, claruit Anicius Manlius Boëthius Severinus, vir Latine & Græce doctissimus, in omni disciplinarum genere excellens, quoque Roma a Varronis temporibus non habuerit undecumque doctiorem. Quantum idem carmine valuerit, ostendunt libri V. de Consolatione Philosophiæ, quos exsul Ticini scripsit. Omnino nihil in poësi venustius habuit vel illud ævum, vel etiam quod proxime antecessit.

Guilielmus Cave Scriptorum Ecclesiasticorum Historia Literaria pag. 321.

Et quidem Boëthium clam literas ad Græcos misisse, atque Urbem & senatum ex impiis Theodorici manibus eripere, & Græcorum defensioni subdere conatum, aperte tradit antiquus admodum Prologus literis Saxonicis scriptus, libris de Consolatione Philosophiæ præmissus, quem ex veterrimo Codice Bibliothecæ Ambrosianæ apud Mediolanenses effert Cl. Mabillon. Itin. Ital. pag. 221. -- -- De V. Consolationis Philosophiæ libris hæc habet vetustissimus ille Prologus cujus supra ex Mabillonio mentionem fecimus: *Postquam a rege reus majestatis convictus est, jussus est retrudi in carcerem; in quo repositus hos libros per satyram edidit; imitatus videlicet Martianum Felicem Capellam, qui primus libros de Nuptiis Philologiæ & Mercurii eadem specie poëmatis conscripserat. Sed iste longe nobiliore materia & facundia præcellit; quippe nec Tullio impar sit, nec Virgilio in metro inferior floruit.*

EX-

EXCERPTA EX JO. ALBERTI FABRICII BIBLIOTHECÆ LATINÆ *LIB. III. CAP. XV. AD* SEVERINUM BOETHIUM SPECTANTIA.

Boëthii ætas. 1. *Libri de Consolatione Philosophiæ.* 2. *Sacri argumenti scripta.* 3. *Alia.* 4. *Boëthii operum editiones, ibidem. Liber de Disciplina Scholarium Boëthio male tributus.* 5. *Scripta Boëthii deperdita.* 6.

I. ANICIUS MANLIUS TORQUATUS SEVERINUS BOETHIUS, (a) Romanus, scriptor Christianus, seculo post Christum natum

---

(a) *Alii Boëthii in veterum monumentis celebrati colliguntur a Bisciola lib.* 3. *horarum subsecivarum cap.* 5. *quibus adjici plures possunt.* (1) *Boëthus pictor ap. Plin.* (2) *Boëthus Tarsensis poëta de quo Strabo lib.* 14. (3) *Boëthus Stoicus Ciceroni memoratus.* (4) *Boëthus Peripateticus Sidonius Strabonis* συμφοιτητὴς *Diodori Sidonii frater, teste eodem Strabone lib.* 16. (5) *Alius Boëthus Peripateticus Vir Consularis, & Galeni qui libros illi quosdam dicavit, amicus.* (6) *Boëthus præfectus prætorio sub Valentiniano II. occisus teste Cassiodoro*

natum ſexto ineunte, ſummis honoribus functus, cum Theodorici Gothorum regis tyrannidem impedire conatus eſſet, Ticinum in exſilium miſſus eſt, cujus rei Theodulfus (b) Aurelianenſis meminit his verbis:

Ipſe Severinus magna eſt dejectus ab urbe
Conſul Romana clarus ab arce procul.

Ticini cum ſocero (c) in carcerem detruſus poſtquam paullo ſupra ſemeſtris ſpatium in eo vitam produxiſ-

---

in Chron. & Paullo Diacono lib. 15. (7) *Boëthus Platonicus auctor lexici duplicis in Platonem de quo Photius cod.* 154. *ſeq.* (8) *Vulfinus Boëthius, Epiſcopus Pictavienſis circa A. C.* 830. *qui ſcripſit de vita & reliquiis Juniani Nobiliacenſis.*

(b) *Lib.* 4. *carminum pag.* 221. *edit. Sirmondi. Adde Paullum Diaconum lib.* 17. *& excerpta antiqui auctoris, quæ cum Ammiano edidit Valeſius. Gerberti Epiſcopi Epigramma in ſtatuam Boëthii ab Ottone III. poſitam lib.* 2. *Poëmatiorum veterum a Pithœo collectorum pag.* 55.

(c) *Uxor quoque* Elpis *Boëthium in exſilium comitata eſt, ut conſtat ex ejus Epitaphio, quod affert Gyraldus Dial.* 5. *de Poëtis, ubi illam literarum & Poëtices laude celebratam fuiſſe oſtendit ex duobus ejus qui exſtant hymnis in Apoſtolos non vulgari ſtilo, quorum unus incipit:* Aurea luce. *alter vero:* Felix per omnes. *Ceterum in carcere Boëthius libros de Conſolatione ſcripſiſſe traditur, velut aliis quoque contigit eruditis, carcere pro Muſeo uti, cujus rei exempla habes in Vignolii Marcillii T.* 1. *Miſc. literar. p.* 185. *ſeq. & in Actis eruditor.* 1693. *pag.*365. *Quid vero in mentem venit H. Glareano, ut præf. ad Boëthii opera ſuſpicaretur, Conſolationem non ipſius Boëthii eſſe?* Atqui ſi quæras, *inquit in præf. Operibus Boëthii præmiſſa ad Fuggerum,*

duxisset, petens solatium a philosophia & literis; A. C. 524. jussu ejusdem Theodorici est interfectus. Vir utraque lingua doctissimus, versuum quos composuit suavissima gravitate paucis comparandus, & in omni philosophiæ genere excellens.

II. Exstant ejus

De Consolatione Philosophiæ libri V. (d) elegantissimi, soluta partim oratione, partim versibus (e) scripti. Hos *Anglosaxonice* quondam liberiore paraphrasi transtulerat Ælfridus rex, qui obiit A. Christi 906. Prodiit illa translatio e Francisci Junii apographo cura Christophori Ravvlinson, Collegii Reginæ Socii. Oxon. 1698. 4. *Græce* vertit Planudes, ex cujus interpretatione nonnulla profert Lambecius lib. 7. commentar.

---

quem auctorem ejus operis putem, haud facile dixerim; conjectura tamen haud exigua colligimus fuisse aliquem non indoctum, aut aliquot potius doctos qui in gratiam optimi Viri, hujusmodi lamentationem instituerint, velut funebre solatium injuste cæso. Nam Boëthium haud quaquam tam stupidum fuisse putandum est, cum in carcere detineretur, ut tyrannicæ injuriæ meminisse tam importune voluerit.

(d) *In Ælfridi Regis versione non in quinque libros, sed capita 42. hoc opusculum distinguitur, aut distinctio in libros fortasse non sit ab ipso Boëthio. Confer Goldastum ad Paræneticos veteres.*

(e) *In metris Boëthius fere semper imitatur & exprimit Senecæ Tragœdias, ut Sitzmannus in Epistola ad Patschium testetur, nullum fere esse versum in Boëthio qui non e Seneca desumtus videatur. Gaddio quidem judice T. 1. de scriptoribus non Ecclesiasticis p. 206. unumquemque Platonis Dialogum seorsim superat, etsi omnibus ejus Dialogis conjunctim sumtis debet concedere. Quod ridiculum mihi videtur Gaddii judicium.*

tar. de Bibl. Vindobonensi p. 145. seq. *Hebraicam versionem* R. Samuelis Ben *Banschat* (בנשת *Banastum* vocat Bartoloccius T. 1. Bibl. Rabbinic. p.503. in Vaticana MStum haberi testatus) memorat Hottingerus Bibl. Oriental. pag. 28. Omitto *Italicas* translationes , ,, Anselmi Tansi . Venetiis 1531. Ludovici Domini-,, ci, elaboratam jussu Cosmi I. Magni Etruriæ Ducis , ,, hortatuque Caroli V. Imperatoris . Florentiæ apud ,, Laurentium Torrentinum 1550. in 8. Cosmi Bar-,, tholi Patricii Florentini : ibidem 1551. 8. necnon ,, Benedicti Varchi,confectas nutu ejusdem Cosmi Me-,, dices . ibid. 1551. 4. & 1584. 12. cum notis margi-,, nalibus Roberti Titii . tandemque Th.Tamburini . ,, Panormi. 1657.12.,, *Anglicam* (f) Mich. Walpolus, *Germanicas* , *Belgicasque*, & *Gallicas* , sive editas illas , sive ineditam Jo. Clopinelli , cujus specimen exstat in Verderii Bibl. Gallica pag. 676. & *Hispanicas* Antonii de Genebrada , Alberti de Agrayo , & Augustini Lopesii , qui notas addidit . Pinciæ 1598. fol. & 1604. *Petri de Alliaco* MSS. commentariorum in hos libros meminit Jo. Launojus Tom. 2. Histor. Academ. Navarr. p. 479. Prodiit hoc opusculum Boëthii cum *Jodoci Badii* Ascensii notis Paris. 1502. 4. cum commentario *Thomæ* (g) Aquinatis Lovan. 1487. fol. Lugd. 1514. 4. & inter Doctoris Angelici opera , T. 18. Venetæ & Antvv.

(f) *Elisabetham quoque Angliæ reginam hos Boëthii de Consolatione Philosophiæ libros Anglice vertisse testatur Vossius in dedicatione Aristarchi , & ante Vossium Cambdenus . Æmulati Boëthium sunt Bernhardus Silvester de planctu animæ , & Alanus de Insulis de universitate Mundi .*

(g) *Rectius Thomæ Anglico tribuitur hic commentarius . Vide Renati Vallini notas pag.* 60. *Nicolai Traves Anglici Ord. Prædicator. glossulas memorat Labbeus Bibl.*

Antvv. editionis. Cum commentariis *Jo. Murmellii* & *Rudolphi Agricolæ*, Daventriæ 4. & inter alia Boëthii opera Basil. 1546. 1570. fol. Præterea e recensione *Theodori Pulmanni*, Antvv. 1562. 1580. 12. & cum animadversionibus *Jo. Bernartii* Antvv. 1607. 8. & eodem anno eademque forma Hanoviæ cum observationibus eximiis *Theodori Sitzmanni* & Pulmanni libro de metris Boëthianis. Porro ex *P. Bertii* recensione, præmissa prolixa de Boëthio ejusque scriptis præfatione Lugdun. Bat. 1633. 24. Eadem præfatio præfixa legitur editioni cum notis Sitzmanni, & variorum, vulgatæ ibid. 1671. 8. Denique in usum Delphini illustravit *P. Callyus* Parif. 1680. 4. *Renatus* quoque *Vallinus* elegantem librorum de Consol. Philosophiæ editionem cum eruditis notis in lucem misit Lugd. Bat. 1656. 8.

III. Ab eodem illis subjecta sunt similiter illustrata hæcce sacra Boëthii opuscula:

1. *Quod Trinitas sit unus Deus & non tres Dii*, ad Q. Aurelium Memmium Symmachum, socerum. Hunc libellum non minus quam Consolationem dicitur Boëthius in carcere conscripsisse. Commentarius qui in hunc librum exstat sub *Bedæ* nomine, Tomo VIII. Operum Bedæ p. 925. seq. Gilberti forte Porretani est ut suspicabatur Vasquesius. Bedæ suppositum esse notat W. E. Tenzelius dissertatione de Symbolo Athanasii pag. 68. seq. Et alius est *Porretani* in hunc librum commentarius quem in Boëthii operibus Basileenses ediderunt.

2. *Quod Pater, Filius, & Spiritus sanctus de divinitate non substantialiter prædicentur*, liber ad Joannem Diaconum Romanum.

3. *An omne quod est, bonum sit, cum non sint substan-*

MSS. pag. 276. Confer Veteres Glossas editas a Barthio LVI. 10. Adversar.

11. *De Divisione liber*, *& liber de Definitione*; qui duo separatim editi a Sim. Colineo Parif. 1540. 8.

12. *Topicorum Aristotelis*, *Boëthio interprete*, *libri VIII.*

13. *Elenchorum Sophisticorum ex ejusdem interpretatione libri II.* Laudant Boëthii scripta Logica Cassiodorus, Alanus pag. 36. Anti Claudiani &c.

14. *In Topica Ciceronis libri VI.* ad Patricium Rhetorem. Seorsim vulgati Lugd. 1536. 4. Meminit Lupus Ferrariensis Epist. 16.

15. *De Differentiis topicis* sive localibus *libri IV.* seorsim excusi a Sim. Colineo Parif. 1541. 8. & curante *Jo. Wegelino* Augustæ Vindel. 1604. 8. in qua editione tres priores quidem cum incerti auctoris non tam metaphrasi quam scholiis Græcis illustrati exhibentur, quartus latine tantum ad MSS. membranas castigatus occurrit. Ejusdem sive Metaphraseos sive commentarii Græci in codice 604. Regis Galliæ obvii meminit Labbeus Bibl. Nov.MSS. p.279. & 114. Iidem quatuor libri latine cum aliis Boëthii scriptis ad Logicam disciplinam spectantibus (præter illa in Ciceronem) prodiere Ven.1559. fol. ex off. Valgrif. & apud Henr. Steph. avum Parif. 1510. 1511. fol. recensente Jacobo Fabro Stapulensi. Edita sunt junctim Boëthii opera Venet. 1491. 1499. fol. & curante Henr. Glareano, præfixa vita Boëthii a Julio Martiano Rota scripta Basil. 1546. & 1570. fol. Indicem scriptorum a Boëthio allegatorum dare me memini lib. 3. Bibliothecæ Græcæ capite undecimo.

V. *Libellum de Disciplina Scholarium* Boëthio minus recte tribui communis hodie doctorum sententia est, licet sub Boëthii nomine laudatur a Vincentio Bellovacensi lib. 1. speculi doctrinalis capite 30. Falluntur equidem qui cum Buleo in Hist. Academiæ Parisiensis illum tribuunt *Joanni Scoto* Erigenæ cui Chrysostomi no-

nomen tribuerunt suæ ætatis homines: vel qui cum Labbeo putant esse fœtum *Dionysii Carthusiani*. Nam diversum longe opus est quod eodem titulo scripsit Dionysius, qui ducentis annis junior fuit Vincentio. Aliis, ut Lælio Bisciolæ T. 2. hor. subcesiv. lib. IX. cap. 2. verisimiliori conjectura refertur ad *Petrum Blesensem*, vel *Hugonem Eterianum*. Sed Jacobus Thomasius programmate XXV. ex editione Coloniensi A. 1509. docet, auctorem verum esse *Thomam Brabantinum*, sive *Cantipratanum*, qui clarus circa A. C. 1250. libellum suum modestiæ & majoris auctoritatis caussa Boëthio adscripsit.

VI. Plura alia Boëthii scripta periisse dolendum est, de quibus fuse Bertius. Certe omnes disciplinas, latine expositis Græcorum auctoribus optimis, mirifice illustraverat vir ille maximus & eruditissimus, ut vel ex Cassiodoro (h) constat ejus summo admiratore, de quo jam est deinceps dicendum.

(h) *Cassiodorus lib. 1. Variar. Epist. 45. ad Boëthium:* Translationibus tuis Pythagoras Musicus, Ptolemæus Astronomus leguntur Italis. Nicolaus (*leg. Nicomachus*) Arithmeticus, Geometricus Euclides audiuntur Ausoniis. Plato Theologus, Aristoteles Logicus Quirinali voce disceptant. Mechanicum etiam Archimedem Latialem Siculis reddidisti, & quascumque disciplinas vel artes fœcunda Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore patrio sermone Roma suscepit.

EORUMDEM

SUPPLEMENTUM.

In veteribus lapidibus & monumentis jam BOETHIUS, jam BOETIUS ſcriptum invenitur, ut notavit Sirmondus ad Ennodium pag. 31.

Boëthius vir clariſſimus & illuſtris, exconſul ordinarius, & patricius, cum Theodorici Gothorum regis miniſtrorum, Conigaſti, Triguillæ, aliorumque tyrannidem impedire conatus eſſet, Ticinum in exſilium miſſus eſt.

Alius Boëthius Primas Byzacenæ in Africa provinciæ, de quo Sirmondus ad Facundum T. II. Opp. pag. 838.

E recentioribus memorandus & Anſelmus Boëthius, qui de lapidibus pretioſis ſcripſit.

Uxor *Elpis* Boëthium in exſilium comitata eſt, ut conſtat ex ejus Epitaphio, quod exſtat Romæ in porticu S. Petri, affertque Gyraldus Dial. 5. de Poëtis.

Altera Boëthii uxor fuit *Ruſticiana* (*) Symmachi, qui A. C. 485. conſul fuit, filia, materque plurimorum liberorum, e quibus duo filii, Q. Aur. Anicius Sym-

---

(*) „ *De hac Julius Cæſar Scaliger ita cecinit in Heroinis. Poëmatum editionis Commelinianæ anni* „ 1600. *parte prima pag.* 357.

Scripta Severinus dum ſpectat conjugis, inquit:
  Non memini: verum eſt hæc, puto, noſtra manus.
Sin alia: unde, aliis incognita, pondera mentis?
  Hic meus eſt animus: mens tamen iſta mea eſt.
Dum loquitur, loquitur ſtupidus: nec fallitur uſquam.
  Quippe eadem fert mens corpora, ſola, duo.

Symmachus, & Anicius Manlius Severinus Boëthius consules fuere A. C. 522.

Theodoricum suæ in Boëthium iniquitatis sero deinde pœnituit. Vide Procopium Lib. I. Historiæ Gothicæ.

Boëthium una cum socero suo Symmacho suste capite truncatum scribit auctor vitæ S. Solangiæ T. II. Act. Sanctorum Maji pag. 594. atque inde pingi caput suum manu portantem. Vide etiam quæ notat Papebrochius T. 6. Maji pag. 704. seqq. & Jo. Peringskiold ad vitam Theodorici pag. 566.

Epitaphium quo Elpis Boëthii uxor celebratur, hoc loco integrum apponere juvat ex Præfatione Renati Vallini, quoniam illud in editione Anni 1671. est omissum.

Helpes dicta fui Siculæ regionis alumna,
Quam procul a patria conjugis egit amor.
Quo sine mœsta dies, nox anxia, flebilis hora,
Nec solum caro sed spiritus unus erat.
Lux mea non clausa est tali remanente marito;
Majorique animæ parte superstes ero.
Porticibus sacris jam nunc peregrina quiesco
Judicis æterni testificata thronum.
Ne qua manus bustum violet, nisi forte jugalis
Hæc iterum cupiat jungere membra suis.
Ut thalami tumulique comes nec morte revellar;
Et socios vitæ nectat uterque cinis.

In penultimo versu male *revellat* legitur in Inscriptionibus Gruteri pag. MCLXVI. 6. De Boëthii Epitaphio, quod adhuc Papiæ sive Ticini cernitur, vide Joannis Peringskiold notas ad vitam Theodorici a Jo. Cochleo scriptam pag. 537. Stockholmiæ A. 1699. 4.

Boëthii de Consolatione Hincmarus quoque Librum

memorat non libros T. I. p. 211. de prædestinat. contra Godeschalcum, & T. II. pag. 62. *Quidam Catholicus & sapientiæ ac scientiæ multæ philosophus in quodam suo Libro*, &c.

Barthius ad Claudian. p. 147. edit. primæ testatur, se ex Biblioth. Martisburgica accepisse MS. Codicem Boëthii de Consolatione, in cujus statim primo carmine duo sint versus a nemine ullo hactenus visi.

Græca Boëthii versione, quam Planudes adornavit, MS. ex Bibliotheca Regis Christianissimi Vallinus quoque usus est. Illius Codex pulcherrimus Græco-Latinus Anno 1478. Patavii donatus Monasterio S. Justinæ, fuit in Bibl. Cancellarii Seguierii.

Inter *Germanicas* Boëthii de Consolatione Philosophiæ versiones non omittenda præclara illa Christ. Knorrii ad Rosenroth, quæ, auctoris nomine prærerito, Solisbaci A. 1667. 12. prodiit. De *Gallica* inedita Jo. Clopinelli ad Philippum IV. Galliæ regem, vide Sorellum Bibl. Gallicæ pag. 195. Etiam alteram Joannis de Cis, sive de Cys, aut, ut alii, de This, Poëtæ antiqui Gallici, metaphrasin memorat Franciscus a Cruce pag. 216. Bibl. Gallicæ. Joannis de Meun, sive Mehun, id. pag. 247.

Boëthii imitatione Joannes Gerson Cancellarius Parisiensis libros IV. scripsit de Consolatione Theologiæ, qui leguntur T. I. Opp. edit. novæ a Lud. Elia du Pin curatæ pag. 125. *Galfridus* etiam *Chaucerus* ad Boëthii exemplum de Consolatione Philosophiæ librum composuit Anglice, soluta oratione, ut refert Jo. Lelandus de Scriptoribus Britannicis pag. 424.

Argumentum horum Boëthii librorum eleganter & succincte complexus est Jo. Clericus V. C. T. XVI. Bibl. Selectæ pag. 239. seq.

Prodierunt cum commentario Thomæ Aquinatis

(sive Thomæ Anglici rectius. confer Petri Callyi præf. ad Boëthium;) Lugd. 1490. 4. atque cum commentariis *Raymundi Palasini* Albiensis, dicti *Valderici*, &c.

Commentarios *Roberti Grosbead*, sive *Capitonis*, & *Nic. Triveti* memorat idem Lelandus de Script. Britannicis.

Præterea excusi hi libelli Florentiæ A. 1513. & post Theodori Pulmanni emendationem denuo recogniti ad vetustissimas membranas *Conrad. Rittershusii* J. C. Lugd. Batav. apud Raphelengium 1601. forma minore.

In editione Boëthii cum notis Variorum omissæ sunt Sitzmanni & Vallini (quod merito ægre fert J. Clericus T. 16. Bibl. Selectæ pag. 274.) præfationes.

Libellum Boëthii *quod Trinitas sit unus Deus, & non tres Dii*, ex S. Augustini de Trinitate libris magnam partem concinnatus, & laudatus Hincmaro T. I. pag. 460. 474.

Commentarius qui Bedæ fertur editus nomine, Gilberti forte Porretani est, vel potius *Eadmundi Albani*, de quo Jo. Lelandus de Scriptoribus Britannicis pag. 316. *Boëthii sui, cultoris cælestium rerum, libellum de Trinitate elegantem, conspicuum, sublimem illum, ejusmodi commentariorum genere illustravit, ut si non eloquentia, interim tamen vel majestate parem se Manlio ostenderit.*

Quod Pater, Filius, & Spiritus sanctus de divinitate non substantialiter prædicentur, Liber ad Joannem, diaconum Romanum, postea inter Pontifices Joannem I. Memorat Hincmarus Lib. quo trinam Deitatem minus recte dici, contra Godeschalcum disputat. T. I. pag. 460. 519.

Librum *an omne quod est, bonum sit, cum non sint substantialia bona*, ex *Hebdomadibus* suis exemplo Varronis,

ronis, ut par eſt credere, ita inſcriptis, excerpſiſſe ſe Boëthius teſtatur.

Gilberti Porretani Commentarios in illum Boëthii libellum, ſive Libros IV. de Trinitate, condemnatos eſſe in Concilio Remenſi ab Eugenio III. Anno Chriſti 1148. notat Baronius ad illum annum.

Illuſtris Leibnitzius præf. ad librum quem edidit, ſub titulo Eſſais de Theodiceé ſur la bonté de Dieu, la liberté de l' homme, & l' origine du mal: *Je fus charmé de l' ouvrage de Laurent Valla contre Boëce, & de celui de Luther contre Eraſme, quoyque je viſſe bien quils avoient beſoin d'adouciſſement.*

Boëthii *Fidei confeſſio*, ſive *brevis inſtitutio religionis Chriſtianæ*, memorata pridem eſt Trithemio ſub Tit. Libri de Fide. *Hanc*, inquit Labbeus T. I. de Script. Eccleſiaſticis p. 206. *editioni proximæ cum non levi aliquot SS. Patrum & Eccleſiaſticorum tractatorum manipulo paratam habebam, ſed gaudeo jam Vallinum præveniſſe.*

Adverſus Eutychen & Neſtorium de duabus naturis & una perſona Chriſti, *Liber* ad Joannem, Eccleſiæ Romanæ diaconum, poſtea Papam & Martyrem (memorat Hincmarus T. I. pag. 521.) ſcriptus occaſione Epiſtolæ quam Epiſcopi Orientales A. C. 512. ſcripſerant ad Symmachum Epiſcopum Romæ, de Eutychianis motibus.

Allegatur & Boëthii *Arithmetica* ab Honorio Auguſtodunenſi L. I. c. ultimo de Philoſophia mundi.

Boëthii Arithmeticæ ſpeculativæ compendium concinnatum a Jac. Fabro prodiit & Pariſ. 1514. fol. una cum aliis ſcriptis, apud Henricum Stephan. avum.

De Geometria Libri II. e quibus poſterior *podiſmorum*, ut vocat, *notitiam*, ſive Gromaticam, tangit.

Allegatur Botëhii Commentarius ſuper Porphyrium, ab Honorio Auguſtodunenſi L. I. cap. XXI. de Philoſophia mundi.

Libri

Libri VI. in Topica Ciceronis occurrunt etiam in primo Tomo Operum Ciceronis cum Manutiorum commentariis editorum Venet. 1582. fol.

Boëthii *sententiæ* editæ sunt ab Henrico Ernstio, forma minore.

Libellum *de Disciplina Scholarium* Colon. 1493. 4. cum commentario pridem editum, Boëthio minus recte tribui, jam Murmellio animadversum est. Opinionem Labbei qui illum Dionysio Carthusiano tribuit, refellit etiam Papebrochius T. 6. Act. Sanctor. Maji pag. 706.

Vetelegi in eumdem Libellum Commentarius memoratur a Jo. Lelando pag. 360. de Scriptoribus Britannicis. *Erant eo sæculo, quemadmodum & hoc quidem nostro, Boëthii lucubrationes in magna gloria, quare Vetelego Boëthiano operæ pretium visum est, ejus Libellum de Disciplina Scholasticorum commentariis in gratiam pubis illustrare. Frequens est in bibliothecis libellus, olim a multis curiose lectus; at nunc eloquentia eam excrevit fœcunda in magnitudinem, ut qualecumque opus sit, blattas & tineas modo pascat.*

IDEM FABRICIUS

In notis ad partem primam ejusdem capitis pag. 638. *ubi de Marciano Capella agit.*

In veterrimo MSto Bibl. Laurentianæ, (*) libris Boëthii de Consolatione Philosophiæ hic Prologus præmittitur teste Jo. Mabillonio, qui dicitur compositus vel

(*) „ *Vide Guilielmi Cave de hoc, vel simillimo Prologo, testimonium in hujus nostræ editionis prolegomenis pag.* xlviii. *ubi ex Mabillonio eum Ambrosianæ Bibliothecæ vindicat.*

vel a Q. Fabio coſ. vel a Boëthio ipſo, vel, quod eſt verius, a quodam Scotigena, i. e. diſcipulo Boëthii. *Tempore Theodorici regis inſignis auctor Boëthius claruit, qui virtute ſua conſul in Urbe fuit. Cum vero Theodoricus rex voluit tyrannidem exercere in Urbe; ac bonos quoſque in ſenatu neci daret, Boëthius ejus dolos effugere geſtiens, quippe qui bonis omnibus necem parabat, videlicet clam literis ad Græcos miſſis nitebatur Urbem & ſenatum ex ejus impiis manibus eruere, & eorum ſubdere defenſioni; ſed poſtquam a rege reus majeſtatis convictus eſt, juſſus eſt retrudi in carcerem, in quo repoſitus hos libros per ſatyram edidit, imitatus videlicet* Marcianum Felicem Capellam, *qui primus libros de Nuptiis Philologiæ & Mercurii eadem ſpecie poëmatis conſcripſerat. Sed iſte (* Boëthius *) longe nobiliore materia & facundia præcellit, quippe qui nec Tullio impar ſit, nec Virgilio in metro inferior floruit.*

ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ

LIBRI QUINQUE.

ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ

LIBER I.

METRUM I.

CARMINA qui quondam studio florente peregi,
Flebilis, heu, mœstos cogor inire modos.
Ecce mihi laceræ dictant scribenda Camenæ,
Et veris elegi fletibus ora rigant.
5 *Has saltem nullus potuit pervincere terror,*
Ne nostrum comites prosequerentur iter.
Gloria felicis olim viridisque juventæ
Solatur mœsti nunc mea fata senis.
Venit enim properata malis inopina senectus,
10 *Et dolor ætatem jussit inesse suam.*
Intempestivi funduntur vertice cani,
Et tremit effœto corpore laxa cutis.

Mors hominum felix, quæ se nec dulcibus annis
Inserit, & mœstis sæpe vocata venit.
15 *Eheu, quam surda miseros avertitur aure,*
Et flentes oculos claudere sæva negat!
Dum levibus malefida bonis fortuna faveret,
Pæne caput tristis merserat hora meum.
Nunc quia fallacem mutavit nubila vultum,
20 *Protrahit ingratas impia vita moras.*
Quid me felicem toties jactastis, amici?
Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

PROSA I.

HÆc dum mecum tacitus ipse reputarem, querimoniamque lacrimabilem stili officio designarem, adstitisse mihi supra verticem visa est mulier reverendi admodum vultus, oculis ardentibus, & ultra communem hominum valentiam perspicacibus, colore vivido, atque inexhausti vigoris; quamvis ita ævi plena foret, ut nullo modo nostræ crederetur ætatis: statura discretionis ambiguæ. Nam nunc quidem ad communem sese hominum mensuram cohibebat, nunc vero pulsare cælum summi verticis cacumine videbatur: quæ cum caput altius extulisset, ipsum etiam cælum penetrabat, respicientiumque hominum frustrabatur intuitum. Vestes erant tenuissimis filis, subtili artificio, indissolubilique materia perfectæ; quas, uti post eadem prodente cognovi, suis manibus ipsa texuerat. Quarum speciem, veluti fumosas imagines solet, caligo quædam neglectæ vetustatis obduxerat. Harum in extremo margine Π, in supremo vero Θ legebatur intextum. Atque inter utrasque literas, in scalarum modum, gradus quidam insigniti videbantur, quibus ab inferiore ad superius elementum esset adscensus. Eamdem tamen vestem violentorum quorum-

rumdam sciderant manus, & particulas quas quisque potuit, abstulerant. Et dextera quidem ejus libellos, sceptrum vero sinistra gestabat. Quæ ubi poëticas Musas vidit, nostro assistentes toro, fletibusque meis verba dictantes, commota paullisper, ac torvis inflammata luminibus, Quis, inquit, has scenicas meretriculas ad hunc ægrum permisit accedere? quæ dolores ejus non modo nullis foverent remediis, verum dulcibus insuper alerent venenis? Hæ sunt enim quæ infructuosis affectuum spinis uberem fructibus rationis segetem necant, hominumque mentes assuefaciunt morbo, non liberant. At si quem profanum, uti vulgo solitum, nobis blanditiæ vestræ detraherent, minus moleste ferendum putarem. Nihil quippe in eo nostræ operæ læderentur. Hunc vero Eleaticis, atque Academicis studiis attigistis innutritum? Sed abite potius Sirenes usque in exitium dulces, meisque eum Musis curandum sanandumque relinquite. His ille chorus increpitus, dejecit humi mœstior vultum, confessusque rubore verecundiam, limen tristis excessit. At ego, cujus acies lacrimis mersa caligarat, ne dignoscere possem, quænam hæc esset mulier tam imperiosæ auctoritatis, obstupui, visuque in terram defixo, quidnam deinceps esset actura, exspectare tacitus cœpi. Tum illa propius accedens, in extrema lectuli mei parte consedit, meumque intuens vultum luctu gravem, atque in humum mœrore dejectum, his versibus de nostræ mentis perturbatione conquesta est.

METRUM II.

Heu, quam præcipiti mersa profundo
Mens hebet, & propria luce relicta,
Tendit in externas ire tenebras,
Terrenis quoties flatibus acta

5 *Crescit in immensum noxia cura !*
Hic quondam cælo liber aperto ,
Suetus in ætherios ire meatus ,
Cernebat rosei lumina solis ,
Visebat gelidæ sidera lunæ ,
10 *Et quæcumque vagos stella recursus*
Exercet , varios flexa per orbes ,
Comprensam numeris victor habebat .
Quin etiam caussas , unde sonora
Flumina sollicitent æquora ponti ,
15 *Quis volvat stabilem spiritus orbem ,*
Vel cur Hesperias sidus in undas
Casurum rutilo surgat ab ortu :
Quis veris placidas temperet horas ,
Ut terras roseis floribus ornet :
20 *Quis dedit ut pleno fertilis anno*
Autumnus gravidis influat uvis ,
Rimari solitus , atque latentis
Naturæ varias reddere caussas :
Nunc jacet effœto lumine mentis ,
25 *Et pressus gravibus colla catenis ,*
Declivemque gerens pondere vultum ,
Cogitur , heu ! stolidam cernere terram .

P R O S A II.

SEd medicinæ , inquit , potius tempus est quam querelæ .. Tum vero totis in me intenta luminibus : Tu ne es ille , ait , qui nostro quondam lacte nutritus , nostris educatus alimentis , in virilis animi robur evaseras? Atqui talia contuleramus arma , quæ nisi prius abjecisses , invicta te firmitate tuerentur . Agnoscisne me? Quid taces? pudore an stupore siluisti? mallem pudore ; sed te , ut video , stupor oppressit . Cumque me non modo tacitum , sed elinguem

pror-

prorſus, mutumque vidiſſet, admovit pectori meo leniter manum. Et nihil, inquit, periculi eſt: lethargum pátitur, communem illuſarum mentium morbum. Sui paulliſper oblitus eſt; recordabitur facile, ſi quidem nos ante recognoverit. Quod ut poſſit, paulliſper lumina ejus, mortalium rerum nube caligantia, tergamus. Hæc dixit, oculoſque meos fletibus undantes, contracta in rugam veſte, ſiccavit.

METRUM III.

TUnc me diſcuſſa liquerunt nocte tenebræ,
Luminibuſque prior rediit vigor:
Ut cum præcipiti glomerantur ſidera Coro,
Nimboſiſque polus ſtetit imbribus,
5 *Sol latet, ac nondum cælo venientibus aſtris,*
Deſuper in terram nox funditur;
Hanc ſi Threicio Boreas emiſſus ab antro
Verberet, & clauſum reſeret diem,
Emicat, & ſubito vibratus lumine Phœbus,
10 *Mirantes oculos radiis ferit.*

PROSA III.

HAud aliter triſtitiæ nebulis diſſolutis, hauſi cælum, & ad cognoſcendam medicantis faciem mentem recepi. Itaque ubi in eam deduxi oculos, intuitumque defixi, reſpicio nutricem meam, in cujus ab adoleſcentia laribus verſatus fueram, Philoſophiam. Et quid, inquam, tu in has exſilii noſtri ſolitudines, o omnium magiſtra virtutum, ſupero cardine delapſa veniſti? an ut tu quoque mecum rea falſis criminationibus agiteris? An, inquit illa, te, o alumne, deſererem, nec ſarcinam quam mei nominis invidia ſuſtuliſti, communicato tecum labore partirer? Atqui Philoſophiæ fas non erat, incomitatum relinquere iter

innocentis. Meam ſcilicet criminationem vererer? & quaſi novi aliquid acciderit, ſic perhorreſcerem? Nunc enim primum cenſes apud improbos mores laceſſitam periculis eſſe ſapientiam? Nonne apud veteres quoque, ante noſtri Platonis ætatem, magnum ſæpe certamen cum ſtultitiæ temeritate certavimus? eodemque ſuperſtite, præceptor ejus Socrates injuſtæ victoriam mortis me adſtante promeruit? Cujus hereditatem cum deinceps Epicureum vulgus, ac Stoicum, ceterique pro ſua quiſque parte raptum ire molirentur, meque reclamantem, renitentemque, velut in partem prædæ, traherent, veſtem quam meis texueram manibus, diſciderunt, abreptiſque ab ea panniculis, totam me ſibi ceſſiſſe credentes, abiere. In quibus, quoniam quædam noſtri habitus veſtigia videbantur, meos eſſe familiares imprudentia rata, nonnullos eorum profanæ multitudinis errore pervertit. Quod ſi nec Anaxagoræ fugam, nec Socratis venenum, nec Zenonis tormenta, quoniam ſunt peregrina, noviſti, at Canios, at Senecas, at Soranos, quorum nec pervetuſta, nec incelebris memoria eſt, ſcire potuiſti. Quos nihil aliud in cladem detraxit, niſi quod noſtris moribus inſtituti, ſtudiis improborum diſſimillimi videbantur. Itaque nihil eſt quod admirere, ſi in hoc vitæ ſalo circumflantibus agitemur procellis, quibus hoc maxime propoſitum eſt, peſſimis diſplicere. Quorum quidem tametſi eſt numeroſus exercitus, ſpernendus tamen eſt; quoniam nullo duce regitur, ſed errore tantum temere, ac paſſim lymphante raptatur. Qui ſiquando contra nos aciem ſtruens valentior incubuerit, noſtra quidem dux copias ſuas in arcem contrahit: illi vero circa diripiendas inutiles ſarcinulas occupantur. At nos deſuper irridemus, viliſſima rerum quæque rapientes, ſecuri totius furioſi tumultus, eoque vallo muniti quo graſſanti ſtultitiæ adſpirare fas non ſit.

M E-

METRVM IV.

Quisquis composito serenus ævo,
Fatum sub pedibus dedit superbum,
Fortunamque tuens utramque rectus,
Invictum potuit tenere vultum;
5 *Non illum rabies, minæque ponti*
Versum funditus excitantis æstum,
Nec ruptis quoties vagus caminis
Torquet fumificos Vesevus ignes,
Aut celsas soliti ferire turres
10 *Ardentis via fulminis movebit.*
Quid tantum miseri feros tyrannos
Mirantur sine viribus furentes?
Nec speres aliquid, nec extimescas:
Exarmaveris impotentis iram:
15 *At quisquis trepidus pavet, vel optat,*
Quod non sit stabilis, suique juris,
Abjecit clypeum, locoque motus
Nectit, qua valeat trahi, catenam.

PROSA IV.

SEntisne, inquit, hæc, atque animo illabuntur tuo? Esne ὄνος πρὸς λύραν? Quid fles? quid lacrimis manas? ἐξαύδα, μὴ κεῦθε νόῳ. Si operam medicantis exspectas, oportet ut vulnus detegas tuum. Tum ego collecto in vires animo: Anne adhuc eget admonitione, nec per se satis eminet fortunæ in nos sævientis asperitas? Nihilne te ipsa loci facies movet? Hæccine est bibliotheca quam certissimam tibi sedem nostris in laribus ipsa delegeras? in qua mecum sæpe residens, de divinarum humanarumque rerum scientia disserebas? Talis habitus, talisque vultus erat cum tecum naturæ secre-

ſecreta rimarer, cum mihi ſiderum vias radio deſcriberes, cum mores noſtros, totiuſque vitæ rationem ad cæleſtis ordinis exemplar formares? Hæccine præmia referimus tibi obſequentes? Atque tu hanc ſententiam Platonis ore ſanxiſti, Beatas fore reſpublicas, ſi eas vel ſtudioſi ſapientiæ regerent, vel earum rectores ſtudere ſapientiæ contigiſſet. Tu ejuſdem viri ore hanc ſapientibus capeſſendæ reipublicæ neceſſariam cauſſam eſſe monuiſti, ne improbis flagitioſiſque civibus urbium relicta gubernacula, peſtem bonis ac perniciem inferrent. Hanc igitur auctoritatem ſecutus, quod a te inter ſecreta otia didiceram, transferre in actum publicæ adminiſtrationis optavi. Tu mihi, & qui te ſapientium mentibus inſeruit Deus, eſtis conſcii, nullum me ad magiſtratum, niſi commune bonorum omnium ſtudium, detuliſſe. Inde cum improbis graves inexorabileſque diſcordiæ, & quod conſcientiæ libertas habet, pro tuendo jure ſpreta potentiorum ſemper offenſio. Quoties ego Conigaſtum in imbecillis cujuſque fortunas impetum facientem obvius excepi! Quoties Triguillam regiæ præpoſitum domus ab incœpta, perpetrataque jam prorſus injuria dejeci! Quoties miſeros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum ſemper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! Numquam me ab jure ad injuriam quiſquam detraxit. Provincialium fortunas tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus peſſumdari, non aliter, quam qui patiebantur, indolui. Cum acerbæ famis tempore gravis atque inexplicabilis indicta coëmtio profligatura inopia Campaniam provinciam videretur, certamen adverſum præfectum prætorii communis commodi ratione ſuſcepi, rege cognoſcente contendi, & ne coëmtio exigeretur evici. Paullinum conſularem virum, cujus opes Palatini canes jam ſpe atque ambitione devoraſſent, ab ipſis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum

con-

consularem virum præjudicatæ accusationis pœna corriperet, odiis me Cypriani delatoris opposui. Satisne in me magnas videor exacervasse discordias? sed esse apud ceteros tutior debui, qui mihi amore justitiæ nihil apud aulicos, quo magis essem tutior, servavi. Quibus autem deferentibus perculsi sumus? quorum Basilius olim regio ministerio depulsus, in delationem nostri nominis, alieni æris necessitate compulsus est. Opilionem vero, atque Gaudentium, cum ob injurias, atque multiplices fraudes ire in exsilium regia censura decrevisset, cumque illi parere nolentes sacrarum sese ædium defensione tuerentur, compertumque id regi foret, edixit, ut nisi intra præscriptum diem Ravenna urbe decederent, notis insigniti frontibus pellerentur. Quid huic severitati posse adstrui videtur? Atqui eodem die deferentibus eisdem, nominis nostri delatio suscepta est. Quid igitur? nostræ ne artes ita meruerunt? an illos accusatores justos fecit præmissa damnatio? Itane nihil fortunam puduit, si minus accusatæ innocentiæ, at accusantium vilitatis? At, cujus criminis arguimur, summam quæris? senatum dicimur salvum esse voluisse. Modum desideras? delatorem, ne documenta deferret, quibus senatum majestatis reum faceret, impedîsse criminamur. Quid igitur, o magistra censes? inficiabimur crimen, ne tibi pudori simus? at volui, nec umquam velle desinam. Fatebimur? sed impediendi delatoris opera cessabit. An optasse illius ordinis salutem nefas vocabo? ille quidem suis de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat. Sed sibi semper mentiens imprudentia rerum, merita non potest immutare: nec mihi Socratico decreto fas esse arbitror, vel occuluisse veritatem, vel concessisse mendacium. Verum id quo modo sit, tuo, sapientiumque judicio, æstimandum relinquo. Cujus rei seriem, atque veritatem, ne latere posteros queat, stilo

etiam

etiam, memoriæque mandavi. Nam de compoſitis falſo literis, quibus libertatem arguor ſperaſſe Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuiſſet, ſi nobis ipſorum confeſſione delatorum, quod in omnibus negotiis maximas vires habet, uti licuiſſet. Nam quæ ſperari reliqua libertas poteſt? Atque utinam poſſet ulla! reſpondiſſem Canii verbo: qui cum a C. Cæſare Germanici filio conſcius contra ſe factæ conjurationis fuiſſe diceretur; Si ego, inquit, ſciſſem, tu neſciſſes. Qua in re non ita ſenſus noſtros mœror hebetavit, ut impios ſcelerata contra virtutem querar molitos: ſed quæ ſperaverint effeciſſe, vehementer admiror. Nam deteriora velle, noſtri fuerit fortaſſe defectus: poſſe vero contra innocentiam, quæ ſceleratus quiſque conceperit, inſpectante Deo, monſtri ſimile eſt: unde haud injuria tuorum quidam familiarium quæſivit: Siquidem Deus, inquit, eſt, unde mala? bona vero unde, ſi non eſt? Sed fas fuerit nefarios homines, qui bonorum omnium, totiuſque ſenatus ſanguinem petunt, nos etiam, quos propugnare bonis ſenatuique viderant, perditum ire voluiſſe. Sed num idem de patribus quoque merebamur? Meminiſti, ut opinor, quoniam me dicturum quid, facturumve præſens ipſa ſemper dirigebas: meminiſti, inquam, Veronæ cum rex avidus communis exitii, majeſtatis crimen in Albinum delatum ad cunctum ſenatus ordinem transferre moliretur, univerſi innocentiam ſenatus, quanta mei periculi ſecuritate defenderim. Scis me hæc & vera proferre, & in nulla umquam mei laude jactaſſe. Minuit enim quodammodo ſe probantis conſcientiæ ſecretum, quoties oſtentando quis factum recipit famæ pretium. Sed innocentiam noſtram quis exceperit eventus, vides. Pro veræ virtutis præmiis falſi ſceleris pœnas ſubimus. Et cujus umquam facinoris manifeſta confeſſio ita judices habuit in ſeve-

rita-

ritate concordes, ut non aliquos vel ipse humani error ingenii, vel fortunæ conditio cunctis mortalibus incerta submitteret? Si inflammare sacras ædes voluisse, si sacerdotes impio jugulare gladio, si bonis omnibus necem struxisse diceremur, præsentem tamen sententia confessum, convictumve punîsset. Nunc quingentis fere passuum millibus procul moti, atque indefensi ob studium propensius in senatum, morti, proscriptionique damnamur. O meritos, de simili crimine neminem posse convinci! cujus dignitatem reatus ipsi etiam qui detulere, viderunt: quam uti alicujus sceleris admistione fuscarent, ob ambitum dignitatis sacrilegio me conscientiam polluisse mentiti sunt. Atqui & tu insita nobis, omnem rerum mortalium cupidinem de nostri animi sede pellebas, & sub tuis oculis sacrilegio locum esse fas non erat. Instillabas enim auribus, cogitationibusque quotidie meis Pythagoricum illud, ἕπε Θεῷ. Nec conveniebat vilissimorum me spirituum præsidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas, ut consimilem Deo faceres. Præterea penetrale innocens domus, honestissimorum cœtus amicorum, socer Symmachus sanctus, & æque actu ipso reverendus, ab omni nos hujus criminis suspicione defendunt. Sed o nefas! illi vero de te tanti criminis fidem capiunt, atque hoc ipso affines fuisse videmur maleficio, quod tuis imbuti disciplinis, tuis instituti moribus sumus. Ita non est satis nihil mihi profuisse tuam reverentiam, nisi ultro tu mea potius offensione lacereris. At vero hic etiam nostris malis cumulus accedit, quod existimatio plurimorum non rerum merita, sed fortunæ spectat eventum; eaque tantum judicat esse provisa quæ felicitas commendaverit. Quo fit, ut existimatio bona prima omnium deserat infelices. Qui nunc populi rumores, quam dissonæ, multiplicesque sententiæ, piget

remi-

reminiſci. Hoc tantum dixerim: ultimam eſſe adverſæ fortunæ ſarcinam, quod dum miſeris aliquod crimen affingitur, quæ perferunt, meruiſſe creduntur. Et ego quidem bonis omnibus pulſus, dignitatibus exutus, exiſtimatione fœdatus, ob beneficium ſupplicium tuli. Videre autem videor nefarias ſceleratorum officinas gaudio lætitiaque fluitantes: perditiſſimum quemque novis delationum fraudibus imminentem: jacere bonos, noſtri diſcriminis terrore proſtratos: flagitioſum quemque ad audendum quidem facinus impunitate, ad efficiendum vero præmiis incitari: inſontes autem non modo ſecuritate, verum ipſa etiam defenſione privatos. Itaque libet exclamare:

METRVM V.

O Stelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nixus ſolio
Rapido cælum turbine verſas,
Legemque pati ſidera cogis;
5 *Ut nunc pleno lucida cornu,*
Totis fratris obvia flammis,
Condat ſtellas Luna minores;
Nunc obſcuro pallida cornu,
Phœbo propior, lumina perdat.
10 *Et qui primæ tempore noctis*
Agit algentes Heſperus ortus,
Solitas iterum mutat habenas,
Phœbi pallens Lucifer ortu.
Tu frondifluæ frigore brumæ
15 *Stringis lucem breviore mora:*
Tu cum fervida venerit æſtas,
Agiles noctis dividis horas.
Tua vis varium temperat annum,
Ut, quas Boreæ ſpiritus aufert,

Re-

20 *Revehat mitis Zephyrus, frondes:*
Quaque Arcturus semina vidit,
Seirius altas urat segetes.
Nihil antiqua lege solutum
Linquit propriæ stationis opus.
25 *Omnia certo fine gubernans,*
Hominum solos respuis actus
Merito rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica versat
Fortuna vices? premit insontes
30 *Debita sceleri noxia pœna:*
At perversi resident celso
Mores solio, sanctaque calcant
Injusta vice colla nocentes.
Latet obscuris condita virtus
35 *Clara tenebris, justusque tulit*
Crimen iniqui.
Nil perjuria, nil nocet ipsis
Fraus mendacii comta colore.
Sed cum libuit viribus uti,
40 *Quos innumeri metuunt populi,*
Summos gaudent subdere reges.
O jam miseras respice terras,
Quisquis rerum fœdera nectis.
Operis tanti pars non vilis
45 *Homines, quatimur fortunæ salo.*
Rapidos, rector, comprime fluctus,
Et quo cælum regis immensum
Firma stabiles fœdere terras.

PROSA V.

HÆc ubi continuato dolore delatravi, illa vultu placido, nihilque meis questibus mota: Cum te, inquit, mœstum, lacrimantemque vidissem, illico

qui modus ſit tuæ curationis intelligam? Tu vero arbitratu, inquam, tuo quæ voles, ut reſponſurum rogato. Tum illa, Hunccine, inquit, mundum temerariis agi, fortuitiſque caſibus putas? an ullum credis ei ineſſe regimen rationis? Atqui, inquam, nullo exiſtimaverim modo, ut fortuita temeritate tam certa moveantur. Verum operi ſuo conditorem præſidere Deum ſcio: nec umquam fuerit dies qui me ab hac ſententiæ veritate depellat. Ita eſt, inquit. Nam id etiam paullo ante ceciniſti, hominesque tantum divinæ exſortes curæ eſſe deploraſti. Nam de ceteris, quin ratione regerentur, nihil movebare. Papæ autem vehementer admiror, cur, in tam ſalubri ſententia locatus, ægrotes! Verum altius perſcrutemur; neſcio quid abeſſe conjecto. Sed dic mihi, quoniam a Deo mundum regi non ambigis, quibus etiam gubernaculis regatur advertis? Vix, inquam, rogationis tuæ ſententiam noſco, ne dum ad inquiſita reſpondere queam. Num me, inquit, fefellit abeſſe aliquid, per quod, velut hiante valli robore, in animum tuum perturbationum morbus irrepſerit? Sed dic mihi, meminiſti ne, quis ſit rerum finis? quove totius naturæ tendat intentio? Audieram, inquam, ſed memoriam mœror hebetavit. At qui ſcis, unde cuncta proceſſerint? Novi, inquam, Deumque eſſe reſpondi. Et qui fieri poteſt, ut principio cognito, quis ſit rerum finis, ignores? Verum hi perturbationum mores ſunt, ea valentia eſt, ut movere quidem loco hominem poſſint; convellere autem, ſibique totum exſtirpare non poſſint. Sed hoc quoque reſpondeas velim; hominem ne te eſſe meminiſti? Quid ni, inquam, meminerim? Quid igitur homo ſit, poteris ne proferre? Hoccine interrogas? an eſſe neſciam rationale animal, atque mortale? Scio, & id me eſſe confiteor. Et illa: Nihil ne te aliud eſſe noviſti? Nihil. Jam ſcio morbi

tui,

tui, inquit, aliam vel maximam caussam; quid ipse sis, nosse desîsti. Quare plenissime vel ægritudinis tuæ rationem, vel aditum reconciliandæ sospitatis inveni. Nam quoniam tui oblivione confunderis, & exsulem, & exspoliatum propriis bonis esse doluisti. Quoniam vero, quis sit rerum finis, ignoras, nequam homines, atque nefarios, potentes, felicesque arbitraris. Quoniam vero, quibus gubernaculis mundus regatur, oblitus es, has fortunarum vices existimas sine rectore fluitare. Magnæ non ad morbum modo, verum ad interitum quoque caussæ. Sed sospitatis auctori grates, quod te nondum totum natura destituit. Habemus maximum tuæ fomitem salutis, veram de mundi gubernatione sententiam, quod eam non casuum temeritati, sed divinæ rationi subditam credis. Nihil igitur pertimescas. Jam tibi ex hac minima scintillula vitalis calor illuxerit. Sed quoniam firmioribus remediis nondum tempus est uti, & eam mentium constat esse naturam, ut quoties abjecerint veras, falsis opinionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo verum illum confundit intuitum; hanc paullisper lenibus, mediocribusque fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, splendorem veræ lucis possis agnoscere.

METRUM VII.

Nubibus atris
Condita nullum
Fundere possunt
Sidera lumen.
5 *Si mare volvens*
Turbidus Auster
Misceat æstum,

Vitrea dudum,
Parque serenis
10 *Unda diebus,*
Mox resoluto
Sordida cœno,
Visibus obstat.
Quique vagatur
15 *Montibus altis*
Defluus amnis,
Sæpe resistit
Rupe soluti
Objice saxi.
20 *Tu quoque si vis*
Lumine claro
Cernere verum,
Tramite recto
Carpere callem:
25 *Gaudia pelle,*
Pelle timorem,
Spemque fugato;
Nec dolor adsit.
Nubila mens est,
30 *Vinctaque frenis,*
Hæc ubi regnant.

ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI BOETHII

DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ

LIBER II.

PROSA I.

POSTHÆC paullisper obticuit: atque ubi attentionem meam modesta taciturnitate collegit, sic exorsa est. Si penitus ægritudinis tuæ caussas, habitumque cognovi, fortunæ prioris affectu, desiderioque tabescis; ea tantum animi tui statum, sicuti tu tibi fingis, mutata pervertit. Intelligo multiformes illius prodigii fucos; & eo usque cum iis quos eludere nititur, blandissimam familiaritatem exercere, dum intolerabili dolore confundat quos insperata reliquerit. cujus si naturam, mores, ac meritum reminiscare, nec habuisse te in ea pulchrum aliquid, nec amisisse cognosces. Sed, ut arbitror, haud multum tibi hæc in memoriam revocare laboraverim. Solebas

enim præsentem quoque, blandientemque virilibus incessere verbis; eamque de nostro adyto prolatis insectabare sententiis. Verum omnis subita mutatio rerum non sine quodam quasi fluctu contingit animorum. Sic factum est, ut tu quoque paullisper a tua tranquillitate discesseris. Sed tempus est, haurire te aliquid ac degustare molle, atque jucundum, quod ad interiora transmissum validioribus haustibus viam fecerit. Adsit igitur rhetoricæ suadela dulcedinis, quæ tunc tantum recto calle procedit, cum nostra instituta non deserit; cumque hac musica laris nostri vernula nunc leviores, nunc graviores modos succinat. Quid est igitur, o homo, quod te in mœstitiam, luctumque dejecit? novum credo aliquid, inusitatumque vidisti. Tu, si fortunam putas erga te esse mutatam, erras. Hi semper ejus mores; hæc natura est. Servavit circa te propriam potius in ipsa sui mutabilitate constantiam. Talis erat cum blandiebatur, cum tibi falsæ illecebris felicitatis alluderet. Deprehendisti cæci numinis ambiguos vultus. Quæ sese adhuc velat aliis, tota tibi prorsus innotuit. Si probas, utere moribus, ne queraris. Si perfidiam perhorrescis, sperne, atque abjice perniciose alludentem. Nam quæ nunc mœroris tibi caussa tanti est, hæc eadem tranquillitatis esse debuisset. Reliquit enim te, quam non relicturam nemo umquam poterit esse securus. An vero tu pretiosam æstimas abituram felicitatem? & cara tibi est fortuna præsens, nec manendi fida, & cum discesserit allatura mœrorem? Quod si nec arbitrio retineri potest, & calamitosos fugiens facit; quid est aliud fugax, quam futuræ quoddam calamitatis indicium? Neque enim quod ante oculos situm est, suffecerit intueri. Rerum exitus prudentia metitur; eademque in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunæ minas, nec exoptandas facit esse blanditias.

Po-

Poſtremo æquo animo toleres oportet, quidquid intra fortunæ aream geritur, cum ſemel jugo ejus colla ſubmiſeris. Quod ſi manendi, abeundique ſcribere legem velis ei quam tu dominam ſponte elegiſti, nonne injurius fueris, & impatientia tua ſortem exacerbabis quam permutare non poſſis? Si ventis vela committeres, non quo voluntas peteret, ſed quo flatus impelleret, promovereris. Si arvis ſemina crederes, feraces inter ſe annos, ſterileſque penſares. Fortunæ te regendum dediſti, dominæ moribus oportet obtemperes. Tu vero volventis rotæ impetum retinere conaris? At, omnium mortalium ſtolidiſſime, ſi manere incipit, fors eſſe deſiſtit.

METRUM I.

HÆc cum ſuperba verterit vices dextra,
Et æſtuantis more fertur Euripi,
Dudum tremendos ſæva proterit reges,
Humilemque victi ſublevat fallax vultum;
5 *Non illa miſeros audit: haud curat fletus;*
Ultroque gemitus dura quos fecit, ridet.
Sic illa ludit, ſic ſuas probat vires;
*Magnumque * ſuis monſtrat oſtentum, ſi quis*
Viſatur una ſtratus ac felix hora.

PROSA II.

VEllem autem pauca tecum fortunæ ipſius verbis agitare. Tu igitur an jus poſtulet, animadverte. Quid tu, o homo, ream me quotidianis agis querelis? Quam tibi fecimus injuriam? Quæ tua tibi detraximus bona? Quovis judice de opum, dignitatumque, mecum poſſeſſione contende. Et ſi cujuſquam mortalium proprium quid horum eſſe monſtraveris, ego jam

tua fuiſſe quæ repetis, ſponte concedam. Cum te matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus, inopemque ſuſcepi, meis opibus ſovi, &, quod te nunc impatientem noſtri facit, favore prona indulgentius educavi, & omnium quæ mei ſunt juris affluentia, & ſplendore circumdedi. Nunc mihi retrahere manum libet; habe gratiam, velut uſus alienis. Non habes jus querelæ, tamquam tua prorſus perdideris. Quid ergo ingemiſcis? nulla tibi a nobis illata eſt violentia. Opes, honores, ceteraque talium mei ſunt juris. Dominam famulæ cognoſcunt; mecum veniunt, me abeunte diſcedunt. Audacter affirmem, ſi tua forent quæ amiſſa conquereris, nullo modo perdidiſſes. An ego ſola meum jus exercere prohibeor? Licet cælo proferre lucidos dies, eoſdemque tenebroſis noctibus condere. Licet anno terræ vultum nunc floribus frugibuſque redimire, nunc nimbis, frigoribuſque confundere. Jus eſt mari, nunc ſtrato æquore blandiri, nunc procellis, ac fluctibus inhorreſcere. Nos ad conſtantiam noſtris moribus alienam inexpleta hominum cupiditas alligabit? Hæc noſtra vis eſt, hunc continuum ludum ludimus. Rotam volubili orbe verſamus, infima ſummis, ſumma infimis mutare gaudemus. Adſcende ſi placet, ſed ea lege, ne uti, cum ludicri mei ratio poſcet, deſcendere injuriam putes. An tu mores ignorabas meos? Neſciebas, Crœſum regem Lydorum Cyro paullo ante formidabilem, mox deinde miſerandum rogi flammis traditum, miſſo cælitus imbre defenſum? Num te præterit, Paullum Perſi regis a ſe capti calamitatibus pias impendiſſe lacrimas? Quid tragœdiarum clamor aliud deflet, niſi indiſcreto ictu fortunam felicia regna vertentem? Nonne adoleſcentulus δύο τοὺς πίθους τὸν μὲν ἕνα κακῶν, τὸν δὲ ἕτερον καλῶν, in Jovis limine jacere didiciſti? Quid ſi uberius de bonorum parte ſumſiſti? quid ſi a te non tota diſceſ-

discessi? quid si hæc ipsa mei mutabilitas justa tibi caussa est sperandi meliora? Tamen ne animo contabescas, & intra commune omnibus regnum locatus, proprio jure vivere desideres:

METRUM II.

SI quantas rapidis flatibus incitus
Pontus versat arenas,
Aut quot stelliferis edita noctibus
Cælo sidera fulgent,
5 *Tantas fundat opes, nec retrahat manum*
Pleno Copia cornu;
Humanum miseras haud ideo genus
Cesset flere querelas.
Quamvis vota libens excipiat Deus
10 *Multi prodigus auri,*
Et claris avidos ornet honoribus;
Nil jam parta videntur:
Sed quæsita vorans sæva rapacitas
Altos pandit hiatus.
15 *Quæ jam præcipitem frena cupidinem*
Certo fine retentent,
Largis cum potius muneribus fluens
Sitis ardescit habendi?
Numquam dives agit, qui trepidus gemens
20 *Sese credit egentem.*

PROSA III.

HIs igitur si pro se tecum fortuna loqueretur, quid profecto contra hisceres non haberes. At si quid est quo querelam tuam jure tuearis, proferas oportet; dabimus dicendi locum. Tum ego, Speciosa quidem ista sunt, inquam, oblitaque rhetoricæ, ac musicæ

sicæ

ficæ melle dulcedinis ; tum tantum, cum audiuntur, oblectant. Sed miseris malorum altior sensus est. Itaque cum hæc auribus insonare desierint, insitus animum mœror prægravat. Et illa, Ita est, inquit. Hæc enim nondum morbi tui remedia, sed adhuc contumacis adversus curationem doloris fomenta quædam sunt. Nam quæ in profundum sese penetrent, cum tempestivum fuerit, admovebo. Verumtamen ne te miserum existimari velis ; an numerum modumque tuæ felicitatis oblitus es ? Taceo quod desolatum parente, summorum te virorum cura suscepit, delectusque in affinitatem principum civitatis, quod pretiosissimum propinquitatis genus est, prius carus, quam proximus esse cœpisti. Quis non te felicissimum cum tanto splendore socerorum, cum conjugis pudore, tum masculæ quoque prolis opportunitate prædicavit ? Prætereo (libet enim præterire communia) sumtas in adolescentia negatas senibus dignitates: ad singularem felicitatis tuæ cumulum venire delectat. Si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poterit ne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cum duos pariter consules liberos tuos domo provehi, sub frequentia patrum, sub plebis alacritate vidisti ; cum eisdem in curia curules insidentibus, tu regiæ laudis orator, ingenii gloriam, facundiæque meruisti : cum in Circo duorum medius consulum circumfusæ multitudinis exspectationem, triumphali largitione satiasti ? Dedisti, ut opinor, verba fortunæ, dum te illa demulcet, dum te, ut suas delicias, fovet. Munus quod nulli umquam privato commodaverat, abstulisti. Vis ne igitur cum fortuna calculum ponere ? Nunc te primum liventi oculo præstrinxit. Si numerum, modumque lætorum, tristiumve consideres, adhuc te felicem negare non possis. Quod si iccirco te fortunatum esse non existimas, quoniam

niam quæ tunc læta videbantur, abierunt, non est quod te miserum putes; quoniam quæ nunc mœsta creduntur, prætereunt. An tu in hanc vitæ scenam nunc primum subitus, hospesque venisti? ullam ne humanis rebus inesse constantiam reris, cum ipsum sæpe hominem velox hora dissolvat? Nam etsi rara est fortuitis manendi fides, ultimus tamen vitæ dies mors quædam fortunæ est etiam manentis. Quid igitur referre putas, tu ne illam moriendo deseras, an te illa fugiendo?

METRUM III.

Cum polo Phœbus roseis quadrigis
Lucem spargere cœperit,
Pallet albentes hebetata vultus
Flammis stella prementibus.
5 *Cum nemus flatu Zephyri tepentis*
Vernis irrubuit rosis,
Spiret insanum nebulosus Auster,
Jam spinis abeat decus.
Sæpe tranquillo radiat sereno
10 *Immotis mare fluctibus:*
Sæpe ferventes Aquilo procellas
Verso concitat æquore.
Rara si constat sua forma mundo,
Si tantas variat vices,
15 *Crede fortunis hominum caducis,*
Bonis crede fugacibus.
Constat, æterna positumque lege est,
Ut constet genitum nihil.

PROSA IV.

Tum ego, Vera, inquam, commemoras, o virtutum omnium nutrix, nec inficiari possum pro-

prosperitatis meæ velocissimum cursum. Sed hoc est quod recolentem me vehementius coquit. Nam in omni adversitate fortunæ infelicissimum genus est infortunii, fuisse felicem. Sed quod tu, inquit, falsæ opinionis supplicium luis, id rebus jure imputare non possis. Nam si te hoc inane nomen fortuitæ felicitatis movet, quam plurimis, maximisque abundes, mecum reputes licet. Igitur si quod in omni fortunæ censu pretiosissimum possidebas, id tibi divinitus illæsum adhuc, inviolatumque servatur, poteris ne meliora quæque retinens, de infortunio jure caussari? Atqui viget incolumis, illud pretiosissimum generis humani decus, Symmachus socer; & quod vitæ pretio non segnis emeres, vir totus ex sapientia, virtutibusque factus, suarum securus, tuis ingemiscit injuriis. Vivit uxor ingenio modesta, pudicitiæ pudore præcellens, & ut omnes ejus dotes breviter includam, patri similis. Vivit, inquam, tibique tantum vitæ hujus exosa spiritum servat. Quo uno felicitatem minui tuam vel ipsa concesserim, tui desiderio lacrimis ac dolore tabescit. Quid dicam liberos consulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel aviti, vel paterni specimen elucet ingenii? Cum igitur præcipua sit mortalibus vitæ cura retinendæ, o te, si tua bona cognoscas, felicem! cui suppetunt etiam nunc quæ vita nemo dubitat esse cariora. Quare sicca jam lacrimas. Nondum est ad unum omnes exosa fortuna, nec tibi nimium valida tempestas incubuit; quoniam tenaces hærent ancoræ, quæ nec præsentis solamen, nec futuri spem temporis abesse patiantur. Et hæreant, inquam, precor: illis namque manentibus, utcumque se res habeant, enatabimus. Sed quantum decus ornamentis nostris decesserit, vides. Et illa, promovimus, inquit, aliquantulum, si te nondum totius tuæ sortis piget. Sed delicias tuas ferre non possum, qui abesse aliquid tuæ beatitudini

tam

tam luctuosus, atque anxius conqueraris. Quis est enim tam compositæ felicitatis, ut non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum conditio bonorum, & quæ vel numquam tota proveniat, vel numquam perpetuo subsistat. Huic census exuberat, sed est pudori degener sanguis. Hunc nobilitas notum facit, sed angustia rei familiaris inclusus, esse mallet ignotus. Ille utroque circumfluus vitam cælibem deflet. Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno censum nutrit heredi. Alius prole lætatus, filii, filiæve delictis mœstus illacrimat. Icciroo nemo facile cum fortunæ suæ conditione concordat. Inest enim singulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat. Adde quod felicissimi cujusque delicatissimus sensus est, &, nisi ad nutum cuncta suppetant, omnis adversitatis insolens, minimis quibusque prosternitur: adeo perexigua sunt quæ fortunatissimis beatitudinis summam detrahunt. Quam multos esse conjectas qui sese cælo proximos arbitrentur, si de fortunæ tuæ reliquiis pars eis minima contingat? Hic ipse locus, quem tu exsilium vocas, incolentibus patria est. Adeo nihil est miserum, nisi cum putes: contraque beata sors omnis est æquanimitate tolerantis. Quis est ille tam felix qui cum dederit impatientiæ manus, statum suum mutare non optet? Quam multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo respersa est! quæ si etiam fruenti jucunda esse videatur, tamen, quo minus cum velit, abeat, retineri non possit. Liquet igitur quam sit mortalium rerum misera beatitudo, quæ nec apud æquanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. Quid igitur, o mortales, extra petitis intra vos positam felicitatem? Error vos, inscitiaque confundit. Ostendam breviter tibi summæ cardinem felicitatis. Est ne aliquid tibi te ipso pretiosius? Nihil, inquies. Igitur si tui compos fueris,

ris, possidebis quod nec tu umquam amittere velis, nec fortuna possit auferre. Atque ut agnoscas in his fortuitis rebus beatitudinem constare non posse, sic collige. Si beatitudo est summum naturæ bonum ratione degentis, nec illud est summum bonum quod eripi ullo modo potest: quoniam præcellit id quod nequeat auferri; manifestum est, quod ad beatitudinem percipiendam fortunæ instabilitas aspirare non possit. Ad hæc, quem caduca ista felicitas vehit, vel scit eam, vel nescit esse mutabilem. Si nescit, quænam beata sors esse potest ignorantiæ in cæcitate? Si scit, metuat necesse est, ne amittat quod amitti posse non dubitat; quare continuus timor non sinit esse felicem. An vel si amiserit, negligendum putat? Sic quoque perexile bonum est quod æquo animo feratur amissum. Et quoniam tu idem es cui persuasum esse, atque insitum permultis demonstrationibus scio, mentes hominum nullo modo esse mortales: cumque sit clarum, fortuitam felicitatem corporis morte finiri: dubitari nequit, si hæc auferre beatitudinem potest, quin omne mortalium genus in miseriam, mortis fine, labatur. Quod si multos scimus beatitudinis fructum non morte solum, verum etiam doloribus suppliciisque quæsisse, quonam modo præsens vita facere beatos potest, quæ miseros transacta non efficit?

METRUM IV.

Quisquis volet perennem
Cautus ponere sedem,
Stabilisque nec sonori
Sterni flatibus Euri,
5 *Et fluctibus minantem*
Curat spernere pontum,

Mon-

Montis cacumen alti,
Bibulas vitet arenas.
Illud protervus Auster
10 *Totis viribus urget:*
Hæ pendulum solutæ
Pondus ferre recusant.
Fugiens periculosam
Sortem sedis amœnæ,
15 *Humili domum memento*
Certus figere saxo.
Quamvis tonet ruinis
Miscens æquora ventus,
Tu conditus quieti
10 *Felix robore valli,*
Duces serenus ævum,
Ridens ætheris iras.

PROSA V.

SEd quoniam rationum jam in te mearum fomenta descendunt, paullo validioribus utendum puto. Age enim, si jam caduca, & momentanea fortunæ dona non essent, quid in eis est quod aut vestrum umquam fieri queat, aut non perspectum, consideratumque vilescat? Divitiæ ne vel vestri, vel sui naturâ pretiosæ sunt? Quid earum potius? aurum ne, an vis congestæ pecuniæ? Atqui hæ effundendo magis, quàm coacervando melius nitent: siquidem avaritia semper odiosos, claros largitas facit. Quod si manere apud quemquam non potest quod transfertur in alterum; tunc est pretiosa pecunia, cum translata in alios largiendi usu desinit possideri. At eadem si apud unum, quanta est ubique gentium congeratur, ceteros sui inopes fecerit. Et vox quidem tota pariter multorum replet auditum: vestræ vero divitiæ, nisi comminutæ, in

in plures transire non possunt. quod cum factum est, pauperes necesse est faciant quos relinquunt. O igitur angustas, inopesque divitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet sine ceterorum paupertate non veniunt! An gemmarum fulgor oculos trahit? Sed si quid est in hoc splendore præcipui, gemmarum est lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror. Quid est enim carens animæ motu, atque membrorum compage, quod animatæ, rationabilique naturæ pulchrum esse jure videatur? Quæ tametsi conditoris opera, suique distinctione postremæ aliquid pulchritudinis trahunt, infra vestram tamen excellentiam collocatæ, admirationem vestram nullo modo merebantur. An vos agrorum pulchritudo delectat? Quid ni? Est enim pulcherrimi operis pulchra portio. Sic quondam sereni maris facie gaudemus: sic cælum, sidera, solem, lunamque miramur. Num te horum aliquid attingit? num audes alicujus talium splendore gloriari? An vernis floribus ipse distingueris? aut tua in æstivos fructus intumescit ubertas? Quid inanibus gaudiis raperis? quid externa bona pro tuis amplexaris? Numquam tua faciet esse fortuna quæ a te natura rerum fecit aliena. Terrarum quidem fructus, animantium proculdubio debentur alimentis. Sed si, quod naturæ satis est, replere indigentiam velis, nihil est quod fortunæ affluentiam petas. Paucis enim minimisque natura contenta est: cujus satietatem si superfluis urgere velis, aut injucundum quod infuderis, fiet, aut noxium. Jam vero pulchrum variis fulgere vestibus putas: quarum si grata intuitu species est, aut materiæ naturam, aut ingenium mirabor artificis. An vero longus ordo famulorum facit esse felicem? qui si vitiosi moribus sunt, perniciosa domus sarcina, & ipsi domino vehementer inimica: sin vero probi, quonam

modo

modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur? Ex quibus omnibus nihil horum quæ in tuis computas bonis, tuum esse bonum liquido monstratur. Quibus si nihil inest appetendæ pulchritudinis, quid est quod vel amissis doleas, vel læteris retentis? Quod si natura pulchra sunt, quid id tua refert? Nam hæc per se a tuis quoque opibus sequestrata placuissent. Neque enim iccirco sunt pretiosa, quod in tuas venere divitias: sed quoniam pretiosa videbantur, tuis ea divitiis annumerare maluisti. Quid autem tanto fortunæ strepitu desideratis? Fugare, credo, indigentiam copia quæritis. Atqui hoc vobis in contrarium cedit. Pluribus quippe adminiculis opus est ad tuendam pretiosæ supellectilis varietatem: verumque illud est, permultis indigere eos qui permulta possideant: contraque minimo, qui abundantiam suam naturæ necessitate, non ambitus superfluitate metiantur. Ita ne autem nullum est proprium vobis atque insitum bonum, ut in externis, ac sepositis rebus bona vestra quæratis? Sic rerum versa conditio est, ut divinum merito rationis animal, non aliter sibi splendere, nisi inanimatæ supellectilis possessione videatur? Et alia quidem suis contenta sunt: vos autem Deo mente consimiles, ab rebus infimis excellentis naturæ ornamenta captatis: nec intelligitis quantam conditori vestro faciatis injuriam. Ille genus humanum terrenis omnibus præstare voluit: vos dignitatem vestram infra infima quæque detruditis. Nam si omne cujusque bonum, eo cujus est, constat esse pretiosius, cum vilissima rerum vestra bona esse judicatis, eisdem vosmetipsos vestra æstimatione summittitis: quod quidem haud immerito cadit. Humanæ quippe naturæ hæc conditio est, ut tum tantum ceteris rebus, cum se cognoscit, excellat: eadem tamen infra bestias redigatur, si se nosse desierit. Nam ceteris animantibus sese ignorare, natura est:

hominibus vero, vitio venit. Quam vero late patet vester hic error, qui ornari posse aliquid ornamentis existimatis alienis! At id fieri nequit. Nam si quid ex appositis luceat, ipsa quidem quæ sunt apposita, laudantur: illud vero his tectum, atque velatum in sua nihilo minus fœditate perdurat. Ego vero nego illud esse bonum quod noceat habenti. Num id mentior? Minime, inquies. Atqui divitiæ possidentibus persæpe nocuerunt, cum pessimus quisque, eoque alieni magis avidus, quidquid usquam auri, gemmarum est, se solum, qui habeat dignissimum putat. Tu igitur, qui nunc contum, gladiumque solicitus pertimescis, si vitæ hujus callem vacuus viator intrasses, coram latrone cantares. O præclara opum mortalium beatitudo, quam cum adeptus fueris, securus esse desistis!

METRUM V.

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu;
Facili quæ sera solebat
5 *Jejunia solvere glande:*
Nec Bacchica munera norat
Liquido confundere melle,
Nec lucida vellera Serum
Tyrio miscere veneno.
10 *Somnos dabat herba salubres;*
Potum quoque lubricus amnis;
Umbras altissima pinus.
Nondum maris alta secabat,
Nec mercibus undique lectis
15 *Nova litora viderat hospes.*
Tunc classica sæva tacebant,

Odiis

Odiis neque fusus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hostibus ulla
20 *Vellet prior arma movere,*
Cum vulnera sæva videret,
Nec præmia sanguinis ulla?
Utinam modo nostra redirent
In mores tempora priscos!
25 *Sed sævior ignibus Ætnæ*
Fervens amor ardet habendi.
Heu, quis primus fuit ille
Auri qui pondera tecti,
Gemmasque latere volentes,
30 *Pretiosa pericula fodit?*

PROSA VI.

QUid autem de dignitatibus, potentiaque disseram, quas vos veræ dignitatis ac potestatis inscii cælo exæquatis? Quæ si in improbissimum quemque ceciderint, quæ incendia flammis Ætnæ eructantibus, quod diluvium tantas strages dederit? Certe, uti meminisse te arbitror, consulare imperium, quod libertatis principium fuerat, ob superbiam consulum vestri veteres abolere cupierunt: qui ob eamdem superbiam prius regium de civitate nomen abstulerant. At, si quando, quod perrarum est, probis honores deferantur, quid in eis aliud, quam probitas utentium, placet? Ita fit, ut non virtutibus ex dignitate, sed ex virtute dignitatibus honor accedat. Quæ vero est ista vestra expetibilis, ac præclara potentia? Nonne, o terrena animalia, consideratis, quibus præsidere videamini? Nam si inter mures videres unum aliquem jus sibi, ac potestatem præ ceteris vindicantem; quanto movereris cachinno! Quid vero, si cor-

pus ſpectes, imbecillius homine reperire queas, quos ſæpe muſculorum quoque vel morſus, vel in ſecreta quæque reptantium necat introitus? Quo vero quiſquam jus aliquod in quempiam, niſi in ſolum corpus, & quod infra corpus eſt, fortunam loquor, poſſit exercere? Num quidquam umquam libero imperabis animo? Num mentem firma ſibi ratione cohærentem de ſtatu propriæ quietis amovebis? Cum liberum quemdam virum ſuppliciis ſe tyrannus adacturum putaret ut adverſum ſe factæ conjurationis conſcios proderet, linguam ille momordit atque abſcidit, & in os tyranni ſævientis abjecit: ita cruciatus quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, vir ſapiens fecit etiam virtutis. Quid autem eſt quod in alium quiſquam facere poſſit, quod ſuſtinere ab alio ipſe non poſſit? Buſiridem accepimus necare hoſpites ſolitum, ab Hercule hoſpite fuiſſe mactatum. Regulus plures Pœnorum bello captos in vincula conjecerat: ſed mox ipſe victorum catenis manus præbuit. Ullam ne igitur ejus hominis potentiam putas qui quod ipſe in alio poteſt, ne id in ſe alter valeat, efficere non poſſit? Ad hæc, ſi ipſis dignitatibus ac poteſtatibus ineſſet aliquid naturalis ac proprii boni, numquam peſſimis provenirent. Neque enim ſibi ſolent adverſa ſociari. Natura reſpuit ut contraria quæque jungantur. Ita cum peſſimos plerumque dignitatibus fung[illegible] dubium non ſit, illud etiam liquet, natura ſui bona non eſſe quæ ſe peſſimis hærere patiantur. Quod quidem de cunctis fortunæ muneribus dignius exiſtimari poteſt, quæ ad improbiſſimum quemquam uberiora proveniunt. De quibus etiam illud conſiderandum puto, quod nemo dubitat eſſe fortem cui fortitudinem ineſſe conſpexerit: & cuicumque velocitas adeſt, manifeſtum eſt eſſe velocem. Sic muſica quidem muſicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit. Agit enim cujuſque rei natura quod

pro-

proprium est: nec contrariarum rerum miscetur effectibus, sed ultro quæ sunt adversa, depellit. Atqui nec opes inexpletam restinguere avaritiam queunt: nec potestas sui compotem fecerit quem vitiosæ libidines insolubilibus adstrictum retinent catenis. Et collata improbis dignitas, non modo non efficit dignos, sed prodit potius, & ostentat indignos. Cur ita provenit? Gaudetis enim sese res aliter habentes falsis compellare nominibus, quæ facile ipsarum rerum redarguuntur effectu: itaque nec illæ divitiæ, nec illa potentia, nec hæc dignitas jure appellari potest. Postremo idem de tota fortuna concludere licet, in qua nihil expetendum, nihil nativæ bonitatis inesse manifestum est: quæ nec se bonis semper adjungit; & bonos, quibus fuerit adjuncta non efficit.

METRUM VI.

Novimus quantas dederit ruinas,
Urbe flammata, patribusque cæsis,
Fratre qui quondam ferus interemto,
Matris effuso maduit cruore,
5 *Corpus & visu gelidum pererrans,*
Ora non tinxit lacrimis, sed esse
Censor exstincti potuit decoris.
Hic tamen sceptro populos regebat
Quos videt condens radios sub undas
10 *Phœbus, extremo veniens ab ortu;*
Quos premunt septem gelidi triones;
Quos Notus sicco violentus æstu
Torret, ardentes recoquens arenas.
Celsa num tandem valuit potestas
15 *Vertere insani rabiem Neronis?*
Heu gravem sortem, quoties iniquus
Additur sævo gladius veneno!

PROSA VII.

TUm ego, Scis, inquam, ipsa minimum nobis ambitionem mortalium rerum fuisse dominatam: sed materiam gerendis rebus optavimus, quo ne virtus tacita consenesceret. Et illa: Atqui hoc unum est quod præstantes quidem natura mentes, sed nondum ad extremam manum virtutum perfectione perductas allicere possit, gloriæ scilicet cupido, & optimorum in rempublicam fama meritorum: quæ quam sit exilis & totius ponderis vacua, sic considera. Omnem terræ ambitum, sicuti astrologicis demonstrationibus accepisti, ad cæli spatium, puncti constat obtinere rationem: id est, ut si ad cælestis globi magnitudinem conferatur, nihil spatii prorsus habere judicetur. Hujus igitur tam exiguæ in mundo regionis quarta fere portio est, sicut Ptolemæo probante didicisti, quæ a nobis cognitis animantibus incolatur. Huic quartæ, si quantum maria, paludesque premunt, quantumque siti vasta regio distenditur, cogitatione subtraxeris, vix angustissima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc igitur minimo puncti quodam puncto circumsepti, atque conclusi, de pervulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum, magnificumque gloria, tam angustis exiguisque limitibus arctata? Adde quod hoc ipsum brevis habitaculi septum plures incolunt nationes, lingua, moribus, totius vitæ ratione distantes: ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diversitate, tum commercii insolentia, non modo fama hominum singulorum, sed ne urbium quidem pervenire queat. Ætate denique Marci Tullii, sicut ipse quodam loco significat, nondum Caucasum montem Romanæ reipublicæ fama transcenderat, & erat tunc adulta, Parthis etiam, ceterisque id locorum gentibus formido-

dolosa. Vides ne igitur quam sit angusta, quam compressa gloria quam propagare ac dilatare laboratis? An ubi Romani nominis transire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? Quid, quod diversarum gentium mores inter se, atque instituta discordant; ut quod apud alios laude, apud alios supplicio dignum judicetur. Quo fit, ut si quem famæ prædicatio delectat, huic in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat. Erit igitur pervagata inter suos gloria quisque contentus, & intra unius gentis terminos præclara illa famæ immortalitas coarctabitur. Sed quam multos clarissimos suis temporibus viros scriptorum inops delevit oblivio! Quamquam quid ipsa scripta proficiunt, quæ cum suis auctoribus premit longior, atque obscura vetustas? Vos autem immortalitatem vobis propagare videmini, cum futuri famam temporis cogitatis. Quod si ad æternitatis infinita spatia pertractes, quid habes quod de tui nominis diuturnitate læteris? Unius enim mora momenti, si decem millibus conferatur annis, quoniam utrumque spatium definitum est, minimam licet, habet tamen aliquam portionem. At hic ipse numerus annorum, ejusque quantum libet multiplex, ad interminabilem diuturnitatem ne comparari quidem potest. Etenim finitis ad se invicem fuerit quædam; infiniti vero atque finiti nulla umquam poterit esse collatio. Ita fit, ut quamlibet prolixi temporis fama, si cum inexhausta æternitate cogitetur, non parva, sed plane nulla esse videatur. Vos autem nisi ad populares auras, inanesque rumores, recte facere nescitis; & relicta conscientiæ, virtutisque præstantia, de alienis præmia sermunculis postulatis. Accipe in hujusmodi arrogantiæ levitate quam festive aliquis illuserit. Nam cum quidam adortus esset hominem contumeliis qui non ad veræ virtutis usum, sed ad superbam gloriam

falſum ſibi philoſophi nomen induerat, adjeciſſetque jam ſe ſciturum, an ille philoſophus eſſet, ſiquidem illatas injurias leniter, patienterque toleraſſet; ille patientiam paulliſper aſſumſit, acceptaque contumelia velut inſultans, Jam tandem, inquit, intelligis ne me eſſe philoſophum? Tum ille nimium mordaciter, Intellexeram, inquit, ſi tacuiſſes. Quid autem eſt quod ad præcipuos viros (de his enim ſermo eſt) qui virtute gloriam petunt: quid, inquam, eſt quod ad hos de fama poſt reſolutum morte ſuprema corpus attineat? Nam ſi, quod noſtræ rationes credi vetant, toti moriuntur homines, nulla eſt omnino gloria; cum is cujus ea eſſe dicitur, non exſtet omnino: ſin vero ſibi mens bene conſcia, terreno carcere reſoluta, cælum libera petit, nonne omne terrenum negotium ſpernet, quæ ſe, cælo fruens, terrenis gaudet exemtam?

METRUM VII.

Quicumque ſolam mente præcipiti petit,
Summumque credit gloriam;
Late patentes ætheris cernat plagas,
Arctumque terrarum ſitum:
5 *Brevem replere non valentis ambitum*
Pudebit aucti nominis.
Quid ô ſuperbi colla mortali jugo
Fruſtra levare geſtiunt?
Licet remotos fama per populos means
10 *Diffuſa, linguas explicet,*
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors ſpernit altam gloriam.
Involvit humile pariter, & celſum caput,
Æquatque ſummis infima.
15 *Ubi nunc fidelis oſſa Fabricii jacent?*
Quid Brutus, aut rigidus Cato?

Signat

Signat superstes fama tenuis pauculis
Inane nomen literis.
Sed quod decora novimus vocabula,
20 *Num scire consumtos datur?*
Jacetis ergo prorsus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quod si putatis longius vitam trahi
Mortalis aura nominis,
26 *Cum sera vobis rapiet hoc etiam dies,*
Jam vos secunda mors manet.

P R O S A VIII.

SEd ne me inexorabile contra fortunam gerere bellum putes, est aliquando cum de hominibus illa fallax non nihil bene mereatur; tum scilicet cum se aperit, cum frontem detegit, moresque profitetur. Nondum forte quid loquar, intelligis. Mirum est quod dicere gestio, eoque sententiam verbis explicare vix queo. Etenim plus hominibus reor adversam, quam prosperam prodesse fortunam. Illa enim semper specie felicitatis, cum videtur blanda, mentitur: hæc semper vera est, cum se instabilem mutatione demonstrat. Illa fallit; hæc instruit: illa mendacium specie bonorum, mentes fruentium ligat; hæc cognitione fragilis felicitatis absolvit. Itaque illam videas ventosam, fluentem, suique semper ignaram: hanc sobriam, succinctamque, & ipsius adversitatis exercitatione prudentem. Postremo felix, a vero bono devios blanditiis trahit: adversa, plerumque ad vera bona reducens, unco retrahit. An hoc inter minima æstimandum putas, quod amicorum tibi fidelium mentes hæc aspera, hæc horribilis fortuna detexit? hæc tibi certos sodalium vultus, ambiguosque secrevit; discedens, suos abstulit, tuos reliquit? Quanti hoc integer, &, ut vide-

videbaris tibi, fortunatus emisses? Desine nunc amissas opes quærere: quod pretiosissimum genus divitiarum est, amicos invenisti.

METRUM VIII.

Quod mundus stabili fide
Concordes variat vices;
Quod pugnantia semina
Fœdus perpetuum tenent;
5 *Quod Phœbus roseum diem*
Curru provehit aureo;
Ut quas duxerit Hesperus
Phœbe noctibus imperet;
Ut fluctus avidum mare
10 *Certo fine coërceat;*
Ne terris liceat vagis
Latos tundere terminos;
Hanc rerum seriem ligat,
Terras ac pelagus regens,
15 *Et cælo imperitans amor.*
Hic si frena remiserit,
Quidquid nunc amat invicem,
Bellum continuo geret:
Et quam nunc sociæ fide
20 *Pulcbris motibus incitant,*
Certent solvere machinam.
Hic sancto populos quoque
Junctos fœdere continet:
Hic & conjugii sacrum
25 *Castis nectit amoribus:*
Hic fidis etiam sua
Dictat jura sodalibus.
O felix hominum genus,
Si vestros animos amor
30 *Quo cælum regitur, regat!*

ANI-

ANICII MANLII TORQUATI
SEVERINI BOETHII
DE CONSOLATIONE
PHILOSOPHIÆ
LIBER III.
PROSA I.

JAM cantum illa finierat, cum me audiendi avidum, stupentemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaque paullo post, O, inquam, summum lassorum solamen animorum, quantum me vel sententiarum pondere, vel canendi etiam jucunditate refovisti! adeo ut jam me posthac imparem fortunæ ictibus non arbitrer. Itaque remedia quæ paullo ante acriora esse dicebas, non modo non perhorresco, sed audiendi avidus vehementer efflagito. Tum illa, Sensi, inquit, cum verba nostra tacitus, attentusque rapiebas, eumque tuæ mentis habitum vel exspectavi, vel, quod est verius, ipsa perfeci. Talia sunt quippe quæ restant, ut degustata quidem

dem mordeant, interius autem recepta dulcescant. Sed quod tu te audiendi cupidum dicis, quanto ardore flagrares, si, quonam te ducere aggrediamur, agnosceres? Quonam, inquam? Ad veram, inquit, felicitatem, quam tuus quoque somniat animus: sed occupato ad imagines visu, ipsam illam non potes intueri. Tum ego: Fac obsecro, &, quæ illa vera sit, sine cunctatione demonstra. Faciam, inquit illa, tui caussa libenter: sed quæ tibi caussa notior est, eam prius designare verbis, atque informare conabor: ut ea perfecta, cum in contrariam partem flexeris oculos, veræ beatitudinis specimen possis agnoscere.

METRUM I.

Qui serere ingenuum volet agrum,
Liberat arva prius fruticibus,
Falce rubos, filicemque resecat,
Ut nova fruge gravis Ceres eat.
5 *Dulcior est apium mage labor,*
*Si malus ora prius sapor * edat.*
Gratius astra nitent, ubi Notus
Desinit imbriferos dare sonos.
Lucifer ut tenebras pepulerit,
10 *Pulchra dies roseos agit equos.*
Tu quoque falsa tuens bona prius,
Incipe colla jugo retrahere;
Vera dehinc animum subierint.

PROSA II.

Tum defixo paullulum visu, & velut in augustam suæ mentis sedem recepta, sic cœpit. Omnis mortalium cura, quam multiplicium studiorum labor exercet, diverso quidem calle procedit, sed ad unum tamen

tamen beatitudinis finem nititur pervenire. Id autem est bonum quo quis adepto, nihil ulterius desiderare queat. Quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaque intra se bona continens: cui si quid abforet, summum esse non posset; quoniam relinqueretur extrinsecus quod posset optari. Liquet igitur, beatitudinem esse statum bonorum omnium congregatione perfectum. Hunc, uti diximus, diverso tramite mortales omnes conantur adipisci. Est enim mentibus hominum veri boni naturaliter inserta cupiditas: sed ad falsa devius error abducit. Quorum quidem alii summum esse bonum nihilo indigere credentes, ut divitiis affluant, elaborant: alii vero bonum, quod sit dignissimum veneratione, judicantes, adeptis honoribus, reverendi civibus suis esse nituntur. Sunt qui summum bonum in summa potentia esse constituant: hi vel regnare ipsi volunt, vel regnantibus adhærere conantur. At quibus optimum quiddam claritas videtur, hi vel belli, vel pacis artibus gloriosum nomen propagare festinant. Plurimi vero boni fructum gaudio, lætitiaque metiuntur: hi felicissimum putant voluptate diffluere. Sunt etiam qui horum fines, caussasque alterutro permutant: ut qui divitias ob potentiam, voluptatesque desiderant, vel qui potentiam seu pecuniæ caussa, seu proferendi nominis petunt. In his igitur, ceterisque talibus humanorum actuum, votorumque versatur intentio, veluti nobilitas, favorque popularis, quæ videntur quamdam claritudinem comparare, uxor, ac liberi, qui jucunditatis gratia petuntur. Amicorum vero, quod sanctissimum quidem genus est, non in fortuna, sed in virtute numeratur. Reliquum vero vel potentiæ caussa, vel delectationis assumitur. Jam vero corporis bona promtum est ut ad superiora referantur. Robur enim magnitudoque videntur præstare valentiam: pulchritudo atque veloci-

tas

tas celebritatem : salubritas voluptatem. Quibus omnibus solam beatitudinem desiderari liquet. Nam quod quisque præ ceteris petit, id summum judicat bonum. Sed summum bonum beatitudinem esse definimus. Quare beatum esse judicat statum quem præ ceteris quisque desiderat. Habes igitur ante oculos propositam fere formam felicitatis humanæ, opes, honores, potentiam, gloriam, voluptates. Quæ quidem sola considerans Epicurus, consequenter sibi summum bonum voluptatem esse constituit, quod cetera omnia jucunditatem animo videantur afferre. Sed ad hominum studia revertor : quorum animus etsi caligante memoria, tamen bonum summum repetit; sed velut ebrius, domum quo tramite revertatur, ignorat. Num enim videntur errare hi qui nihilo indigere nituntur? Atqui non est aliud quod æque perficere beatitudinem possit, quam copiosus bonorum omnium status; nec alieni egens, sed sibi ipse sufficiens. Num vero labuntur hi qui quod sit optimum, id etiam reverentiæ cultu dignissimum putant? minime. Neque enim vile quiddam, contemnendumque est quod adipisci omnium fere mortalium laborat intentio. An in bonis non est numeranda potentia? Quid igitur? Num imbecillum, ac sine viribus æstimandum est quod omnibus rebus constat esse præstantius? An claritudo nihili pendenda est? Sed sequestrari nequit quin omne quod excellentissimum sit id etiam videatur esse clarissimum. Nam non esse anxiam, tristemque beatitudinem, nec doloribus molestiisque subjectam, quid attinet dicere? quando in minimis quoque rebus id appetitur quod habere, fruique delectet. Atqui hæc sunt quæ adipisci homines volunt; eaque de caussa divitias, dignitates, regna, gloriam, voluptatesque desiderant, quod per hæc sibi sufficientiam, reverentiam, potentiam, celebritatem, lætitiam

tiam credunt esse venturam. Bonum est igitur quod tam diversis studiis homines petunt: in quo quanta sit naturæ vis, facile monstratur, cum licet variæ dissidentesque sententiæ, tamen in deligendo boni fine consentiunt.

METRUM II.

Quantas rerum flectat habenas
Natura potens, quibus immensum
Legibus orbem provida servet,
Stringatque ligans irresoluto
5 *Singula nexu, placet arguto*
Fidibus lentis promere cantu.
Quamvis Pœni pulchra leones
Vincula gestent, manibusque datas
Captent escas, metuantque trucem
10 *Soliti verbera ferre magistrum;*
Si cruor horrida tinxerit ora,
Resides olim redeunt animi,
Fremituque gravi meminere sui;
Laxant nodis colla solutis,
15 *Primusque lacer dente cruento*
Domitor rabidas imbuit iras.
Quæ canit altis garrula ramis
Ales, caveæ clauditur antro:
Huic licet illita pocula melle,
20 *Largasque dapes dulci studio*
Ludens hominum cura ministret;
Si tamen arcto saliens tecto,
Nemorum gratas viderit umbras,
Sparsas pedibus proterit escas,
25 *Silvas tantum mœsta requirit,*
Silvas dulci voce susurrat.
Validis quondam viribus acta,

Pro-

Pronum flectit virga cacumen :
Hanc si curvans dextra remisit ,
30 *Recto spectat vertice cælum .*
Cadit Hesperias Phœbus in undas ;
Sed secreto tramite rursus
Currum solitos vertit ad ortus .
Repetunt proprios quæque recursus ,
35 *Redituque suo singula gaudent .*
Nec manet ulli traditus ordo ,
Nisi quod fini junxerit ortum ,
Stabilemque sui fecerit orbem .

PROSA III.

VOs quoque , o terrena animalia , tenui licet imagine , vestrum tamen principium somniatis , verumque illum beatitudinis finem , licet minime perspicaci , qualicumque tamen cogitatione perspicitis , eòque vos & ad verum bonum naturalis ducit intentio , & ab eodem multiplex error abducit . Considera namque , an per ea quibus se homines adepturos beatitudinem putant, ad destinatum finem valeant pervenire . Si enim vel pecuniæ , vel honores , ceteraque tale quid afferunt cui nihil bonorum abesse videatur , nos quoque fateamur fieri aliquos horum adeptione felices . Quod si neque id valent efficere quod promittunt , bonisque pluribus carent , nonne liquido falsa in eis beatitudinis species deprehenditur ? Primum igitur teipsum , qui paullo ante divitiis affluebas , interrogo . Inter illas abundantissimas opes numquam ne animum tuum concepta ex qualibet injuria confudit anxietas ? Atqui , inquam , tam libero me fuisse animo, quin aliquid semper angeret , reminisci nequeo . Nonne quia vel aberat quod abesse non velles , vel aderat quod adesse noluisses ? Ita est , inquam . Illius igitur præsen-

ſentiam, hujus abſentiam deſiderabas. Confiteor, inquam. Eget vero, inquit, eo quod quiſque deſiderat? Eget, inquam. Qui vero eget aliquo, num eſt uſquequaque ſibi ipſe ſufficiens? Minime, inquam. Tu itaque hanc inſufficientiam plenus, inquit, opibus ſuſtinebas? Quid ni? inquam. Opes igitur nihilo indigentem, ſufficientemque ſibi facere nequeunt; & hoc erat quod promittere videbantur. Atqui hoc quoque maxime conſiderandum puto, quod nihil habeat ſuapte natura pecunia, ut his a quibus poſſidetur, invitis nequeat auferri. Fateor, inquam. Quid ni fateare, cum eam quotidie valentior aliquis eripiat invito? Unde enim forenſes querimoniæ, niſi quod vel vi, vel fraude a nolentibus pecuniæ repetuntur ereptæ? Ita eſt, inquam. Egebit igitur, inquit, extrinſecus petito præſidio, quo ſuam pecuniam quiſque tueatur. Quis id, inquam, neget? Atqui non egeret eo, niſi poſſideret pecuniam quam poſſit amittere. Dubitari, inquam, nequit. In contrarium igitur relapſa res eſt: nam quæ ſufficientes ſibi facere putabantur opes, alieno potius præſidio faciunt indigentes. Quis autem modus eſt quo pellatur divitiis indigentia? Num enim divites eſurire nequeunt? num ſitire non poſſunt? num frigus hibernum pecunioſorum membra non ſentiunt? Sed adeſt, inquies, opulentis quo famem ſatient, quo ſitim, friguſque depellant. Sed hoc modo conſolari quidem divitiis indigentia poteſt, auferri penitus non poteſt. Nam ſi hæc hians ſemper, atque aliquid poſcens, opibus expletur, maneat neceſſe eſt quæ poſſit expleri. Taceo, quod naturæ minimum, quod avaritiæ nihil ſatis eſt. Quare ſi opes nec ſummovere indigentiam poſſunt, & ipſæ ſuam faciunt, quid eſt quod eas ſufficientiam præſtare credatis?

METRUM III.

Quamvis fluente dives auri gurgite
Non expleturas cogat avarus opes,
Ornetque baccis colla rubri litoris,
Ruraque centeno ſcindat opima bove:
5 *Nec cura mordax deſerit ſuperſtitem,*
Defunctumque leves non comitantur opes.

PROSA IV.

SEd dignitates honorabilem, reverendumque cui provenerint, reddunt. Num vis ea eſt magiſtratibus ut utentium mentibus virtutes inſerant, vitia depellant? Atqui non fugare, ſed illuſtrare potius nequitiam ſolent. quo fit ut indignemur, eas ſæpe nequiſſimis hominibus contigiſſe. unde Catullus licet in curuli Nonium ſedentem, ſtrumam appellat. Vides ne quantum dedecus malis adjiciant dignitates? Atqui minus eorum patebit indignitas ſi nullis honoribus inclareſcant. Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuiſti ut cum Decorato gerere magiſtratum putares, cum in eo mentem nequiſſimi ſcurræ, delatoriſque reſpiceres? Non enim poſſumus ob honores reverentia dignos judicare quos ipſis honoribus judicamus indignos. At ſi quem ſapientia præditum videres, num poſſes eum vel reverentia, vel ea qua præditus eſt, ſapientia, non dignum putare? Minime. Ineſt enim dignitas propria virtuti, quam protinus in eos quibus fuerit adjuncta, transfundit. Quod quia populares nequeunt facere honores, liquet, eos propriam dignitatis pulchritudinem non habere. In quo illud eſt animadvertendum magis: nam ſi eo abjectior eſt, quo magis a pluribus quiſque contemnitur, cum reveren-

dos

dos facere nequeant, quos pluribus ostentat despectiores, potius dignitas improbos facit. Verum non impune: reddunt namque improbi parem dignitatibus vicem, quas sua contagione commaculant. Atque ut agnoscas veram illam reverentiam per has umbratiles dignitates non posse contingere, sic collige. Siquis multiplici consulatu functus in Barbaras nationes forte devenerit, venerandum ne Barbaris honor faciet? Atqui si hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio suo quoquo gentium nullo modo cessarent. sicut ignis ubique terrarum, numquam tamen calere desistit. Sed quoniam id eis non propria vis, sed hominum fallax annectit opinio, vanescunt illico cum ad eos venerint qui dignitates eas esse non æstimant. Sed hoc apud exteras nationes. Inter eos vero apud quos ortæ sunt, num perpetuo perdurant? Atqui præfectura magna olim potestas, nunc inane nomen est, & senatorii census gravis sarcina. Si quis quondam populi curasset annonam, magnus habebatur. Nunc ea præfectura quid abjectius? Ut enim paullo ante diximus, quod nihil habet proprii decoris, opinione utentium nunc splendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reverendos facere nequeunt dignitates, si ultro improborum contagione sordescunt, si mutatione temporum splendere desinunt, si gentium æstimatione vilescunt, quid est quod in se expetendæ pulchritudinis habeant, ne dum aliis præstent?

METRUM IV.

Quamvis se Tyrio superbus ostro
Comeret, & niveis lapillis,
Invisus tamen omnibus vigebat
Luxuriæ Nero sævientis.
5 *Sed quondam dabat improbus verendis*
Patribus indecores curules.

Quis illos igitur putet beatos
Quos miseri tribuunt honores ?

P R O S A V.

AN vero regna , regumque familiaritas efficere potentem valent ? Quid ni, quando eorum felicitas perpetuo perdurat ? Atqui plena eſt exemplorum vetuſtas , plena etiam præſens ætas , qui reges felicitatem calamitate mutaverint . O præclara potentia , quæ nec ad conſervationem quidem ſui ſatis efficax invenitur ! Quod ſi hæc regnorum poteſtas beatitudinis auctor eſt , nonne ſi qua parte defuerit , felicitatem minuat , miſeriam importet ? Sed quamvis late humana tendantur imperia , plures neceſſe eſt gentes relinqui quibus regum quiſque non imperet . Qua vero parte beatos faciens deſinit poteſtas , hac impotentia ſubintrat , quæ miſeros facit : hoc igitur modo majorem regibus ineſſe neceſſe eſt miſeriæ portionem . Expertus ſortis ſuæ periculorum tyrannus , regni metus pendentis ſupra verticem gladii terrore ſimulavit . Quæ eſt igitur hæc poteſtas quæ ſolicitudinum morſus expellere , quæ formidinum aculeos vitare nequit ? Atqui vellent ipſi vixiſſe ſecuri , ſed nequeunt : dehinc de poteſtate gloriantur . An tu potentem cenſes quem videas velle quod non poſſit efficere ? Potentem cenſes qui ſatellite latus ambit : qui quos terret ipſe plus metuit : qui ut potens eſſe videatur , in ſervientium manu ſitum eſt ? Nam quid ego de regum familiaribus diſſeram , cum regna ipſa tantæ imbecillitatis plena demonſtrem ? quos quidem regia poteſtas ſæpe incolumis , ſæpe autem lapſa proſternit ? Nero Senecam familiarem , præceptoremque ſuum ad eligendæ mortis coëgit arbitrium . Papinianum diu inter aulicos potentem, militum gladiis Antoninus objecit . Atqui

qui uterque potentiæ suæ renuntiare voluerunt: quorum Seneca opes etiam suas tradere Neroni, seque in otium conferre conatus est. Sed dum ruituros moles ipsa trahit, neuter quod voluit, effecit. Quæ est igitur ista potentia, quam pertimescunt habentes: quam nec cum habere velis, tutus sis; & cum deponere cupias, vitare non possis? An præsidio sunt amici, quos non virtus, sed fortuna conciliat? Sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ vero pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus?

METRUM V.

QUi se volet esse potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fœdis summittat habenis.
5 *Etenim licet Indica longe*
Tellus tua jura tremiscat,
Et serviat ultima Thule;
Tamen atras pellere curas,
Miserasque fugare querelas
10 *Non posse, potentia non est.*

PROSA VI.

GLoria vero quam fallax sæpe, quam turpis est! Unde non injuria Tragicus exclamat: ὦ δόξα δόξα μυρίοισι δὴ βροτῶν, οὐδὲν γεγῶσι βίοτον ὤγκωσας μέγαν. Plures enim magnum sæpe nomen falsis vulgi opinionibus abstulerunt. quo quid turpius excogitari potest? Nam qui falso prædicantur, suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Quæ si etiam meritis conquisitæ sint, quid tamen sapientis adjecerint conscien-

tiæ, qui bonum ſuum non populari rumore, ſed conſcientiæ veritate metitur? Quod ſi hoc ipſum propagaſſe nomen, pulchrum videtur; conſequens eſt ut fœdum non extendiſſe judicetur. Sed cum, uti paullo ante diſſerui, plures gentes eſſe neceſſe ſit ad quas unius fama hominis nequeat pervenire, fit ut quem tu æſtimas glorioſum, proxima parte terrarum videatur inglorius. Inter hæc vero popularem gratiam ne commemoratione quidem dignam puto, quæ nec judicio provenit, nec umquam firma perdurat. Jam vero quam ſit inane, quam futile nobilitatis nomen, quis non videat? quæ ſi ad claritudinem refertur, aliena eſt. Videtur namque eſſe nobilitas, quædam de meritis veniens laus parentum. Quod ſi claritudinem prædicatio facit, illi ſint clari neceſſe eſt qui prædicantur. Quare ſplendidum te, ſi tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quod ſi quid eſt in nobilitate bonum, id eſſe arbitror ſolum, ut impoſita nobilibus neceſſitudo videatur ne a majorum virtute degenerent.

METRUM VI.

OMne hominum genus in terris
Simili ſurgit ab ortu:
Unus enim rerum pater eſt,
Unus cuncta miniſtrat.
5 *Ille dedit Phœbo radios,*
Dedit & cornua Lunæ.
Ille homines etiam terris
Dedit, & ſidera cælo.
Hic clauſit membris animos
10 *Celſa ſede petitos.*
Mortales igitur cunctos
Edit nobile germen.

Quid

Quid genus, & proavos strepitis?
Si primordia vestra,
Auctoremque Deum spectes,
15 *Nullus degener exstat,*
Ni vitiis pejora fovens
Proprium deserat ortum.

PROSA VII.

QUid autem de corporis voluptatibus loquar? quarum appetentia quidem plena est anxietatis, satietas vero pœnitentiæ. Quantos illæ morbos, quam intolerabiles dolores, quasi quemdam fructum nequitiæ, fruentium solent referre corporibus! quarum motus quid habeat jucunditatis, ignoro. Tristes vero esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget. Quæ si beatos explicare possunt, nihil caussæ est quin pecudes quoque beatæ esse dicantur; quarum omnis ad explendam corporalem lacunam festinat intentio. Honestissima quidem conjugis foret liberorumque jucunditas; sed nimis e natura dictum est, nescio quem filios invenisse tortores: quorum quam sit mordax quæcumque conditio, neque alias expertum te, neque nunc anxium necesse est admonere. In quo Euripidis mei sententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit esse felicem.

METRUM VII.

HAbet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit fruentes;
Apiumque par volantum,
Ubi grata mella fudit,
5 *Fugit, & nimis tenaci*
Ferit icta corda morsu.

PROSA VIII.

NIhil igitur dubium eſt, quin hæ ad beatitudinem viæ devia quædam ſint, nec perducere eo quemquam valeant ad quod ſe perducturas eſſe promittunt. Quantis vero implicitæ malis ſint, breviſſime monſtrabo. Quid enim? pecuniam ne congregare conaberis? ſed eripies habenti. Dignitatibus fulgere velis? danti ſupplicabis: & qui præire ceteros honore cupis, poſcendi humilitate vileſces. Potentiam ne deſideras? ſubjectorum inſidiis obnoxius, periculis ſubjacebis. Gloriam petis? ſed per aſpera quæque diſtractus, ſecurus eſſe deſiſtis. Voluptariam vitam degas. ſed quis non ſpernat, atque abjiciat viliſſimæ fragiliſſimæque rei corporis ſervitium? Jam vero qui bona præ ſe corporis ferunt, quam exigua, quam fragili poſſeſſione nituntur! Num enim elephantes mole, tauros robore ſuperare poteritis? num tigres velocitate præibitis? Reſpicite cæli ſpatium, firmitudinem, celeritatem, & aliquando deſinite vilia mirari. Quod quidem cælum non his potius eſt, quam ſua, qua regitur, ratione mirandum. Formæ vero nitor ut rapidus eſt, ut velox, & vernalium florum mutabilitate fugacior! Quod ſi, ut Ariſtoteles ait, lynceis oculis homines uterentur, ut eorum viſus obſtantia penetraret, nonne introſpectis viſceribus, illud Alcibiadis ſuperficie pulcherrimum corpus, turpiſſimum videretur? Igitur te pulchrum videri, non tua natura, ſed oculorum ſpectantium reddit infirmitas. Sed æſtimate, quam vultis nimio corporis bona; dum ſciatis hoc quodcumque miramini, triduanæ febris igniculo poſſe diſſolvi. Ex quibus omnibus illud in ſummam redigere licet: quod hæc quæ nec præſtare quæ pollicentur bona, poſſunt, nec omnium bonorum congregatione

tione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem, quasi quidam calles, ferunt, nec beatos ipsa perficiunt.

METRUM VIII.

EHeu, quam miseros tramite devio
Abducit ignorantia!
Non aurum in viridi quæritis arbore,
Nec vite gemmas carpitis;
5 *Non altis laqueos montibus abditis,*
Ut pisce ditetis dapes.
Nec, vobis capreas si libeat sequi,
Tyrrhena captatis vada.
Ipsos quin etiam fluctibus abditos
10 *Norunt recessus æquoris,*
Quæ gemmis niveis unda feracior,
Vel quæ rubentis purpuræ:
Nec non quæ tenero pisce, vel asperis
Præstent echinis litora.
15 *Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,*
Nescire cæci sustinent:
Et quod stelliferum trans abiit polum,
Tellure demersi petunt.
Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
20 *Opes, honores ambiant,*
Et cum falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.

PROSA IX.

HActenus mendacis formam felicitatis ostendisse suffecerit; quam si perspicaciter intuearis, ordo est deinceps, quæ sit vera monstrare. Atqui video, inquam, nec opibus sufficientiam, nec regnis potentiam, nec reverentiam dignitatibus, nec celebritatem

gloria,

gloria, nec lætitiam voluptatibus posse contingere. An etiam caussas cur id ita sit, deprehendisti? Tenui quidem veluti rimula mihi videor intueri: sed ex te cognoscere apertius malim. Atqui promtissima ratio est. Quod enim simplex est, indivisumque natura, id error humanus separat, & a vero, atque perfecto ad falsum, imperfectumque traducit. An tu arbitraris, quod nihilo indigeat, egere potentia? Minime, inquam. Recte tu quidem: nam si quid est quod in ulla re imbecillioris valentiæ sit, in hac præsidio necesse est egeat alieno. Ita est, inquam. Igitur sufficientiæ, potentiæque una est, eademque natura. Sic videtur. Quod vero hujusmodi sit, spernendum ne esse censes, an contra rerum omnium veneratione dignissimum? At hoc, inquam, ne dubitari quidem potest. Addamus igitur sufficientiæ, potentiæque reverentiam, ut hæc tria unum esse judicemus. Addamus, siquidem vera volumus confiteri. Quid vero, inquit, obscurum ne hoc, atque ignobile censes esse, an omni celebritate clarissimum? Considera vero, ne quod nihilo indigere, quod potentissimum, quod honore dignissimum esse concessum est, egere claritudine, quam sibi præstare non possit, atque ob id aliqua ex parte videatur abjectius. Non possum, inquam, quin hoc uti est, ita etiam celeberrimum esse confitear. Consequens igitur est ut claritudinem superioribus tribus nihil differre fateamur. Consequitur, inquam. Quod igitur nullius egeat alieni, quod suis cuncta viribus possit, quod sit clarum, atque reverendum, nonne hoc etiam constat esse lætissimum? Sed unde huic, inquam, tali mœror ullus obrepat, ne cogitare quidem possum. quare plenum esse lætitiæ, siquidem superiora manebunt, necesse est confiteri. Atqui illud quoque per eadem necessarium est, sufficientiæ, potentiæ, claritudinis, reverentiæ, jucunditatis, nomi-

na

na quidem esse diversa, nullo vero modo discrepare substantiam. Necesse est, inquam. Hoc igitur quod est unum, simplexque natura, pravitas humana dispertit, &, dum rei quæ partibus caret, partem conatur adipisci, nec portionem, quæ nulla est, nec ipsam, quam minime affectat, assequitur. Quonam, inquam, modo? Qui divitias, inquit, petit penuriæ fuga, de potentia nihil laborat: vilis, obscurusque esse mavult, multas etiam sibi naturales quoque subtrahit voluptates, ne pecuniam quam paravit, amittat. Sed hoc modo ne sufficientia quidem contigit ei, quem valentia deserit, quem molestia pungit, quem vilitas abjicit, quem recondit obscuritas. Qui vero solum posse desiderat; profligat opes, despicit voluptates, honoremque potentia carentem, gloriam quoque nihili pendit. Sed huic quoque quam multa deficiant, vides. Fit enim ut aliquando necessariis egeat, ut anxietatibus mordeatur; cumque hæc depellere nequeat, etiam id quod maxime petebat, potens esse desistit. Similiter ratiocinari de honoribus, gloria, voluptatibus licet. Nam cum unumquodque horum idem quod cetera, sit, quisquis horum aliquid sine ceteris petit, ne illud quidem quod desiderat, apprehendit. Quid igitur? inquam. Si quis cuncta simul cupiat adipisci, summam quidem ille beatitudinis velit: sed num in his eam reperiet quæ demonstravimus, id quod pollicentur, non posse conferre? Minime, inquam. In his igitur quæ singula quæque expetendorum præstare creduntur, beatitudo nullo modo investiganda est. Fateor, inquam, & hoc nihil dici verius potest. Habes igitur, inquit, & formam falsæ felicitatis, & caussas: deflecte nunc in adversum mentis intuitum; ibi enim veram, quam promisimus, statim videbis. Atqui hæc, inquam, vel cæco perspicua est, eamque tu paullo ante monstrasti,

ſti, dum falſæ beatitudinis cauſſas aperire conabaris. Nam, ni fallor, ea vera eſt, & perfecta felicitas, quæ ſufficientem, potentem, reverendum, celebrem, lætumque perficiat. Atque ut me interius animadvertiſſe cognoſcas, quæ unum horum, quoniam idem cuncta ſunt, veraciter præſtare poteſt, hanc eſſe plenam beatitudinem ſine ambiguitate cognoſco. O te, alumne, hac opinione felicem ſentio, ſiquidem hoc, inquit, adjeceris. Quidnam? inquam. Eſſe ne aliquid in his mortalibus caducisſque rebus putas quod hujuſmodi ſtatum poſſit afferre? Minime, inquam, puto; idque a te, nihil ut amplius deſideretur, oſtenſum eſt. Hæc igitur vel imagines veri boni, vel imperfecta quædam dare bona mortalibus videntur: verum autem, atque perfectum bonum conferre non poſſunt. Aſſentior, inquam. Quoniam igitur agnoviſti, quæ vera illa ſit, quæ autem beatitudinem mentiantur, nunc ſupereſt ut unde veram hanc petere poſſis, agnoſcas. Id quidem, inquam, jam dudum vehementer exſpecto. Sed cum, uti in Timæo Platoni, inquit, noſtro placet, in minimis quoque rebus divinum præſidium debeat implorari; quid nunc faciendum cenſes ut illius ſummi boni ſedem reperire mereamur? Invocandum, inquam, rerum omnium patrem, quo prætermiſſo, nullum rite fundatur exordium. Recte, inquit; ac ſimul ita modulata eſt.

METRUM IX.

O Qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum cælique ſator, qui tempus ab ævo
Ire jubes, ſtabiliſque manens das cuncta moveri;
Quem non externæ pepulerunt fingere cauſſæ
5 *Materiæ fluitantis opus, verum inſita ſummi*
Forma boni, livore carens: tu cuncta ſuperno

Ducis

Ducis ab exemplo: pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, similique imagine formans,
Perfectasque jubens perfectum absolvere partes.
10 *Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,*
Arida conveniant liquidis: ne purior ignis
Evolet, aut mersas deducant pondera terras.
Tu triplicis mediam naturæ cuncta moventem
Connectens animam per consona membra resolvis.
15 *Quæ cum secta duos motum glomeravit in orbes,*
In semet reditura meat, mentemque profundam
Circuit, & simili convertit imagine cælum.
Tu caussis animas paribus, vitasque minores
Provehis, & levibus sublimes curribus aptans
20 *In cælum, terramque seris: quas lege benigna*
Ad te conversas reduci facis igne reverti.
Da, pater, augustam menti conscendere sedem,
Da fontem lustrare boni, da luce reperta
In te conspicuos animi defigere visus.
25 *Disjice terrenæ nebulas & pondera molis,*
Atque tuo splendore mica. tu namque serenum,
Tu requies tranquilla piis: te cernere, finis.
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

PROSA X.

QUoniam igitur quæ sit imperfecti, quæ etiam perfecti boni forma, vidisti: nunc demonstrandum reor, quonam hæc felicitatis perfectio constituta sit. In quo illud primum arbitror inquirendum, an aliquid hujusmodi bonum quale paullo ante definisti, in rerum natura possit exsistere, ne nos præter rei subjectæ veritatem cassa cogitationis imago decipiat. Sed quin exsistat, sitque hoc veluti quidam omnium fons bonorum, negari nequit. Omne enim quod imperfectum esse dicitur, id deminutione perfecti imperfectum

fectum esse perhibetur. Quo fit ut si in quolibet genere imperfectum quid esse videatur, in eo perfectum quoque aliquod esse necesse sit. Etenim perfectione sublata, unde illud quod imperfectum perhibetur, exstiterit, ne fingi quidem potest. Neque enim a deminutis, inconsummatisque natura rerum cepit exordium, sed ab integris, absolutisque procedens, in hæc extrema atque effœta dilabitur. Quod si, uti paullo ante monstravimus, est quædam boni fragilis imperfecta felicitas: esse aliquam solidam, perfectamque, non potest dubitari. Firmissime, inquam, verissimeque conclusum est. Quo vero, inquit, habitet, ita considera. Deum rerum omnium principem, bonum esse, communis humanorum conceptio probat animorum. Nam cum nihil Deo melius excogitari queat, id quo melius nihil est, bonum esse quis dubitet? ita vero bonum esse Deum ratio demonstrat, ut perfectum quoque bonum in eo esse convincat. Nam ni tale sit, rerum omnium princeps esse non poterit. erit enim eo præstantius aliquid, perfectum possidens bonum, quod hoc prius atque antiquius esse videatur: omnia namque perfecta minus integris priora esse claruerunt. quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum est, summum Deum, summi, perfectique boni esse plenissimum. Sed perfectum bonum veram esse beatitudinem constituimus. veram igitur beatitudinem in summo Deo sitam esse, necesse est. Accipio, inquam, nec est quod contradici ullo modo queat. Sed quæso, inquit, te, vide quam id sancte atque inviolabiliter probes, quod boni summi summum Deum diximus esse plenissimum. Quonam, inquam, modo? Ne hunc rerum omnium patrem illud summum bonum quo plenus esse perhibetur, vel extrinsecus accepisse, vel ita naturaliter habere præsumas, quasi, habentis Dei, habitæque beatitudinis diversam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecus

acce-

acceptum putes, præstantius id quod dederit eo quod acceperit, existimare possis. Sed hunc esse rerum omnium præcellentissimum, dignissime confitemur. Quod si natura quidem inest, sed ratione diversum, cum de rerum principe loquamur Deo, fingat qui potest, quis hæc diversa conjunxerit. Postremo quod a qualibet re diversum est, id non est illud a quo intelligitur esse diversum. Quare quod a summo bono diversum est sui natura, id summum bonum non est: quod nefas est de Deo cogitare, quo nihil constat esse præstantius. Omnino enim nullius rei natura suo principio melior poterit exsistere. quare quod omnium principium sit, id etiam sui substantia summum esse bonum verissima ratione concluserim. Rectissime, inquam. Sed summum bonum beatitudinem esse concessum est. Ita est, inquam. Igitur, inquit, Deum esse ipsam beatitudinem, necesse est confiteri. Nec propositis, inquam, prioribus refragari queo, & ab illis hoc illatum consequens esse perspicio. Respice, inquit, an hinc quoque idem firmius approbetur, quod duo summa bona, quæ a se diversa sunt, esse non possunt. Etenim quæ discrepant bona, non esse alterum quod sit alterum, liquet: quare neutrum poterit esse perfectum, cum alterutri alterum deest. Sed quod perfectum non sit, id summum non esse manifestum est: nullo modo igitur quæ summa sunt bona, ea possunt esse diversa. Atqui & beatitudinem, & Deum, summum bonum esse collegimus: quare ipsam necesse est summam esse beatitudinem quæ sit summa divinitas. Nihil, inquam, nec re ipsa verius, nec ratiocinatione firmius, nec Deo dignius concludi potest. Super hæc, inquit, igitur, veluti geometræ solent, demonstratis propositis, aliquid inferre, quæ πορίσματα ipsi vocant, ita ego quoque tibi veluti corollarium dabo. Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatitudo vero est

ro est

ro est ipsa divinitas, divinitatis adeptione fieri beatos, manifestum est. Sed uti justitiæ adeptione justi, sapientiæ sapientes fiunt, ita divinitatem adeptos, deos fieri simili ratione necesse est. Omnis igitur beatus, deus; sed natura quidem unus, participatione vero nihil prohibet esse quam plurimos. Et pulchrum, inquam, hoc, atque pretiosum, sive πόρισμα, sive corollarium vocari mavis. Atqui hoc quoque pulchrius nihil est quod his annectendum esse ratio persuadet. Quid? inquam. Cum multa, inquit, beatitudo continere videatur, utrum ne hæc omnia in unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate conjungant, an sit eorum aliquid quod beatitudinis substantiam compleat, ad hoc vero cetera referantur? Vellem, inquam, id ipsarum rerum commemoratione patefaceres. Nonne, inquit, beatitudinem bonum esse censemus? Ac summum quidem, inquam. Addas, inquit, hoc omnibus licet. Nam eadem sufficientia summa est, eadem summa potentia, reverentia quoque, claritas, & voluptas beatitudo esse judicatur. Quid igitur? Hæccine omnia bona, sufficientia, potentia, ceteraque veluti quædam beatitudinis membra sunt, an ad bonum, veluti ad verticem, cuncta referuntur? Intelligo, inquam, quid investigandum proponas: sed quid constituas, audire desidero. Hujus rei discretionem sic accipe. Si hæc omnia beatitudinis membra forent, a se quoque invicem discreparent. Hæc est enim partium natura, ut unum corpus diversa componant. Atqui hæc omnia idem esse monstrata sunt. Minime igitur membra sunt: alioquin ex uno membro beatitudo videbitur esse conjuncta, quod fieri nequit. Id quidem, inquam, dubium non est: sed id quod restat, exspecto. Ad bonum vero cetera referri palam est. Idcirco enim sufficientia petitur, quoniam bonum esse judicatur; idcirco potentia, quoniam

niam id quoque esse creditur bonum. Idem de reverentia, claritudine, jucunditate, conjectare licet. Omnium igitur expetendorum summa, atque caussa bonum est. Quod enim neque re, neque similitudine ullum in se retinet bonum, id expeti nullo modo potest. Contraque etiam quæ natura bona non sunt, tamen si esse videantur, quasi vera bona sint, appetuntur. Quo fit uti summa, cardo, atque caussa expetendorum omnium, bonitas esse jure credatur. Cujus vero caussa quid expetitur, id maxime videtur optari. Veluti si salutis caussa quispiam velit equitare, non tam equitandi motum desiderat, quam salutis effectum. Cum igitur omnia boni gratia petantur, non illa potius, quam bonum ipsum desideratur ab omnibus. Sed propter quod cetera optantur, beatitudinem esse concessimus: quare sic quoque sola quæritur beatitudo. Ex quo liquido apparet, ipsius boni, & beatitudinis unam atque eamdem esse substantiam. Nihil video, cur dissentire quispiam possit. Sed Deum veramque beatitudinem unum atque idem esse monstravimus. Ita, inquam. Secure igitur concludere licet, Dei quoque in ipso bono, nec usquam alio, sitam esse substantiam.

METRUM X.

Huc omnes pariter venite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenas hebetans libido mentes.
Hic erit vobis requies laborum,
5 *Hic portus placida manens quiete,*
Hoc patens unum miseris asylum.
Non quidquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilante ripa,
Aut Indus calido propinquus orbi,

10 *Candidis miſcens virides lapillos,*
Illuſtrant aciem, magiſque cæcos
In ſuas condunt animos tenebras.
Hoc quidquid placet, excitatque mentes,
Infimis tellus aluit cavernis.
15 *Splendor quo regitur, vigetque cælum,*
Vitat obſcuras animæ ruinas.
Hanc quiſquis poterit notare lucem,
Candidos Phœbi radios negabit.

PROSA XI.

ASſentior, inquam. Cuncta enim firmiſſimis nexa rationibus conſtant. Tum illa, quanti, inquit, æſtimabis, ſi bonum ipſum quid ſit, agnoveris? Infiniti, inquam: ſiquidem mihi pariter Deum quoque, qui bonum eſt, continget agnoſcere. Atqui hoc veriſſima, inquit, ratione pateſaciam, maneant modo quæ paullo ante concluſa ſunt. Manebunt, inquam. Nonne, inquit, monſtravimus, ea quæ appetuntur a pluribus, iccirco vera perfectaque bona non eſſe, quoniam a ſe invicem diſcreparent, cumque alteri abeſſet alterum, plenum, abſolutumque bonum afferre non poſſe? Tum autem verum bonum fieri, cum in unam veluti formam, atque efficientiam colliguntur, ut quæ ſufficientia eſt, eadem ſit potentia, reverentia, claritas, atque jucunditas. Niſi vero unum atque idem omnia ſint, nihil habere quo inter expetenda numerentur. Demonſtratum eſt, inquam, nec dubitari ullo modo poteſt. Quæ igitur cum diſcrepant, minime bona ſunt; cum vero unum eſſe cœperint, bona fiunt: nonne hæc ut bona ſint, unitatis fieri adeptione contingit? Ita, inquam, videtur. Sed omne quod bonum eſt, boni participatione bonum eſſe concedis, an minime? Ita eſt. Oportet igitur idem eſſe unum, atque bonum ſimili ratione concedas. Eadem namque

ſub-

ſubſtantia eſt eorum quorum naturaliter non eſt diverſus effectus. Negare, inquam, nequeo. Noſti ne igitur, inquit, omne quod eſt, tamdiu manere atque ſubſiſtere, quamdiu ſit unum; ſed interire atque diſſolvi pariter atque unum eſſe deſtiterit? Quonam modo? Ut in animalibus, inquit, cum in unum coëunt, ac permanent anima corpuſque, id animal vocatur. Cum vero hæc unitas utriuſque ſeparatione diſſolvitur, interire, nec jam eſſe animal, liquet. Ipſum quoque corpus cum in una forma, membrorum conjunctione, permanet, humana viſitur ſpecies. At ſi diſtributæ, ſegregatæque partes corporis diſtraxerint unitatem, deſinit eſſe quod fuerat. Eoque modo percurrenti cetera procul dubio patebit ſubſiſtere unumquodque, dum unum eſt: cum vero unum eſſe deſinit, interire. Conſideranti, inquam, mihi plura, minime aliud videtur. Eſt ne igitur, inquit, quod in quantum naturaliter agat, relicta ſuſtinendi appetentia, venire ad interitum, corruptionemque deſideret? Si animalia, inquam, conſiderem, quæ habent aliquam volendi nolendique naturam, nihil invenio quod, nullis extra cogentibus, abjiciant manendi intentionem, & ad interitum ſponte feſtinent. Omne namque animal tueri ſalutem laborat: mortem vero, perniciemque devitat. Sed quid de herbis, arboribuſque, quid de inanimatis omnino conſentiam rebus, prorſus dubito. Atqui non eſt quod de hoc poſſis ambigere, cum herbas, atque arbores intuearis, primum ſibi convenientibus innaſci locis, ubi quantum earum natura queat, cito exareſcere, atque interire non poſſunt. Nam aliæ quidem campis, aliæ montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliæ ſaxis hærent, aliarum fœcundæ ſunt ſteriles arenæ, quas ſi in alia quiſpiam loca transferre conetur, areſcant. Sed dat cuique natura quod convenit, & ne, dum manere poſſunt, inter-

tereant, elaborat. Quid dicam, quod omnes, velut in terras ore demerso, trahunt alimenta radicibus, ac per medullas robur, corticemque diffundunt? Quid, quod mollissimum quodque, sicuti medulla est, interiore semper sede reconditur, extra vero quadam ligni firmitate tegitur; ultimus autem cortex adversum cæli intemperiem, quasi mali patiens defensor, opponitur? Jam vero quanta est naturæ diligentia, ut cuncta semine multiplicato propagentur! quæ omnia non modo ad tempus manendi, verum generatim quoque, quasi in perpetuum permanendi, veluti quasdam machinas esse quis nesciat? Ea etiam quæ inanimata esse creduntur, nonne quod suum est quæque simili ratione desiderant? Cur enim flammas quidem sursum levitas vehit, terras vero deorsum pondus deprimit, nisi quod hæc singulis loca, motionesque conveniunt? Porro autem quod cuique consentaneum est, id unumquodque conservat: sicuti ea quæ sunt inimica, corrumpunt. Jam vero quæ dura sunt, ut lapides, adhærent tenacissime partibus suis, & ne facile dissolvantur, resistunt. Quæ vero liquentia, ut aër, atque aqua, facile quidem dividentibus cedunt, sed cito in ea rursus a quibus sunt abscissa, relabuntur. Ignis vero omnem refugit sectionem. Neque nunc nos de voluntariis animæ cognoscentis motibus, sed de naturali intentione tractamus. Sicuti est, quod acceptas escas sine cogitatione transigimus, quod in somno spiritum ducimus nescientes. Nam ne in animalibus quidem manendi amor ex animæ voluntatibus, verum ex naturæ principiis venit. Nam sæpe mortem cogentibus caussis, quam natura reformidat, voluntas amplectitur: contraque illud quo solo mortalium rerum durat diuturnitas, gignendi opus, quod natura semper appetit, interdum coërcet voluntas. Adeo hæc sui caritas non ex animali motione, sed ex naturali intentione procedit. Dedit

enim

enim providentia creatis a se rebus hanc vel maximam manendi caussam, ut quoad possunt, naturaliter manere desiderent: quare nihil est quod ullo modo queas dubitare, cuncta quæ sunt, appetere naturaliter constantiam permanendi, devitare perniciem. Confiteor, inquam, nunc me indubitato cernere quæ dudum incerta videbantur. Quod autem, inquit, subsistere ac permanere appetit, id unum esse desiderat. hoc enim sublato, ne esse quidem cuiquam permanebit. Verum est, inquam. Omnia igitur, inquit, unum desiderant. Consensi. Sed unum idipsum monstravimus esse quod bonum est. Ita quidem. Cuncta igitur bonum petunt: quod quidem ita describas licet, ipsum bonum esse quod desideretur ab omnibus. Nihil, inquam, verius excogitari potest. Nam vel ad nihilum cuncta referuntur, & uno veluti vertice destituta, sine rectore, fluitabunt; aut si quid est ad quod universa festinent, id erit omnium summum bonorum. Et illa, Nimium, inquit, o alumne, lætor: ipsam enim mediæ veritatis notam mente fixisti: sed in hoc patuit tibi quod ignorare te paullo ante dicebas. Quid? inquam. Quis esset, inquit, rerum omnium finis. Id est enim profecto quod desideratur ab omnibus: quod quia bonum esse collegimus, oportet, rerum omnium finem, bonum esse fateamur.

METRUM XI.

QUisquis profunda mente vestigat verum,
Cupitque nullis ille deviis falli,
In se revolvat intimi lucem visus,
Longosque in orbem cogat inflectens motus,
5 *Animumque doceat quidquid extra molitur,*
Suis retrusum possidere thesauris.
Dudum quod atra texit erroris nubes,
Lucebit ipso perspicacius Phœbo.

Non omne namque mente depulit lumen,
10 *Obliviosam corpus invehens molem.*
Hæret profecto semen introrsum veri,
Quod excitatur ventilante doctrina.
Nam cur rogati sponte recta censetis,
Ni mersus alto viveret fomes corde?
15 *Quod si Platonis Musa personat verum,*
Quod quisque discit, immemor recordatur.

PROSA XII.

TUm ego, Platoni, inquam, vehementer assentior: nam me horum jam secundo commemoras. Primum, quod memoriam corporea contagione, dehinc cum mœroris mole pressus, amisi. Tum illa, si superiora, inquit, concessa respicias, ne illud quidem longius aberit, quin recorderis, quod te dudum nescire confessus es. Quid? inquam. Quibus, ait illa, gubernaculis mundus regatur. Memini, inquam, me inscitiam meam fuisse confessum: sed quid afferas, licet jam prospiciam, planius tamen ex te audire desidero. Mundum hunc, inquit, a Deo regi paullo ante minime dubitandum putabas. Ne nunc quidem arbitror, inquam; nec umquam dubitandum putabo, quibusque in hoc rationibus accedam, breviter exponam. Mundus hic ex tam diversis contrariisque partibus in unam formam minime convenisset, nisi unus esset qui tam diversa conjungeret; conjuncta vero naturarum ipsa diversitas, invicem discors, dissociaret, atque divelleret; nisi unus esset qui quod nexuit, contineret. Non tam vero certus naturæ ordo procederet, nec tam dispositos motus, locis, temporibus, efficientia, spatiis, qualitatibus explicaret, nisi unus esset qui has mutationum varietates manens ipse disponeret. Hoc quidquid est, quo condita manent, atque agitantur, usitato cunctis vocabulo Deum nomino.

no.

no. Tum illa, Cum hæc, inquit, ita sentias, parvam mihi restare operam puto, ut felicitatis compos, patriam sospes revisas: sed quæ proposuimus, intueamur. Nonne in beatitudine sufficientiam numeravimus, Deumque beatitudinem ipsam esse consensimus? Ita quidem. Et ad mundum igitur, inquit, regendum nullis extrinsecus adminiculis indigebit: alioquin si quo egeat, plenam sufficientiam non habebit. Id, inquam, ita est necessarium. Per se igitur solum cuncta disponit. Negari, inquam, nequit. Atqui Deus ipsum bonum esse monstratus est. Memini, inquam. Per bonum igitur cuncta disponit: siquidem per se regit omnia, quem bonum esse concessimus; & hic est veluti quidam clavus atque gubernaculum, quo mundana machina stabilis atque incorrupta servatur. Vehementer assentior, inquam, & id te paullo ante dicturam, tenui licet suspicione, prospexi. Credo, inquit: jam enim, ut arbitror, vigilantius ad cernenda vera oculos deducis: sed quod dicam non minus ad contuendum patet. Quid? inquam. Cum Deus, inquit, omnia bonitatis clavo gubernare jure credatur, eademque omnia, sicuti docui, ad bonum naturali intentione festinent, num dubitari potest, quin voluntarie regantur, seque ad disponentis nutum, veluti convenientia, contemperataque rectori, sponte convertant? Ita, inquam, necesse est: nec beatum regimen esse videretur, siquidem detrectantium jugum foret, non obtemperantium salus. Nihil est igitur quod naturam servans, Deo contraire conetur. Nihil, inquam. Quid si conetur, ait, num tandem proficiet quidquam adversus eum quem jure potentissimum beatitudinis esse concessimus? Prorsus, inquam, nihil valeret. Non est igitur aliquid quod summo huic bono vel velit, vel possit obsistere. Non, inquam, arbitror. Est igitur, inquit, summum bo-

num, quod regit cuncta fortiter, suaviterque disponit. Tum ego, Quam, inquam, me non modo ea quæ conclusa est, summa rationum, verum multo magis hæc ipsa verba quibus uteris, delectant, ut tandem aliquando stultitiam magna latrantem sui pudeat. Accepisti, inquit, in fabulis lacessentes cælum Gigantes: sed illos quoque, uti condignum fuit, benigna fortitudo deposuit. Sed visne rationes ipsas invicem collidamus? forsitan ex hujusmodi conflictatione pulchra quædam veritatis scintilla dissiliet. Tuo, inquam, arbitratu. Deum, inquit, esse omnium potentem nemo dubitaverit. Qui quidem, inquam, mente consistat, nullus prorsus ambigat. Qui vero est, inquit, omnium potens, nihil est quod ille non possit. Nihil, inquam. Num igitur Deus facere malum potest? Minime, inquam. Malum igitur, inquit, nihil est, cum id facere ille non possit qui nihil non potest. Ludis ne, inquam, me, inextricabilem mihi labyrinthum rationibus texens? quo nunc quidem qua egrediaris, introëas; nunc vero qua introïeris, egrediare: an mirabilem quemdam divinæ simplicitatis orbem complicas? Etenim paullo ante a beatitudine incipiens, eam summum bonum esse dicebas, quam in summo Deo sitam loquebare: ipsum quoque Deum summum esse bonum, plenamque beatitudinem disserebas: ex quo neminem beatum fore, nisi qui pariter Deus esset, quasi munusculum dabas. Rursus ipsam boni formam, Dei, ac beatitudinis loquebaris esse substantiam: ipsumque unum id ipsum esse bonum dicebas, quod ab omni rerum natura peteretur: Deum quoque bonitatis gubernaculis universitatem regere disputabas, volentiaque cuncta parere, nec ullam mali esse naturam, atque hæc nullis extrinsecus sumtis, sed altero ex altero fidem trahente, insitis, domesticisque probationibus explicabas. Tum illa, Minime,

nime, inquit, ludimus; remque omnium maximam Dei munere, quem dudum deprecabamur, exegimus. Ea eſt enim divinæ forma ſubſtantiæ, ut neque in externa dilabatur, nec in ſe externum aliquod ipſa ſuſcipiat: ſed ſicut de ea Parmenides ait: Πάντοθεν ἐν κύκλοισι φέρειν ἐναλίγκιον ὄγκον. Quod ſi rationes quoque non extra petitas, ſed intra rei quam tractabamus, ambitum collocatas agitavimus; nihil eſt quod admirere, cum Platone ſanciente didiceris, cognatos, de quibus loquimur rebus oportere eſſe ſermones.

METRUM XII.

Felix qui potuit boni
Fontem viſere lucidum:
Felix qui potuit gravis
Terræ ſolvere vincula.
5 *Quondam funera conjugis*
Vates Threïcius gemens,
Poſtquam flebilibus modis
Silvas currere, mobiles
Amnes ſtare coëgerat;
10 *Junxitque intrepidum latus*
Sævis cerva leonibus,
Nec viſum timuit lepus
Jam cantu placidum canem;
Cum flagrantior intima
15 *Fervor pectoris ureret,*
Nec qui cuncta ſubegerant,
Mulcerent dominum modi;
Immites ſuperos querens,
Infernas adiit domos.
20 *Illic blanda ſonantibus*
Chordis carmina temperans,
Quidquid præcipuis deæ
Matris fontibus hauſerat,

Quod

Quod luctus dabat impotens,
25 *Quod luctum geminans amor,*
Deflet, Tænara commovens,
Et dulci veniam prece
Umbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminus novo
30 *Captus carmine janitor:*
Quæ sontes agitant metu
Ultrices scelerum deæ,
Jam mœstæ lacrimis madent:
Non Ixionium caput
35 *Velox præcipitat rota,*
Et longa site perditus
Spernit flumina Tantalus:
Vultur dum satur est modis,
Non traxit Tityi jecur.
40 *Tandem, vincimur, arbiter*
Umbrarum miserans ait:
Donemus comitem viro
Emtam carmine conjugem;
Sed lex dona coërceat,
45 *Ne, dum Tartara liquerit,*
Fas sit lumina flectere.
Quis legem det amantibus?
Major lex amor est sibi.
Heu, noctis prope terminos
50 *Orpheus Eurydicen suam*
Vidit, perdidit, occidit.
Vos hæc fabula respicit,
Quicumque in superum diem
Mentem ducere quæritis.
55 *Nam qui Tartareum in specus*
Victus lumina flexerit,
Quidquid præcipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.

ANI-

ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI BOETHII

DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ

LIBER IV.

PROSA I.

HÆC cum Philosophia, dignitate vultus, & oris gravitate servata, leniter, suaviterque cecinisset, tum ego, nondum penitus insiti mœroris oblitus, intentionem dicere adhuc aliquid parantis abrupi. Et o, inquam, veri prævia luminis, quæ usque adhuc tua fudit oratio, tum sui speculatione divina, tum tuis rationibus invicta patuerunt; eaque mihi etsi ob injuriæ dolorem nuper oblita, non tamen antehac prorsus ignorata dixisti. Sed ea ipsa est vel maxima nostri caussa mœroris, quod, cum rerum bonus rector exsistat, vel esse omnino mala possint, vel impunita prætereant. Quod solum quanta dignum sit admiratione, profecto considera. At huic aliud majus

adjun-

adjungitur: nam imperante, florenteque nequitia, virtus non solum præmiis caret, verum etiam sceleratorum pedibus subjecta calcatur, & in locum facinorum supplicia luit. Quæ fieri in regno scientis omnia, potentis omnia, sed bona tantummodo volentis Dei, nemo satis potest nec admirari, nec conqueri. Tum illa, Et esset, inquit, infiniti stuporis, omnibusque horribilius monstris, si, uti tu existimas, in tanti velut patrisfamilias dispositissima domo, vilia vasa colerentur, pretiosa sordescerent: sed non ita est. Nam si ea quæ paullo ante conclusa sunt, inconvulsa servantur, ipso de cujus nunc regno loquimur, auctore cognosces, semper quidem potentes bonos esse, malos vero abjectos semper, atque imbecilles; nec sine pœna umquam esse vitia, nec sine præmio virtutes: bonis felicia, malis semper infortunata contingere, multaque id genus, quæ sopitis querelis firma te soliditate corroborent. Et quoniam veræ formam beatitudinis me dudum monstrante vidisti, quo etiam sita sit agnovisti, decursis omnibus quæ prætermittere necessarium puto, viam tibi quæ te domum revehat, ostendam. Pennas etiam tuæ menti, quibus se in altum tollere possit, affigam, ut perturbatione depulsa, sospes in patriam, meo ductu, mea semita, meis etiam vehiculis revertaris.

METRUM I.

SUnt enim pennæ volucres mihi,
Quæ celsa conscendant poli:
Quas sibi cum velox mens induit,
Terras perosa despicit,
5 *Aëris immensi superat globum,*
Nubesque post tergum videt,

Qui-

Quique agili motu calet ætheris,
Transcendit ignis verticem,
Donec in astriferas surgat domos,
10 *Phœboque conjungat vias;*
Aut comitetur iter gelidi senis,
Miles corusci sideris;
Vel quocumque micans nox pingitur,
Recurrat astri circulum;
15 *Atque ubi jam exhausti fuerit satis,*
Polum relinquat extimum,
Dorsaque velocis premat ætheris
Compos verendi luminis.
Hic regum sceptrum dominus tenet,
20 *Orbisque habenas temperat,*
Et volucrem currum stabilis regit,
Rerum coruscus arbiter.
Huc te si reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
25 *Hac dices, memini, patria est mihi,*
Hinc ortus, hic sistam gradum.
Quod si terrarum placeat tibi
Noctem relictam visere,
Quos miseri torvos populi timent,
30 *Cernes tyrannos exsules.*

PROSA II.

TUm ego, Papæ, inquam, ut magna promittis! nec dubito quin possis efficere: tu modo quem excitaveris, ne moreris. Primum igitur, inquit, bonis semper adesse potentiam, malos cunctis viribus esse desertos, agnoscas licebit: quorum quidem alterum demonstratur ex altero. Nam cum bonum, malumque contraria sint, si bonum potens esse constiterit, liquet imbecillitas mali: at si fragilitas clarescat mali,

li, boni firmitas nota est. Sed uti nostræ sententiæ fides abundantior sit, alterutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde proposita confirmans. Duo sunt quibus omnis humanorum actuum constat effectus; voluntas scilicet, ac potestas: quorum si alterutrum desit, nihil est quod explicari queat. Deficiente etenim voluntate, ne aggreditur quidem quisque quod non vult: at si potestas absit, voluntas frustra sit. Quo fit ut si quem videas velle adipisci quod minime adipiscatur, huic obtinendi quod voluerit, defuisse valentiam dubitare non possis. Perspicuum est, inquam, nec ullo modo negari potest. Quem vero effecisse quod voluerit, videas, num etiam potuisse dubitabis? Minime. Quod vero quisque potest, in eo validus; quod vero non potest, in hoc imbecillis esse censendus est. Fateor, inquam. Meministi ne igitur, inquit, superioribus rationibus esse collectum, intentionem omnem voluntatis humanæ, quæ diversis studiis agitur, ad beatitudinem festinare? Memini, inquam, id quoque esse demonstratum. Num recordaris, beatitudinem ipsum esse bonum; eoque modo cum beatitudo petitur, ab omnibus desiderari bonum? Minime, inquam, recordor, quoniam id memoriæ fixum teneo. Omnes igitur homines, boni pariter ac mali, indiscreta intentione ad bonum pervenire nituntur. Ita, inquam, consequens est. Sed certum est, adeptione boni bonos fieri. Certum. Adipiscuntur igitur boni quod appetunt. Sic videtur. Mali vero si adipiscerentur quod appetunt bonum, mali esse non possent. Ita est. Cum igitur utrique bonum petant; sed hi quidem adipiscantur, illi vero minime; non dubium est, bonos quidem potentes esse, qui vero mali sunt, imbecilles. Quisquis, inquam, dubitat, nec rerum naturam, nec consequentiam potest considerare rationum. Rursus inquit: Si duo sint quibus

idem

idem secundum naturam propositum sit, eorumque unus naturali officio idipsum agat, atque perficiat; alter vero naturale illud officium minime administrare queat, alio vero modo quam naturæ convenit, non quidem impleat propositum suum, sed imitetur implentem; quemnam horum valentiorem esse decernis? Etsi conjecto, inquam, quid velis, planius tamen audire desidero. Ambulandi, inquit, motum secundum naturam esse hominibus num negabis? Minime, inquam. Ejusque rei pedum officium esse naturale num dubitas? Ne hoc quidem, inquam. Si quis igitur pedibus incedere valens ambulet, aliusque cui hoc naturale pedum desit officium, manibus nitens, ambulare conetur, quis horum jure valentior existimari potest? Contexe, inquam, cetera: nam quin naturalis officii potens, eo qui idem nequeat, valentior sit, nullus ambigit. Sed summum, inquit, bonum, quod æque malis bonisque propositum est, boni quidem naturali officio virtutum petunt; mali vero variam per cupiditatem, quod adipiscendi boni naturale officium non est, id ipsum conantur adipisci. An tu aliter existimas? Minime, inquam; nam etiam quod est consequens, patet. Ex his enim quæ concesseram, bonos quidem potentes, malos vero esse necesse est imbecilles. Recte, inquit, præcurris: idque, uti medici sperare solent, indicium est erectæ jam, resistentisque naturæ. Sed quoniam te ad intelligendum promtissimum esse conspicio, crebras coacervabo rationes. Vide enim quanta vitiosorum hominum pateat infirmitas, qui ne ad hoc quidem pervenire queunt ad quod eos naturalis ducit, ac pæne compellit intentio. Et quid? si hoc tam magno, ac pæne invicto præeuntis naturæ deserentur auxilio? Considera vero quanta sceleratos homines habeat impotentia. Neque enim levia, ac ludicra præmia petunt, quæ consequi, atque

que obtinere non possunt: sed circa ipsam rerum summam, verticemque deficiunt, nec in eo miseris contigit effectus quod solum dies, noctesque moliuntur: in qua re bonorum vires eminent. Sicut enim eum qui pedibus incedens, ad eum locum usque pervenire potuisset quo nihil ulterius pervium jaceret incessui, ambulandi potentissimum esse censeres: ita eum qui expetendorum finem, quo nihil ultra est, apprehendit, potentissimum necesse est judices. Ex quo fit, quod huic objacet, ut iidem scelesti, iidem viribus omnibus videantur esse deserti. Cur enim relicta virtute vitia sectantur? inscitia ne bonorum? sed quid enervatius ignorantiæ cæcitate? An sectanda noverunt, sed transversos eos libido præcipitat? sic quoque intemperantia fragiles sunt qui obluctari vitio nequeunt. An scientes, volentesque, bonum deserunt, ad vitia deflectuntur? Sed hoc modo non solum potentes esse, sed omnino esse desinunt. Nam qui communem omnium quæ sunt, finem relinquunt, pariter quoque esse desistunt. Quod quidem cuipiam mirum forte videatur, ut malos, qui plures hominum sunt, eosdem non esse dicamus: sed ita sese res habet. Nam qui mali sunt, eos malos esse non abnuo: sed eosdem esse pure, atque simpliciter, nego. Nam uti cadaver hominem mortuum dixeris, simpliciter vero hominem appellare non possis: ita vitiosos, malos quidem esse concesserim, sed esse absolute nequeam confiteri. Est enim quod ordinem retinet, servatque naturam: quod vero ab hac deficit, esse etiam, quod in sui natura situm est, derelinquit. Sed possunt, inquies, mali; nec ego quidem negaverim: sed hæc eorum potentia non a viribus, sed ab imbecillitate descendit. Possunt enim mala, quæ minime valerent, si in bonorum efficientia manere potuissent. Quæ possibilitas eos evidentius nihil posse demonstrat. Nam

si, uti

si, uti paullo ante collegimus, malum nihil est, cum mala tantummodo possint, nihil posse improbos liquet. Perspicuum est. Atque ut intelligas, quænam sit hujus potentiæ vis: summo bono nihil potentius esse, paullo ante definivimus. Ita est, inquam. Sed idem, inquit, malum facere nequit. Minime. Est igitur, inquit, aliquis qui omnia posse homines putet? Nisi quis insaniat, nemo. Atqui iidem possunt mala. Utinam quidem, inquam, non possent. Cum igitur bonorum tantummodo potens possit omnia; non vero queant omnia potentes etiam malorum: eosdem qui mala possunt, minus posse manifestum est. Huc accedit, quod omnem potentiam inter expetenda numerandam, omniaque expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturæ suæ cacumen, ostendimus. Sed patrandi sceleris possibilitas referri ad bonum non potest. Expetenda igitur non est. Atqui omnis potentia expetenda est. Liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam. Ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, malorum vero minime dubitabilis apparet infirmitas. Veramque illam Platonis esse sententiam liquet, Solos quod desiderent, facere posse sapientes: improbos vero exercere quidem quod libeat, quod vero desiderent, explere non posse. Faciunt enim quæ libet, dum per ea quibus delectantur, id bonum quod desiderant, se adepturos putant; sed minime adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem probra non veniunt.

METRUM II.

Quos vides sedere celsos
Solii culmine reges,
Purpura claros nitente,
Septos tristibus armis,

5 *Ore torvo comminantes,*
Rabie cordis anhelos;
Detrahat si quis superbis
Vani tegmina cultus,
Jam videbit intus arctas
10 *Dominos ferre catenas.*
Hinc enim libido versat
Avidis corda venenis:
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens:
15 *Mœror aut captos fatigat,*
Aut spes lubrica torquet.
Ergo, cum caput tot unum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit quod optat, ipse
20 *Dominis pressus iniquis.*

PROSA III.

VIdes ne igitur, quanto in cœno probra volvantur, qua probitas luce resplendeat? In quo perspicuum est, numquam bonis præmia, numquam sua sceleribus deesse supplicia. Rerum enim quæ geruntur, illud propter quod unaquæque res geritur, ejusdem rei præmium esse non injuria videri potest: uti currenti in stadio, propter quam curritur, jacet præmium corona. Sed beatitudinem esse idem ipsum bonum propter quod omnia geruntur, ostendimus. Est igitur humanis actibus ipsum bonum veluti præmium commune propositum. Atqui hoc a bonis non potest separari. Neque enim bonus ultra jure vocabitur qui careat bono: quare probos mores sua præmia non relinquunt. Quantumlibet igitur sæviant mali, sapienti tamen corona non decidet, non arescet. Neque enim probis animis proprium decus aliena decerpit improbitas.

tas.

tas. Quod si extrinsecus accepto lætaretur, poterat hoc vel alius quispiam, vel ille etiam qui contulisset, auferre. Sed quoniam id sua cuique probitas confert, tum suo præmio carebit, cum probus esse desierit. Postremo cum omne præmium iccirco appetatur quoniam bonum esse creditur, quis boni compotem, præmii judicet expertem? At cujus præmii? omnium pulcherrimi, maximique. Memento enim illius corollarii quod paullo ante præcipuum dedi; ac sic collige: Cum ipsum bonum beatitudo sit, bonos omnes eo ipso quod boni sint, fieri beatos liquet. Sed qui beati sunt, deos esse convenit. Est igitur præmium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuat potestas, nullius fuscet improbitas, deos fieri. Quæ cum ita sint, de malorum quoque inseparabili pœna dubitare sapiens nequeat. Nam cum bonum malumque, item pœna atque præmium adversa fronte dissideant, quæ in boni præmio videmus accidere, eadem necesse est in mali pœna contraria parte respondeant. Sicut igitur probis probitas ipsa fit præmium: ita improbis nequitia ipsa supplicium est. Jam vero quisquis afficitur pœna, malo se affectum esse non dubitat. Si igitur sese ipsi existimare velint, possunt ne sibi supplicii expertes videri, quos omnium malorum extrema nequitia non afficit modo, verum etiam vehementer inficit? Vide autem ex adversa parte bonorum, quæ improbos pœna comitetur. Omne namque quod sit, unum esse, ipsumque unum bonum esse paullo ante didicisti: cui consequens est ut omne quod sit, id etiam bonum esse videatur. Hoc igitur modo, quidquid a bono deficit, esse desistit: quo fit ut mali desinant esse quod fuerant. Sed fuisse homines adhuc ipsa humani corporis species ostentat. quare versi in malitiam, humanam quoque amisere naturam. Sed cum ultra homines quemque provehere sola probitas

possit, necesse est, ut quos ab humana conditione dejecit, infra hominis meritum detrudat improbitas. Evenit igitur, ut quem transformatum vitiis videas, hominem existimare non possis. Avaritia fervet alienarum opum violentus ereptor? similem lupi dixeris. Ferox, atque inquietus linguam litigiis exercet? cani comparabis. Insidiator occultis surripuisse fraudibus gaudet? vulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit? leonis animum gestare credatur. Pavidus ac fugax non metuenda formidat? cervis similis habeatur. Segnis, ac stupidus torpet? asinum vivit. Levis, ac inconstans studia permutat? nihil ab avibus differt. Fœdis, immundisque libidinibus immergitur? sordidæ suis voluptate detinetur. Ita fit ut qui, probitate deserta, homo esse desierit, cum in divinam conditionem transire non possit, vertatur in belluam.

METRUM III.

Vela Neritii ducis,
Et vagas pelago rates
Eurus appulit insulæ,
Pulchra qua residens dea
5 *Solis edita semine,*
Miscet hospitibus novis
Tacta carmine pocula.
Quos ut in varios modos
Vertit herbipotens manus;
10 *Hunc apri facies tegit:*
Ille Marmaricus leo
Dente crescit, & unguibus;
Hic lupis super additus
Flere dum parat, ululat:
15 *Ille, tigris ut Indica,*
Tecta mitis obambulat.

Sed

Sed licet variis malis
Numen Arcadis alitis
Obsitum miserans ducem
20 *Peste solverit hospitis:*
Iam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant,
Iam sues Cerealia
Glande pabula verterant;
25 *Et nihil manet integrum*
Voce, corpore perditis.
Sola mens stabilis, super
Monstra quæ patitur, gemit.
O levem nimium manum,
30 *Nec potentia gramina;*
Membra quæ valeant licet,
Corda vertere non valent.
Intus est hominum vigor
Arce conditus abdita.
35 *Hæc venena potentius*
Detrahunt hominem sibi
Dira, quæ penitus meant,
Nec nocentia corpori
Mentis vulnere sæviunt.

PROSA IV.

TUm ego; Fateor, inquam, nec iniuria dici video, vitiosos, tametsi humani corporis speciem servent, in belluas tamen animorum qualitate mutari: Sed quorum atrox sceleratàque mens bonorum pernicie sævit, id ipsum eis licere noluissem. Nec licet, inquit, uti convenienti monstrabitur loco: sed tamen si idipsum quod eis licere creditur, auferatur, magna ex parte sceleratorum hominum pœna relevetur. Etenim, quod incredibile forte cuiquam videatur, infe-

iciores esse necesse est malos, cum cupita perfecerint, quam si ea quæ cupiunt, implere non possint. Nam si miserum est voluisse prava, potuisse miserius est, sine quo voluntatis miseræ langueret effectus. Itaque cum sua singulis miseria sit, triplici infortunio necesse est urgeantur, quos videas scelus velle, & posse, & perficere. Accedo, inquam: sed uti hoc infortunio cito careant, patrandi sceleris possibilitate deserti, vehementer exopto. Carebunt, inquit, ocyus quam vel tu forsitan velis, vel illi sese existiment esse cariturós. Neque enim est aliquid in tam brevibus vitæ metis ita serum, quod exspectare longum immortalis præsertim animus putet: quorum magna spes, & excelsa facinorum machina repentino atque insperato sæpe fine destruitur. quod quidem illis miseriæ modum statuit. Nam si nequitia miseros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam: quos infelicissimos esse judicarem, si non eorum malitiam saltem mors extrema finiret. Etenim si de pravitatis infortunio vera conclusimus, infinitam liquet esse miseriam quam esse constat æternam. Tum ego, Mira quidem, inquam, & concessu difficilis illatio: sed his ea quæ prius concessa sunt, nimium convenire cognosco. Recte, inquit, existimas: sed qui conclusioni accedere durum putet, æquum est vel falsum aliquid præcessisse demonstret, vel collationem propositionum non esse efficacem necessariæ conclusionis ostendat: alioquin concessis præcedentibus, nihil prorsus est quod de illatione caussetur. Nam hoc quoque quod dicam, non minus mirum videatur, sed ex his quæ sumta sunt, æque est necessarium. Quidnam? inquam. Feliciores, inquit, esse improbos supplicia luentes, quam si eos nulla justitiæ pœna coërceat. Neque id nunc molior quod cuivis veniat in mentem, corrigi ultione pravos mores, & ad rectum supplicii terrore deduci, ceteris quoque exem-

exemplum esse culpanda fugiendi: sed alio quodam modo infeliciores esse improbos arbitror impunitos, tametsi nulla ratio correctionis, nullus respectus habeatur exempli. Et quis erit, inquam, præter hos alius modus? Et illa, Bonos, inquit, esse felices, malos vero miseros nonne concessimus? Ita est, inquam. Si igitur, inquit, miseriæ cujuspiam bonum aliquid addatur, nonne felicior est eo cujus pura ac solitaria sine cujusquam boni admistione miseria est? Sic, inquam, videtur. Quid si eidem misero, qui cunctis careat bonis, præter ea quibus miser est, malum aliud fuerit annexum, nonne multo infelicior eo censendus est cujus infortunium boni participatione relevatur? Quidni? inquam. Habent igitur improbi, cum puniuntur, quidem boni aliquid annexum, pœnam ipsam scilicet, quæ ratione justitiæ bona est: iidemque cum supplicio carent, inest eis aliquid ulterius mali, ipsa impunitas, quam iniquitatis merito malum esse confessus es. Negare non possum. Multo igitur infeliciores improbi sunt injusta impunitate donati, quam justa ultione puniti. Sed puniri improbos justum, impunitos vero elabi, iniquum esse manifestum est. Quis id neget? Sed ne illud quidem, ait, quisquam negabit, bonum esse omne quod justum est: contraque quod injustum est, malum liquet esse. Tum ego: Ista quidem consequentia sunt eis quæ paullo ante conclusa sunt. Sed, quæso, inquam, te, nullane animarum supplicia post defunctum morte corpus relinquis? Et magna quidem, inquit: quorum alia pœnali acerbitate, alia vero purgatoria clementia exerceri puto. Sed nunc de his disserere consilium non est. Id vero hactenus egimus ut quæ indignissima tibi videbatur, malorum potestas, eam nullam esse cognosceres: quosque impunitos querebare, videres numquam improbitatis suæ carere suppliciis. Licentiam quam cito finiri præ-

cabaris, nec longam esse disceres: infeliciorem que fore, si diuturnior; infelicissimam vero, si esset æterna. Post hæc miseriores esse improbos injusta impunitate dimissos, quam justa ultione punitos. Cui sententiæ consequens est ut tum demum gravioribus suppliciis urgeantur, cum impuniti esse creduntur. Tum ego, Cum tuas, inquam, rationes considero, nihil dici verius puto. At si ad hominum judicia revertar, quis ille est cui hæc non credenda modo, sed saltem audienda videantur? Ita est, inquit illa. Nequeunt enim oculos tenebris assuetos ad lucem perspicuæ veritatis attollere; similesque avibus sunt quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat: dum enim non rerum ordinem, sed suos intuentur affectus, vel licentiam, vel impunitatem scelerum putant esse felicem. Vide autem quid æterna lex sanciat. Melioribus animum si conformaveris, nihil opus est judice præmium deferente: tu te ipse excellentioribus addidisti. Si studium ad pejora deflexeris, extra ne quæsieris ultorem; tu te ipse in deteriora detrusisti: veluti si vicibus sordidam humum, cælumque respicias, cunctis extra cessantibus, ipsa cernendi ratione nunc cœno, nunc sideribus interesse videaris. At vulgus ista non respicit. Quid igitur? his ne accedamus quos belluis similes esse monstravimus? Quid, si quis amisso penitus visu, ipsum etiam se habuisse oblivisceretur intuitum, nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur, num videntes eadem cæcos putaremus? Nam ne illud quidem acquiescent quod æque validis rationum nititur firmamentis, infeliciores esse eos qui faciunt, quam qui patiuntur injuriam. Vellem, inquam, has ipsas audire rationes. Omnem, inquit, improbum num supplicio dignum negas? Minime. Infelices vero esse qui sunt improbi, multipliciter liquet. Ita est, inquam. Qui igitur supplicio digni

sunt,

sunt, miseros esse non dubitas? Convenit, inquam. Si igitur cognitor, ait, resideres, cui supplicium inferendum putares, ei ne qui fecisset, an qui pertulisset injuriam? Nec ambigo, inquam, quin perpesso satisfacerem dolore facientis. Miserior igitur tibi injuriæ illator, quam acceptor esse videretur. Consequitur, inquam. Hinc igitur, aliisque de caussis ea radice nitentibus, quod turpitudo suapte natura miseros faciat, apparet, illatam cuilibet injuriam non accipientis, sed inferentis esse miseriam. Atqui nunc, ait, contra faciunt oratores. Pro his enim, qui grave quid, acerbumque perpessi sunt, miserationem judicum excitare conantur, cum magis admittentibus justior miseratio debeatur: quos non ab iratis, sed a propitiis potius, miserantibusque accusatoribus ad judicium, veluti ægros ad medicum duci oportebat, ut culpæ morbos supplicio resecarent. Quo pacto defensorum opera vel tota frigeret, vel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum verteretur. Ipsi quoque improbi, si eis aliqua rimula virtutem relictam fas esset adspicere, vitiorumque sordes pœnarum cruciatibus se deposituros viderent, compensatione adipiscendæ probitatis, nec hos cruciatus esse ducerent, defensorumque operam repudiarent, ac se totos accusatoribus, judicibusque permitterent. Quo fit, ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. Nam bonos quis nisi stultissimus oderit? malos vero odisse ratione caret. Nam sicuti corporum languor, ita vitiositas quidam est quasi morbus animorum. Cum ægros corpore minime dignos odio, sed potius miseratione judicemus, multo magis non insequendi, sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas.

ME-

METRUM IV.

Quid tantos juvat excitare motus,
Et propria fatum ſollicitare manu?
Si mortem petitis, propinquat ipſa
Sponte ſua, volucres nec remoratur equos.
5 *Quos ſerpens, leo, tigris, urſus, aper*
Dente petunt, iidem ſe tamen enſe petunt.
An diſtant quia, diſſidentque mores,
Injuſtas acies, & fera bella movent,
Alterniſque volunt perire telis?
10 *Non eſt juſta ſatis ſævitiæ ratio.*
Vis aptam meritis vicem referre?
Dilige jure bonos, & miſereſce malis.

PROSA V.

Hic ego, Video, inquam, quæ ſit vel felicitas, vel miſeria in ipſis proborum atque improborum meritis conſtituta. Sed in hac ipſa fortuna populari non nihil boni, malive ineſse perpendo. Neque enim ſapientum quiſquam exſul, inops, ignominioſuſque eſse malit potius, quam pollens opibus, honore reverendus, potentia validus, in ſua permanens urbe florere. Sic enim clarius, teſtatiuſque ſapientiæ tractatur officium, cum in contingentes populos regentium quodam modo beatitudo transfunditur: cum præſertim carcer, nexus, ceteraque legalium tormenta pœnarum perniciosis potius civibus, propter quos etiam conſtituta ſunt, debeantur. Cur hæc igitur verſa vice mutentur, ſcelerumque ſupplicia bonos premant, præmia virtutum mali rapiant, vehementer admiror; quæque tam injuſtæ confuſionis ratio videatur, ex te ſcire deſidero. Minus enim mirarer, ſi miſceri omnia for-

fortuitis casibus crederem. Nunc stuporem meum Deus rector exaggerat, qui cum sæpe bonis jucunda, malis aspera; contraque bonis dura tribuat, malis optata concedat; nisi caussa deprehendatur, quid est quod a fortuitis casibus differre videatur? Nec mirum, inquit, si quid ordinis ignorata ratione temerarium, confusumque credatur. Sed tu quamvis caussam tantæ dispositionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, recte fieri cuncta ne dubites.

METRUM V.

SI quis Arcturi sidera nescit
Propinqua summo cardine labi,
Cur legat tardus plaustra Bootes,
Mergatque seras æquore flammas;
5 *Cum nimis celeres explicet ortus,*
Legem stupebit ætheris alti.
Palleant plenæ cornua Lunæ
Infecta metis noctis opacæ,
Quæque fulgenti texerat ore,
10 *Confusa Phœbe detegat astra:*
Commovet gentes publicus error,
Lassantque crebris pulsibus æra.
Nemo miratur flamina Cori
Litus frementi tundere fluctu,
15 *Nec nivis duram frigore molem*
Ferventi Phœbi solvier æstu;
Hic enim caussas cernere promtum est:
Illic latentes pectora turbant
Cuncta, quæ rara provehit ætas;
20 *Stupetque subitis mobile vulgus.*
Cedat inscitiæ nubilus error,
Cessent profecto mira videri.

PRO-

PROSA VI.

IAm est, inquam. Sed cum tui muneris sit latentium rerum caussas evolvere, velatasque caligine explicare rationes: quæso uti hinc decernas, &, quoniam hoc me miraculum maxime perturbat, edisseras. Tum illa paullisper arridens, Ad rem me, inquit, omnium quæsitu maximam vocas, cui vix exhausti quidquam satis sit. Talis namque materia est, ut una dubitatione succisa, innumerabiles aliæ, velut hydræ capita, succrescant: nec ullus fuerit modus, nisi quis eas vivacissimo mentis igne coërceat. In hac enim de providentiæ simplicitate, de fati serie, de repentinis casibus, de cognitione, ac prædestinatione divina, de arbitrii libertate quæri solet: quæ quanti oneris sint, ipse perpendis. Sed quoniam hæc quoque te nosse, quædam medicinæ tuæ portio est, quamquam angusto limite temporis septi, tamen aliquid delibare conabimur. Quod si te musici carminis oblectamenta delectant, hanc oportet paullisper differas voluptatem, dum nexas sibi ordine contexo rationes. Ut libet, inquam. Tum velut ab alio orsa principio, ita disseruit. Omnium generatio rerum, cunctusque mutabilium naturarum progressus, & quidquid aliquo movetur modo, caussas, ordinem, formas, ex divinæ mentis stabilitate sortitur. Hæc in suæ simplicitatis arce composita, multiplicem rebus gerendis modum statuit: qui modus cum in ipsa divinæ intelligentiæ puritate conspicitur, Providentia nominatur: cum vero ad ea quæ movet, atque disponit, refertur, Fatum a veteribus appellatum est. Quæ diversa esse, facile liquebit, si quis utriusque vim mente conspexerit. Nam providentia est illa ipsa divina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit: fatum

vero inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam
providentia suis quæque nectit ordinibus. Providen-
tia namque cuncta pariter, quamvis diversa, quam-
vis infinita, complectitur: fatum vero singula digerit
in motum, locis, formis, ac temporibus distributa: ut
hæc temporalis ordinis explicatio, in divinæ mentis
adunata prospectum, providentia sit: eadem vero adu-
natio digesta, atque explicata temporibus, fatum vo-
cetur. Quæ licet diversa sint, alterum tamen pendet
ex altero. Ordo namque fatalis ex providentiæ simpli-
citate procedit. Sicut enim artifex faciendæ rei for-
mam mente percipiens, movet operis effectum: &
quod simpliciter, præsentarieque prospexerat, per tem-
porales ordines ducit: ita Deus providentia quidem
singulariter, stabiliterque facienda disponit: fato ve-
ro hæc ipsa, quæ disposuit, multipliciter, ac tempora-
liter administrat. Sive igitur famulantibus quibus-
dam providentiæ divinis spiritibus, fatum exercetur,
seu anima, seu tota inserviente natura, seu cælestibus
siderum motibus, seu angelica virtute, seu dæmonum
varia sollertia, seu aliquibus horum, seu omnibus,
fatalis series texitur: illud certe manifestum est, im-
mobilem, simplicemque gerendarum formam rerum
esse providentiam: fatum vero eorum quæ divina
simplicitas gerenda esse disposuit, mobilem nexum,
atque ordinem temporalem. Quo fit, ut omnia quæ
fato subsunt, providentiæ quoque subjecta sint, cui
ipsum etiam subjacet fatum. Quædam vero, quæ sub
providentia locata sunt, fati seriem superant. Ea ve-
ro sunt, quæ primæ propinqua divinitati stabiliter fi-
xa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Nam ut
orbium circa eundem cardinem sese vertentium, qui
est intimus, ad simplicitatem medietatis accedit, cæ-
terorumque extra locatorum veluti cardo quidam, cir-
ca quem versentur, existit: extimus vero majore am-

bitu rotatus, quanto a puncti media individuitate discedit, tanto amplioribus spatiis explicatur: si quid vero illi se medio connectat & societ, in simplicitatem cogitur, diffundique, ac diffluere cessat: simili ratione quod longius a prima mente discedit, majoribus fati nexibus implicatur, ac tanto aliquid fato liberum est, quanto illum rerum cardinem vicinius petit. Quod si supernæ mentis hæserit firmitati, motu carens, fati quoque supergreditur necessitatem. Igitur uti est ad intellectum ratiocinatio; ad id quod est, id quod gignitur; ad æternitatem tempus; ad puncti medium circulus: ita est fati series mobilis ad providentiæ stabilem simplicitatem. Ea series cælum ac sidera movet, elementa in se invicem temperat, & alterna commutatione transformat. Eadem nascentia, occidentiaque omnia per similes fœtuum, seminumque renovat progressus. Hæc actus etiam, fortunasque hominum indissolubili caussarum connexione constringit: quæ cum ab immobilis providentiæ proficiscantur exordiis, ipsas quoque immutabiles necesse est esse. Ita enim res optime reguntur, si manens in divina mente simplicitas, indeclinabilem caussarum ordinem promat: hic vero ordo res mutabiles, & alioqui temere fluituras propria incommutabilitate coërceat. Quo fit ut tametsi vobis hunc ordinem minime considerare valentibus, confusa omnia perturbataque videantur, nihilominus tamen suus modus ad bonum dirigens cuncta disponat. Nihil est enim quod mali caussa nec ab ipsis quidem improbis fiat: quos, ut uberrime demonstratum est, bonum quærentes pravus error avertit, nedum ordo de summi boni cardine proficiscens, a suo quemquam deflectat exordio. Quæ vero, inquies, potest ulla iniquior esse confusio, quam ut bonis tum adversa, tum prospera; malis etiam tum optata, tum odiosa contingant? Num igitur ea mentis

inte-

integritate homines degunt, ut quos probos improbosve censuerint, eos quoque, uti existimant, esse necesse sit? Atqui in hoc hominum judicia depugnant; & quos alii præmio, alii supplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus ut aliquis possit bonos, malosve discernere. Num igitur poterit intueri illam intimam temperiem, veluti in corporibus dici solet, animorum? Non enim dissimile est miraculum nescienti, cur sanis corporibus, his quidem dulcia, illis vero amara conveniant: cur ægri etiam quidam lenibus, quidam vero acribus adjuvantur. At hoc medicus, qui sanitatis ipsius, atque ægritudinis modum temperamentumque dignoscit, minime miratur. Quid vero animorum aliud salus videtur esse, quam probitas? quid ægritudo, quam vitia? Quis autem alius vel servator bonorum, vel malorum depulsor, quam rector ac medicator mentium Deus? Qui, cum ex alta providentiæ specula respicit, quid unicuique conveniat, agnoscit, & quod convenire novit, accommodat. Hinc jam fit illud fatalis ordinis insigne miraculum, cum a sciente geritur quod stupeant ignorantes. Nam ut pauca, quæ ratio valet humana, de divina profunditate perstringam, de hoc quem tu justissimum, & æqui servantissimum putas, omnia scienti providentiæ diversum videtur. Et victricem quidem caussam diis, victam vero Catoni placuisse familiaris noster Lucanus admonuit. Hic igitur quidquid citra spem videas geri, rebus quidem rectus ordo est: opinioni vero tuæ perversa confusio. Sed sit aliquis ita bene moratus, ut de eo divinum judicium pariter, humanumque consentiat: sed est animi viribus infirmus: cui si quid eveniat adversi, desinet colere forsitan innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcit itaque sapiens dispensatio ei quem deteriorem facere possit adversitas, ne cui non convenit laborare, patiatur. Est

alius

alios cunctis virtutibus absolutus, sanctusque, ac Deo proximus: hunc contingi quibuslibet adversis nefas providentia judicat; adeo ut one corporeis quidem morbis agitari sinat. Nam, ut quidam me quoque excellentior ait, Ἀνδρὸς ἱερῦ σῶμα δυνάμεις οἰκοδομῆσι. Fit autem sæpe uti bonis summa rerum gerendæ deferatur, ut exuberans retundatur improbitas. Aliis mista quædam pro animorum qualitate distribuit: quosdam remordet, ne longa felicitate luxurient: alios duris agitari sinit, ut virtutes animi patientiæ usu, atque exercitatione confirment. Alii plus æquo metuunt quod ferre possunt: alii plus æquo despiciunt quod ferre non possunt: hos, in experimentum sui, tristibus ducit. Nonnulli venerandum sæculi nomen gloriosæ pretio mortis emerunt. Quidam suppliciis inexpugnabiles exemplum ceteris prætulerunt, invictam malis esse virtutem: quæ quam recte atque disposite, & ex eorum bono quibus accidere videntur, fiant, nulla dubitatio est. Nam illud quoque quod improbis nunc tristia, nunc optata proveniunt, ex eisdem ducitur caussis. Ac de tristibus quidem nemo miratur, quod eos male meritos omnes existimant: quorum quidem supplicia tum ceteros ab sceleribus deterrent, tum ipsos quibus invehuntur, emendant: læta vero magnum bonis argumentum loquuntur, quid de hujusmodi felicitate debeant judicare, quam famulari sæpe improbis cernant. In qua re illud etiam dispensari credo, quod est forsitan alicujus tam præceps atque importuna natura, ut eum in scelera potius exacerbare possit rei familiaris inopia: hujus morbo providentia collatæ pecuniæ remedio medetur. Hic fœdatam probris conscientiam spectans, & secum fortunam suam comparans, forsitan pertimescit ne, cujus jucundus usus est, sit tristis amissio. Mutabit igitur mores, ac dum fortunam metuit amittere, nequitiam

dere-

derelinquit. Alios in cladem meritam præcipitavit indigne aucta felicitas. Quibusdam permissum puniendi jus, ut exercitii bonis, & malis esset caussa supplicii. Nam ut probis atque improbis nullum fœdus est, ita ipsi inter se improbi nequeunt convenire. Quidni? cum a semetipsis, discerpentibus conscientiam vitiis, quique dissentiant, faciantque sæpe quæ cum gesserint, non fuisse gerenda decernant? Ex quo sæpe summa illa providentia protulit insigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. Nam dum iniqua sibi a pessimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantes ad virtutis frugem rediere, dum se eis dissimiles student esse quos oderant. Sola est enim divina vis cui mala quoque bona sint, cum eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiæ liceat temeritati. Ἀργαλέον δέ με ταῦτα θεὸν ὡς πάντ᾽ ἀγορεύειν. neque enim fas est homini cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare sermone. Hoc tantum prospexisse sufficiat, quod naturarum omnium proditor Deus idem ad bonum dirigens cuncta disponat: dumque ea quæ protulit, in sui similitudinem retinere festinat, malum omne de reipublicæ suæ terminis per fatalis seriem necessitatis eliminat. Quo fit ut quæ in terris abundare creduntur, si disponentem providentiam spectes, nihil usquam mali esse perpendas. Sed video jam dudum te & pondere quæstionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum, aliquam carminis exspectare dulcedinem. Accipe igitur haustum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.

cabaris, nec longam esse disceres; infelicioremque fore, si diuturnior; infelicissimam vero, si esset æterna. Post hæc miseriores esse improbos injusta impunitate dimissos, quam justa ultione punitos. Cui sententiæ consequens est ut tum demum gravioribus suppliciis urgeantur, cum impuniti esse creduntur. Tum ego, Cum tuas, inquam, rationes considero, nihil dici verius puto. At si ad hominum judicia revertar, quis ille est cui hæc non credenda modo, sed saltem audienda videantur? Ita est, inquit illa. Nequeunt enim oculos tenebris assuetos ad lucem perspicuæ veritatis attollere; similesque avibus sunt quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat: dum enim non rerum ordinem, sed suos intuentur affectus, vel licentiam, vel impunitatem scelerum putant esse felicem. Vide autem quid æterna lex sanciat. Melioribus animum si conformaveris, nihil opus est judice præmium deferente: tu te ipse excellentioribus addidisti. Si studium ad pejora deflexeris, extra ne quæsieris ultorem; tu te ipse in deteriora detrusisti: veluti si vicibus sordidam humum, cælumque respicias, cunctis extra cessantibus, ipsa cernendi ratione nunc cœno, nunc sideribus interesse videaris. At vulgus ista non respicit. Quid igitur? his ne accedamus quos belluis similes esse monstravimus? Quid, si quis amisso penitus visu, ipsum etiam se habuisse oblivisceretur intuitum, nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur, num videntes eadem cæcos putaremus? Nam ne illud quidem acquiescent quod æque validis rationum nititur firmamentis, infeliciores esse eos qui faciunt, quam qui patiuntur injuriam. Vellem, inquam, has ipsas audire rationes. Omnem, inquit, improbum num supplicio dignum negas? Minime. Infelices vero esse qui sunt improbi, multipliciter liquet. Ita est, inquam. Qui igitur supplicio digni

sunt,

sunt, miseros esse non dubitas? Convenit, inquam. Si igitur cognitor, ait, resideres, cui supplicium inferendum putares, ei ne qui fecisset, an qui pertulisset injuriam? Nec ambigo, inquam, quin perpesso satisfacerem dolore facientis. Miserior igitur tibi injuriæ illator, quam acceptor esse videretur. Consequitur, inquam. Hinc igitur, aliisque de caussis ea radice nitentibus, quod turpitudo sua sponte naturæ miseros faciat, apparet, illatam cuilibet injuriam non accipientis, sed inferentis esse miseriam. Atqui nunc, ait, contra faciunt oratores. Pro his enim, qui grave quid, acerbumque perpessi sunt, miserationem judicum excitare conantur, cum magis admittentibus justior miseratio debeatur: quos non ab iratis, sed a propitiis potius, miserantibusque accusatoribus ad judicium, veluti ægros ad medicum duci oportebat, ut culpæ morbos supplicio resecarent. Quo pacto defensorum opera vel tota frigeret, vel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum verteretur. Ipsi quoque improbi, si eis aliqua rimula virtutem relictam fas esset adspicere, vitiorumque sordes pœnarum cruciatibus se deposituros viderent, compensatione adipiscendæ probitatis, nec hos cruciatus esse ducerent, defensorumque operam repudiarent, ac se totos accusatoribus, judicibusque permitterent. Quo fit, ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. Nam bonos quis nisi stultissimus oderit? malos vero odisse ratione caret. Nam sicuti corporum languor, ita vitiositas quidam est quasi morbus animorum. Cum ægros corpore minime dignos odio, sed potius miseratione judicemus, multo magis non insequendi, sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas.

ME-

cedamus, ne nimium velut ab humanitatis usu recessisse videamur? Ut placet, inquam. Nonne igitur bonum censes esse quod prodest? Ita est, inquam. Quæ vero aut exercet, aut corrigit, prodest? Fateor, inquam. Bona igitur? Quidni? Sed hæc eorum est qui vel in virtute positi, contra aspera bellum gerunt, vel a vitiis declinantes, virtutis iter arripiunt. Negare, inquam, nequeo. Quid vero jucunda, quæ in præmium tribuitur bonis? num vulgus malam esse decernit? nequaquam: verum uti est, ita quoque esse optimam censet. Quid reliqua, quæ cum sit aspera, & justo supplicio malos coërceat, num bonam populus putat? Immo omnium, inquam, quæ excogitari possunt, judicat esse miserrimam. Vide igitur, ne opinionem populi sequentes, quiddam valde inopinabile confecerimus. Quid? inquam. Ex his enim, ait, quæ concessa sunt, evenit, eorum quidem qui sunt vel in possessione, vel in provectu, vel in adeptione virtutis, omnem quæcumque sit, bonam, in improbitate vero manentibus, pessimam esse fortunam. Hoc, inquam, verum est, tametsi nemo audeat confiteri. Quare, inquit, ita vir sapiens moleste ferre non debet, quoties in fortunæ certamen adducitur: ut virum fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. Utrique enim, huic quidem gloriæ propagandæ, illi vero confirmandæ sapientiæ difficultas ipsa, materia est. Ex quo etiam virtus vocatur, quod suis viribus nitens non superetur adversis. Neque enim vos in provectu positi virtutis, diffluere deliciis, & emarcescere voluptate venistis: sed prœlium cum omni fortuna nimis acre conseritis. Ne vos aut tristis opprimat, aut jucunda corrumpat, firmis medium viribus occupate. Quidquid autem infra subsistit, aut ultra progreditur, habet contemtum felicitatis, non habet præmium laboris. In vestra est enim situm manu, qualem vobis

for-

fortunam formare malitis. Omnis enim quæ videtur aſpera, aut exercet, aut corrigit, aut punit.

METRUM VII.

Bella bis quinis operatus annis
Ultor Atrides, Phrygiæ ruinis
Fratris amiſſos thalamos piavit.
Ille dum Grajæ dare vela claſſi
5 *Optat, & ventos redimit cruore,*
Exuit patrem, miſerumque triſtis
Foderat gnatæ jugulum ſacerdos.
Flevit amiſſos Ithacus ſodales,
Quos ferus, vaſto recubans in antro,
10 *Merſit immani Polyphemus alvo:*
Sed tamen cæco furibundus ore,
Gaudium mœſtis lacrimis rependit.
Herculem duri celebrant labores:
Ille Centauros domuit ſuperbos,
15 *Abſtulit ſævo ſpolium leoni,*
Fixit & certis volucres ſagittis:
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læva gravior metallo:
Cerberum traxit triplici catenæ:
20 *Victor immitem poſuiſſe fertur*
Pabulum ſævis dominum quadrigis:
Hydra combuſto periit veneno:
Fronte turpatus Achelous amnis,
Ora demerſit pudibunda ripis:
25 *Stravit Antæum Libycis arenis:*
Cacus Evandri ſatiavit iras:
Quoſque preſſurus foret altus orbis,
Setiger ſpumis humeros notavit:
Ultimus cælum labor irreflexo

30 *Sustulit collo, pretiumque rursus*
Ultimi cælum meruit laboris.
Ite nunc fortes, ubi celsa magni
Ducit exempli via: cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
35 *Sidera donat.*

ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI BOETHII

DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ

LIBER V.

PROSA I.

DIXERAT, orationisque cursum ad alia quædam tractanda, & expedienda vertebat. Tum ego, Recta quidem, inquam, exhortatio, tuaque prorsus auctoritate dignissima. Sed quod tu dudum de providentia quæstionem pluribus aliis implicitam esse dixisti, re experior. Quæro enim an esse aliquid omnino, & quidnam esse casum arbitrere. Tum illa, Festino, inquit, debitum promissionis absolvere, viamque tibi qua patriam reveharis, aperire. Hæc autem etsi perutilia cognitu, tamen a propositi nostri tramite paullisper aversa sunt: verendumque est, ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere non possis. Ne id, inquam, prorsus vereare. Nam quietis

mihi loco fuerit, ea quibus maxime delector, agnoscere. simul cum omne disputationis tuæ latus indubitata fide constiterit, nihil de sequentibus ambigatur. Tum illa, Morem, inquit, geram tibi; simulque sic exorsa. Siquidem, inquit, aliquis eventum temerario motu, nullaque caussarum connexione productum, casum esse definiat, nihil omnino casum esse confirmo, & præter subjectæ rei significationem, inanem prorsus vocem esse decerno. Quis enim, coërcente in ordinem cuncta Deo, locus esse ullus temeritati reliquus potest? Nam nihil ex nihilo exsistere, vera sententia est: cui nemo umquam veterum refragatus est: quamquam id illi non de operante principio, sed de materiali subjecto, hoc est de natura, omnium rationum quasi quoddam jecerint fundamentum. At si nullis ex caussis aliquid oriatur, id de nihilo ortum esse videbitur. Quod si hoc fieri nequit, nec casum quidem hujusmodi esse possibile est, qualem paullo ante definivimus. Quid igitur? inquam. nihil ne est quod vel casus, vel fortuitum jure appellari queat? An est aliquid, tametsi vulgus lateat, cui vocabula ista conveniant? Aristoteles meus id, inquit, in Physicis & brevi & veri propinqua ratione definivit. Quonam, inquam, modo? Quoties, ait, aliquid cujuspiam rei gratia geritur, aliudque quibusdam de caussis, quam quod intendebatur, obtingit, casus vocatur: ut si quis colendi agri caussa fodiens humum, defossi auri pondus inveniat. Hoc igitur fortuito quidem creditur accidisse: verum non de nihilo est. nam proprias caussas habet: quarum improvisus inopinatusque concursus casum videtur operatus. Nam nisi cultor agri humum foderet, nisi eo loco pecuniam suam depositor obruisset, aurum non esset inventum. Hæ sunt igitur fortuiti caussæ compendii, quod ex obviis sibi, & confluentibus caussis, non ex gerentis intentione provenit.

nit. Neque enim vel qui aurum obruit, vel qui agrum exercuit, ut ea pecunia reperiretur intendit: sed, uti dixi, quod ille obruit, hunc fodisse convenit, atque concurrit. Licet igitur definire, casum esse inopinatum, ex confluentibus caussis, in his quæ ob aliquid geruntur, eventum. Concurrere vero, atque confluere caussas facit ordo ille inevitabili connexione procedens, qui de providentiæ fonte descendens, cuncta suis locis temporibusque disponit.

METRUM I.

Rupis Achæmeniæ scopulis, ubi versa sequentum
Pectoribus figit spicula pugna fugax,
Tigris & Euphrates uno se fonte resolvunt,
Et mox abjunctis dissociantur aquis.
5 *Si coëant, cursumque iterum revocentur in unum,*
Confluat alterni quod trahit unda vadi:
Conveniant puppes, & vulsi flumine trunci,
Mistaque fortuitos implicet unda modos:
Quos tamen ipsa vagos terræ declivia casus,
10 *Gurgitis & lapsi defluus ordo regit.*
Sic, quæ permissis fluitare videtur habenis,
Fors patitur frenos, ipsaque lege meat.

PROSA II.

Animadverto, inquam, idque uti tu dicis, ita esse consentio. Sed in hac hærentium sibi serie caussarum, est ne ulla nostri arbitrii libertas, an ipsos quoque humanorum motus animorum fatalis catena constringit? Est, inquit. Neque enim fuerit ulla rationalis natura quin eidem libertas adsit arbitrii. Nam quod ratione uti naturaliter potest, id habet judicium

dicium quo quodque discernat per se: igitur fugienda, optandave dignoscit. Quod vero quis optandum judicat esse, petit: refugit vero quod existimat esse fugiendum. Quare quibus inest ratio, ipsis etiam inest volendi, nolendique libertas. Sed hanc non in omnibus æquam esse constituo. Nam supernis, divinisque substantiis & perspicax judicium, & incorrupta voluntas, & efficax optatorum præsto est potestas. Humanas vero animas liberiores quidem esse necesse est cum se in mentis divinæ speculatione conservant: minus vero, cum dilabuntur ad corpora, minusque etiam, cum terrenis artubus colligantur. Extrema vero est servitus, cum vitiis deditæ, rationis propriæ possessione ceciderint. Nam ubi oculos a summæ luce veritatis ad inferiora, & tenebrosa dejecerint, mox inscitiæ nube caligant, perniciosis turbantur affectibus; quibus accedendo, consentiendoque, quam invexere sibi, adjuvant servitutem, & sunt quodam modo propria libertate captiva. Quæ tamen ille, ab æterno cuncta prospiciens, providentiæ cernit intuitus, & suis quæque meritis prædestinata disponit, πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει.

METRUM II.

Puro clarum lumine Phœbum
Melliflui canit oris Homerus:
Qui tamen intima viscera terræ
Non valet, aut pelagi, radiorum
5 *Infirma perrumpere luce.*
Haud sic magni conditor orbis:
Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole resistunt;
Non nox atris nubibus obstat.

Uno

10 *Uno mentis cernit in ictu*
Quæ sint, quæ fuerint, veniantque.
Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.

PROSA III.

TUm ego, En, inquam, difficiliori rursus ambiguitate confundor. Quænam, inquit, ista est? Jam enim, quibus perturbare, conjecto. Nimium, inquam, adversari ac repugnare videtur, prænoscere universa Deum, & esse ullum libertatis arbitrium. Nam si cuncta prospicit Deus, neque falli ullo modo potest, evenire necesse est quod providentia futurum esse præviderit. Quare si ab æterno non facta hominum modo, sed etiam consilia, voluntatesque prænoscit, nulla erit arbitrii libertas: neque enim vel factum aliud ullum, vel quælibet exsistere poterit voluntas, nisi quam nescia falli providentia divina præsenserit. Nam si res aliorsum quam provisæ sunt, detorqueri valent, non jam erit futuri firma præscientia: sed opinio potius incerta: quod de Deo nefas credere judico. Neque enim illam probo rationem qua se quidam credunt hunc quæstionis nodum posse dissolvere. Ajunt enim, non ideo quid esse eventurum, quoniam id providentia futurum esse prospexerit: sed e contrario potius, quoniam quid futurum est, id divinam providentiam latere non possit: eoque modo necessarium est, hoc in contrariam relabi partem. Neque enim necesse est contingere quæ providentur: sed necesse est, quæ futura sunt, provideri. Quasi vero, quæ cujusque rei caussa sit, præscientia ne futurorum necessitatis, an futurorum necessitas providentiæ, laboretur. At nos illud demonstrare nitamur, quoquo modo sese habeat ordo caussarum, necessarium

esse

esse eventum præscitarum rerum, etiam si præscientia futuris rebus eveniendi necessitatem non videatur inferre. Etenim si quispiam sedeat, opinionem quæ eum sedere conjectat, veram esse necesse est: at e converso rursus si de quopiam vera sit opinio quoniam sedet, eum sedere necesse est. In utroque igitur necessitas inest: in hoc quidem sedendi, at vero in altero veritatis. Sed non iccirco quisque sedet, quoniam vera est opinio: sed hæc potius vera est, quoniam quempiam sedere præcessit. Ita cum caussa veritatis ex altera parte procedat, inest tamen communis in utraque necessitas. Similia de providentia, futurisque rebus ratiocinari oportet. Nam etiam si iccirco quoniam futura sunt, providentur: non vero ideo quoniam providentur, eveniunt: nihilominus tamen a Deo vel ventura provideri, vel provisa evenire necesse est: quod ad perimendam arbitrii libertatem solum satis est. Jam vero quam præposterum est ut æternæ præscientiæ temporalium rerum eventus caussa esse dicatur? Quid est autem aliud arbitrari, ideo Deum futura, quoniam sunt eventura, providere, quam putare quæ olim acciderunt, caussam summæ illius esse providentiæ? Adhæc, sicuti cum quid esse scio, id ipsum esse necesse est: ita cum quid futurum novi, id ipsum futurum esse necesse est. Sic fit igitur ut eventus præscitæ rei nequeat evitari. Postremo si quid aliquis aliorsum atque sese res habet, existimet, id non modo scientia non est, sed est opinio fallax, a scientiæ veritate longe diversa. Quare si quid ita futurum est, ut ejus certus, ac necessarius non sit eventus, id eventurum esse præsciri qui poterit? Sicut enim scientia ipsa impermista est falsitati: ita id quod ab ea concipitur, esse aliter atque concipitur, nequit. Ea namque caussa est cur mendacio scientia careat, quod se ita rem quamque habere necesse est,

uti

uti eam sese habere scientia comprehendit. Quid igitur? Quonam modo Deus hæc incerta futura prænoscit? Nam si inevitabiliter eventura censet quæ etiam non evenire possibile est; fallitur: quod sentire non modo nefas est, sed etiam voce proferre. At si uti sunt, ita ea futura esse decernit, ut æque vel fieri ea, vel non fieri posse cognoscat; quæ est hæc præscientia, quæ nihil certum, nihil stabile comprehendit? Aut quid hoc refert vaticinio illo ridiculo Tiresiæ? *Quidquid dicam, aut erit, aut non*. Quid etiam divina providentia humana opinione præstiterit, si, uti homines, incerta judicat quorum est incertus eventus? Quod si apud illum rerum omnium certissimum fontem nihil incerti esse potest, certus eorum est eventus quæ futura firmiter ille præscierit. Quare nulla est humanis consiliis, actionibusque libertas: quas divina mens sine falsitatis errore cuncta prospiciens, ad unum alligat & constringit eventum. Quo semel recepto, quantus occasus humanarum rerum consequatur, liquet. Frustra enim bonis, malisque præmia, pœnæve proponuntur, quæ nullus meruit liber ac voluntarius motus animorum. idque omnium videbitur iniquissimum quod nunc æquissimum judicatur, vel puniri improbos, vel remunerari probos: quos ad alterutrum non propria mittit voluntas, sed futuri cogit certa necessitas. Nec vitia igitur, nec virtutes quidquam fuerint, sed omnium meritorum potius mista atque indiscreta confusio. Quoque nihil sceleratius excogitari potest, cum ex providentia rerum omnis ordo ducatur, nihilque consiliis liceat humanis, fit ut vitia quæque nostra ad bonorum omnium referantur auctorem. Igitur nec sperandi aliquid, nec deprecandi ulla ratio est. Quid enim vel speret quisquam, vel etiam deprecetur, quando optanda omnia series indeflexa connectit? Auferetur igitur unicum illud inter homi-

nes

nes Deumque commercium ; sperandi scilicet, ac deprecandi. Siquidem justæ humilitatis pretio inæstimabilem vicem divinæ gratiæ promeremur: qui solus modus est quo cum Deo colloqui homines posse videantur, illique inaccessæ luci prius quoque quam impetrent, ipsa supplicandi ratione conjungi: quæ si recepta futurorum necessitate, nihil virium habere credantur, quid erit quo summo illi rerum principi connecti, atque adhærere possimus? Quare necesse erit, humanum genus, uti paullo ante cantabas, dissseptum, atque disjunctum suo fonte fatiscere.

METRUM III.

QUæ nam discors fœdera rerum
Caussa resolvit? quis tanta Deus
Veris statuit bella duobus,
Ut quæ carptim singula constent,
5 *Eadem nolint mista jugari?*
An nulla est discordia veris,
Semperque sibi certa cohærent?
Sed mens, cæcis obruta membris,
Nequit oppressi luminis igne
10 *Rerum tenues noscere nexus.*
Sed cur tanto flagrat amore
Veri tectas reperire notas?
Scitne quod appetit anxia nosse?
Sed quid nota rescire laborat?
15 *Et si nescit, quid cæca petit?*
Quis enim quidquam nescius optet?
Aut quis valeat nescita sequi?
Quove inveniat, quisve repertam
Queat ignarus noscere formam?
20 *An cum mentem cerneret altam,*
Pariter summam & singula norat?

Nunc

Nunc membrorum condita nube,
Non in totum est oblita sui,
Summamque tenet singula perdens.
25 *Igitur quisquis vera requirit,*
Neutro est habitu: nam neque novit,
Nec penitus tamen omnia nescit:
Sed, quam retinens meminit, summam
Consulit, alte visa retractans,
30 *Ut servatis queat oblitas*
Addere partes.

PROSA IV.

TUm illa, Vetus, inquit, hæc est de providentia querela, a M. Tullio, cum divinationem distribuit, vehementer agitata, tibique ipsi res diu prorsus, multumque quæsita: sed haudquaquam ab ullo vestrum hactenus satis diligenter ac firmiter expedita. Cujus caliginis caussa est, quod humanæ ratiocinationis motus ad divinæ præscientiæ simplicitatem non potest admoveri: quæ si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur ambigui: quod ita demum patefacere, atque expedire tentabo, si prius ea quibus moveris, expediero. Quæro enim, cur illam solventium rationem minus efficacem putes: quæ quia præscientiam non esse futuris rebus caussam necessitatis existimat, nihil impediri præscientia arbitrii libertatem putat. Num enim tu aliunde argumentum futurorum necessitatis trahis, nisi quod ea quæ præsciuntur, non evenire non possunt? Si igitur prænotio nullam futuris rebus adjicit necessitatem, quod tu etiam paullo ante fatebare; quid est quod voluntarii exitus rerum ad certum cogantur eventum? Etenim positionis gratia, ut quid consequatur advertas, statuamus nullam esse præscientiam. Num igitur, quantum ad hoc attinet,

quæ

quæ ex arbitrio eveniunt, ad necessitatem coguntur? Minime. Statuamus iterum esse, sed nihil rebus necessitatis injungere; manebit, ut opinor, eadem voluntatis integra atque absoluta libertas. Sed præscientia, inquies, tametsi futuris eveniendi necessitas non est, signum tamen est, necessario ea esse ventura. Hoc igitur modo, etiam si præcognitio non fuisset, necessarios futurorum exitus esse constaret. Omne etenim signum, tantum quid sit, ostendit, non vero efficit quod designat. Quare demonstrandum prius est, nihil non ex necessitate contingere, ut prænotionem signum esse hujus necessitatis appareat. Alioquin si hæc nulla est, nec illa quidem ejus rei signum poterit esse quæ non est. Jam vero probationem firma ratione subnixam constat, non ex signis, neque petitis extrinsecus argumentis, sed ex convenientibus, necessariisque caussis esse ducendam. Sed qui fieri potest ut ea non proveniant quæ futura esse providentur? Quasi vero nos ea quæ providentia futura esse prænoscit, non eventura credamus: ac non illud potius arbitremur, licet eveniant, nihil tamen ut evenirent, sui natura necessitatis habuisse: quod hinc facile perpendas licebit. Plura etenim dum fiunt, subjecta oculis intuemur: ut ea quæ in quadrigis moderandis, atque flectendis facere spectantur aurigæ: atque ad hunc modum cetera. Num igitur quidquam illorum ita fieri necessitas ulla compellit? Minime. Frustra enim esset artis effectus, si omnia coacta moverentur. Quæ igitur cum fiunt, carent exsistendi necessitate, eadem prius quam fiant, sine necessitate futura sunt. Quare sunt quædam eventura quorum exitus ab omni necessitate sit absolutus. Nam illud quidem nullum arbitror esse dicturum, quod quæ nunc fiunt, prius quam fierent, eventura non fuerint. Hæc igitur etiam præcognita liberos habent eventus. Nam sicut scientia præsen-

tium

tium nihil his quæ fiunt, ita præscientia futurorum nihil his quæ ventura sunt, necessitatis importat. Sed hoc, inquis, ipsum dubitatur, an earum rerum quæ necessarios exitus non habent, ulla possit esse prænotio. Dissonare etenim videntur: putasque, si prævideantur, consequi necessitatem; si necessitas desit, minime præsciri; nihilque scientia comprehendi posse nisi certum. Quod si quæ incerti sunt exitus, ea quasi certa providentur, opinionis constat id esse caliginem, non scientiæ veritatem. Aliter enim ac sese res habeat, arbitrari, ab integritate scientiæ credis esse diversum. Cujus erroris caussa est, quod omnia quæ quisque novit, ex ipsorum tantum vi, atque natura cognosci existimat quæ sciuntur: quod totum contra est. Omne enim quod cognoscitur, non secundum sui vim, sed secundum cognoscentium potius comprehenditur facultatem. Nam ut hoc brevi liqueat exemplo, eamdem corporis rotunditatem aliter visus, aliter tactus agnoscit. Ille eminus manens, totum simul jactis radiis intuetur: hic vero cohærens orbi, atque conjunctus, circa ipsum motus ambitum, rotunditatem partibus comprehendit. Ipsum quoque hominem aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia contuetur. Sensus enim figuram in subjecta materia constitutam, imaginatio vero solam sine materia judicat figuram. Ratio vero hanc quoque transcendit, speciemque ipsam quæ singularibus inest, universali consideratione perpendit. Intelligentiæ vero celsior oculus exsistit. Supergressa namque universitatis ambitum, ipsam illam simplicem formam pura mentis acie contuetur. In quo illud maxime considerandum est: nam superior vis comprehendendi amplectitur inferiorem: inferior vero ad superiorem nullo modo consurgit. Neque enim sensus aliquid extra materiam valet, vel universales species imaginatio

contuetur, vel ratio capit ſimplicem formam: ſed intelligentia quaſi deſuper ſpectans, concepta forma, quæ ſubſunt, cuncta dijudicat: ſed eo modo quo formam ipſam, quæ nulli alii nota eſſe poterat, comprehendit. Nam & rationis univerſum, & imaginationis figuram, & materiale ſenſibile cognoſcit, nec ratione utens, nec imaginatione, nec ſenſibus, ſed illo uno ictu mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta proſpiciens. Ratio quoque cum quid univerſale reſpicit, nec imaginatione, nec ſenſibus utens, imaginabilia, vel ſenſibilia comprehendit. Hæc eſt enim quæ conceptionis ſuæ univerſale ita definit: homo eſt animal bipes rationale. quæ cum univerſalis notio ſit, tamen imaginabilem, ſenſibilemque eſſe rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, vel ſenſu, ſed rationali conceptione conſiderat. Imaginatio quoque tametſi ex ſenſibus viſendi, formandique figuras ſumſit exordium, ſenſu tamen abſente ſenſibilia quæque colluſtrat, non ſenſibili, ſed imaginaria ratione judicandi. Vides ne igitur, ut in cognoſcendo cuncta, ſua potius facultate, quam eorum quæ cognoſcuntur, utantur? Neque id injuria: nam cum omne judicium judicantis actus exſiſtat, neceſſe eſt ut ſuam quiſque operam non ex aliena, ſed ex propria poteſtate perficiat.

METRUM IV.

QUondam porticus attulit
Obſcuros nimium ſenes,
Qui ſenſus, & imagines
E corporibus extimis
5 *Credant mentibus imprimi,*
Ut quondam celeri ſtilo
Mos eſt æquore paginæ

Quæ

Quæ nullas habeat notas,
Pressas figere literas.
10 *Sed mens si propriis vigens*
Nihil motibus explicat,
Sed tantum patiens jacet
Notis subdita corporum,
Cassasque in speculi vicem
15 *Rerum reddit imagines,*
Unde hæc sic animis viget
Cernens omnia notio?
Quæ vis singula prospicit,
Aut quæ cognita dividit?
20 *Quæ divisa recolligit,*
Alternumque legens iter
Nunc summis caput inserit,
Nunc desidit in infima;
Tum sese referens sibi,
25 *Veris falsa redarguit?*
Hæc est efficiens magis
Longe caussa potentior,
Quam quæ materiæ modo
Impressas patitur notas.
30 *Præcedit tamen excitans,*
Ac vires animi movens,
Vivo in corpore passio.
Cum vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus instrepit:
35 *Tum mentis vigor excitus,*
Quas intus species tenet,
Admotus similes vocans,
Notis applicat exteris,
Introrsumque reconditis
40 *Formis miscet imagines.*

PROSA V.

QUod si in corporibus sentiendis, quamvis afficiant instrumenta sensuum forinsecus objectæ qualitates, animique agentis vigorem passio corporis antecedat, quæ in se actum mentis provocet, excitetque interim quiescentes intrinsecus formas: si in sentiendis, inquam, corporibus animus non passione insignitur, sed ex sua vi subjectam corpori judicat passionem; quanto magis ea quæ cunctis corporum affectionibus absoluta sunt, in discernendo non objecta extrinsecus sequuntur, sed actum suæ mentis expediunt? Hac itaque ratione multiplices cognitiones diversis ac differentibus cessere substantiis. Sensus enim solus cunctis aliis cognitionibus destitutus, immobilibus animantibus cessit: quales sunt conchæ maris, quæque alia saxis hærentia nutriuntur. Imaginatio vero mobilibus belluis, quibus jam inesse fugiendi, appetendive aliquis videtur affectus. Ratio vero humani tantum generis est, sicuti intelligentia sola divini: quo fit ut ea notitia ceteris præstet quæ suapte natura non modo proprium, sed ceterarum quoque notitiarum subjecta cognoscit. Quid igitur, si ratiocinationi sensus, imaginatioque refragentur, nihil esse illud universale dicentes quod sese intueri ratio putet? Quod enim sensibile, vel imaginabile est, id universum esse non posse. Aut igitur rationis verum esse judicium, nec quidquam esse sensibile: aut quoniam sibi notum sit, plura sensibus & imaginationi esse subjecta, inanem conceptionem esse rationis, quæ quod sensibile sit ac singulare, quasi quoddam universale consideret. Ad hæc, si ratio contra respondeat, se quidem & quod sensibile, & quod imaginabile sit, in universitatis ratione conspicere; illa vero ad universitatis cognitio-

gnitio-

gnitionem adſpirare non poſſe: quoniam eorum notio corporales figuras non poſſit excedere. De rerum vero cognitione, firmiori potius, perfectiorique judicio eſſe credendum. In hujuſmodi igitur lite, nos quibus tam ratiocinandi, quam imaginandi etiam, ſentiendique vis ineſt, nonne rationis potius cauſſam probaremus? Simile eſt quod humana ratio, divinam intelligentiam futura, niſi ut ipſa cognoſcit, non putat intueri. Nam ita diſſeris: Si qua certos, ac neceſſarios habere non videantur eventus, ea certo eventura præſciri nequeunt. Harum igitur rerum nulla eſt præſcientia, quam ſi etiam in his eſſe credamus, nihil erit quod non ex neceſſitate proveniat. Si igitur, uti rationis participes ſumus, ita divinæ judicium mentis habere poſſemus, ſicut imaginationem, ſenſumque rationi cedere oportere judicavimus, ſic, divinæ ſeſe menti humanam ſummittere rationem, juſtiſſimum cenſeremus. Quare in illius ſummæ intelligentiæ cacumen, ſi poſſumus, erigamur; illic enim ratio videbit quod in ſe non poteſt intueri. Id autem eſt, quonam modo etiam quæ certos exitus non habent, certa tamen videat ac definita prænotio: neque id ſit opinio, ſed ſummæ potius ſcientiæ nullis terminis incluſa ſimplicitas.

METRUM V.

Quam variis terras animalia permeant figuris!
Namque alia extento ſunt corpore, pulveremque verrunt,
Continuumque trahunt vi pectoris incitata ſulcum.
Sunt quibus alarum levitas vaga verberetque ventos,
5 *Et liquido longi ſpatia ætheris enatet volatu.*
Hæc preſſiſſe ſolo veſtigia, greſſibuſque gaudent
Vel virides campos tranſmittere, vel ſubire ſilvas.

Quæ variis videas licet omnia discrepare formis,
Prona tamen facies hebetes valet ingravare sensus.
10 *Unica gens hominum celsum levat altius cacumen,*
Atque levis recto stat corpore, despicitque terras.
Hæc, nisi terrenus male desipis, admonet figura,
Qui recto cælum vultu petis, exserisque frontem,
In sublime feras animum quoque, ne gravata pessum
15 *Inferior sidat mens corpore celsius levato.*

PROSA VI.

QUoniam igitur, uti paullo ante monstratum est, omne quod scitur, non ex sua, sed ex comprehendentium natura cognoscitur, intueamur nunc, quantum fas est, quis sit divinæ substantiæ status, ut quænam etiam scientia ejus sit, possimus agnoscere. Deum igitur æternum esse, cunctorum ratione degentium commune judicium est. Quid sit igitur æternitas, consideremus. Hæc enim nobis naturam pariter divinam, scientiamque patefecerit. Æternitas igitur est, interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio: quod ex collatione temporalium clarius liquet. Nam quidquid vivit in tempore, id præsens a præteritis in futura procedit: nihilque est in tempore constitutum quod totum vitæ suæ spatium pariter possit amplecti. Sed crastinum quidem nondum apprehendit: hesternum vero jam perdidit. In hodierna quoque vita non amplius vivitis quam in illo mobili transitorioque momento. Quod igitur temporis patitur conditionem, licet illud, sicut de mundo censuit Aristoteles, nec cœperit umquam esse, nec desinat, vitaque ejus cum temporis infinitate tendatur, nondum tamen tale est ut æternum esse jure credatur. Non enim totum simul, infinitæ licet vitæ spatium comprehendit, atque complectitur: sed futura nondum trans-

acta jam non habet. Quod igitur interminabilis vitæ plenitudinem totam pariter comprehendit, ac possidet; cui neque futuri quidquam absit, nec præteriti fluxerit, id æternum esse jure perhibetur: idque necesse est & sui compos præsens sibi semper assistere, & infinitatem mobilis temporis habere præsentem. Unde non recte quidam, qui cum audiunt visum Platoni, mundum hunc nec habuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant. Aliud est enim, per interminabilem duci vitam, quod mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitæ totam pariter complexam esse præsentiam, quod divinæ mentis proprium esse manifestum est. Neque Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simplicis potius proprietate naturæ. Hunc enim vitæ immobilis præsentarium statum infinitus ille temporalium rerum motus imitatur: cumque eum effingere, atque æquare non possit, ex immobilitate deficit immotum, & ex simplicitate præsentiæ decrescit in infinitam futuri, ac præteriti quantitatem; &, cum totam pariter vitæ suæ plenitudinem nequeat possidere, hoc ipso quod aliquo modo numquam esse desinit, illud quod implere atque exprimere non potest, aliquatenus videtur æmulari, alligans se ad qualemcumque præsentiam hujus exigui volucrisque momenti: quæ, quoniam manentis illius præsentiæ quamdam gestat imaginem, quibuscumque contigerit, id præstat, ut esse videantur. Quoniam vero manere non potuit, infinitum temporis iter arripuit: eoque modo factum est ut continuaret eundo vitam, cujus plenitudinem complecti non valuit permanendo. Itaque si digna rebus nomina velimus imponere, Platonem sequentes, Deum quidem æternum, mundum vero dicamus esse perpetuum. Quoniam igitur omne judicium secundum sui

naturam, quæ sibi subjecta sunt, comprehendit: est autem Deo semper æternus, ac præsentarius status: scientia quoque ejus, omnem temporis supergressa motionem, in suæ manet simplicitate præsentiæ, infinitaque præteriti, ac futuri spatia complectens, omnia quasi jam gerantur, in sua simplici cognitione considerat. Itaque si præscientiam pensare velis qua cuncta dignoscit, non esse præscientiam quasi futuri, sed scientiam numquam deficientis instantiæ, rectius æstimabis. Unde non prævidentia, sed providentia potius dicitur, quod porro ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat. Quid igitur postulas ut necessaria fiant quæ divino lumine lustrentur, cum ne homines quidem necessaria faciant esse quæ videant? Num enim quæ præsentia cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus? Minime. Atqui si est divini humanique præsentis digna collatio, uti vos vestro hoc temporario præsenti quædam videtis, ita ille omnia suo cernit æterno. Quare hæc divina prænotio naturam rerum, proprietatemque non mutat; taliaque apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futura provenient: nec rerum judicia confundit; unoque suæ mentis intuitu tam necessario, quam non necessario ventura dignoscit. Sicuti vos cum pariter ambulare in terra hominem, & oriri in cælo solem videtis; quamquam simul utrumque conspectum, tamen discernitis; & hoc voluntarium, illud esse necessarium judicatis. Ita igitur cuncta despiciens divinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat, apud se quidem præsentium, ad conditionem vero temporis futurarum. Quo fit ut hæc non sit opinio, sed veritate potius nixa cognitio, cum exstiturum quid esse cognoscit quod idem exsistendi necessitate carere non nesciat. Hic si dicas, quod eventurum Deus videt, id non evenire non posse:

quod

quod autem non poteſt non evenire, id ex neceſſitate contingere, meque ad hoc nomen neceſſitatis adſtringas: Fatebor quidem rem ſolidiſſimæ veritatis, ſed cui vix aliquis niſi divini ſpeculator acceſſerit. Reſpondebo namque idem futurum, cum ad divinam notionem refertur, neceſſarium; cum vero in ſua natura perpenditur, liberum prorſus atque abſolutum videri. Duæ ſunt etenim neceſſitates; ſimplex una, veluti quod neceſſe eſt, omnes homines eſſe mortales; altera conditionis, ut ſi aliquem ambulare ſcias, eum ambulare neceſſe eſt. Quod enim quiſque novit, id eſſe aliter ac notum eſt, nequit. Sed hæc conditio minime ſecum illam ſimplicem trahit. Hanc enim neceſſitatem non propria facit natura, ſed conditionis adjectio. Nulla enim neceſſitas cogit incedere voluntarie gradientem, quamvis eum tamen cum graditur, incedere neceſſarium ſit. Eodem igitur modo, ſi quid providentia præſens videt, id eſſe neceſſe eſt, tametſi nullam habeat naturæ neceſſitatem. Atqui Deus ea futura quæ ex arbitrii libertate proveniunt, præſentia contuetur. Hæc igitur ad intuitum relata divinum, neceſſaria fiunt per conditionem divinæ notionis: per ſe vero conſiderata, ab abſoluta naturæ ſuæ libertate non deſinunt. Fiunt igitur proculdubio cuncta quæ futura Deus eſſe prænoſcit, ſed eorum quædam de libero proficiſcuntur arbitrio: quæ quamvis eveniant exſiſtendo, tamen propriam naturam non amittunt: quia prius quam fierent, etiam non evenire potuiſſent. Quid igitur refert non eſſe neceſſaria, cum propter divinæ ſcientiæ conditionem modis omnibus, neceſſitatis inſtar, eveniant? Hoc ſcilicet, quod ea quæ paullo ante propoſui, ſol oriens, & gradiens homo, quæ dum fiunt, non fieri non poſſunt: eorum tamen unum prius quoque quam fieret, neceſſe erat exſiſtere: alterum vero minime. Ita etiam quæ præ-

ſen-

ſentia Deus habet, procul dubio exſiſtunt: ſed eorum hoc quidem de rerum neceſſitate deſcendit, illud vero de poteſtate facientium. Haud igitur injuria diximus, hæc, ſi ad divinam notitiam referantur, neceſſaria; ſi per ſe conſiderentur, neceſſitatis eſſe nexibus abſoluta. ſicuti omne quod ſenſibus patet, ſi ad rationem referas, univerſale eſt: ſi ad ſeipſum reſpicias, ſingulare. Sed ſi in mea, inquies, poteſtate ſitum eſt mutare propoſitum, evacuabo providentiam, cum quæ illa prænoſcit, forte mutavero. Reſpondebo, Propoſitum te quidem tuum poſſe deflectere; ſed quoniam & id te poſſe, & an facias, quove convertas, præſens providentiæ veritas intuetur, divinam te præſcientiam non poſſe vitare; ſicuti præſentis oculi effugere non poſſis intuitum, quamvis te in varias actiones libera voluntate converteris. Quid igitur? inquies. Ex mea ne diſpoſitione ſcientia divina mutabitur; ut cum ego nunc hoc, nunc illud velim, illa quoque noſcendi vices alternare videatur? Minime. Omne namque futurum divinus præcurrit intuitus, & ad præſentiam propriæ cognitionis retorquet, ac revocat: nec alternat, ut tu exiſtimas, nunc hoc, nunc illud prænoſcendi vices: ſed uno ictu mutationes tuas manens prævenit, atque complectitur. Quam comprehendendi omnia, viſendique præſentiam, non ex futurarum proventu rerum, ſed ex propria Deus ſimplicitate ſortitus eſt. Ex quo illud quoque reſolvitur quod paullo ante poſuiſti, indignum eſſe ſi ſcientiæ Dei cauſſam futura noſtra præſtare dicantur. Hæc enim ſcientiæ vis præſentaria notione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipſa conſtituit, nihil vero poſterioribus debet. Quæ cum ita ſint, manet intemerata mortalibus arbitrii libertas. Nec iniquæ leges ſolutis omni neceſſitate voluntatibus, præmia pœnaſque proponunt. Manet etiam ſpectator deſuper

cun-

cunctorum præſcius Deus, viſioniſque ejus præſens ſemper æternitas cum noſtrorum actuum futura qualitate concurrit, bonis præmia, malis ſupplicia diſpenſans. Nec fruſtra ſunt in Deo poſitæ ſpes, preceſque; quæ cum rectæ ſint, inefficaces eſſe non poſſunt. Averſamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas ſpes animum ſublevate, humiles preces in excelſa porrigite. Magna vobis eſt, ſi diſſimulare non vultis, neceſſitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis judicis cuncta cernentis.

F I N I S.

THEO-

THEODORI PULMANNI
CRANEBURGII
DE METRIS
BOETHIANIS
LIBELLUS.

GEnera metrorum quibus in libris de Consolatione Philosophiæ usus est Boëthius, sunt sex & viginti.

Metrum primum, Dicolon distrophon: constat enim heroico, & pentametro: quo bis utitur.

Lib. I. Met. I.

Carmina qui quondam studio florente peregi,
Flebilis, heu, mæstos cogor inire modos.
5, 1. *Rupis Achæmeniæ scopulis, ubi versa sequentum*
Pectoribus figit spicula pugna fugax.

-UU -UU -UU -UU -UU --
-UU -- - -UU -UU -

II. Monocolon. Versus est dactylicus Alcmanius tetrameter hypercatalectus: qui constat cæsura semiquinaria heroica, dactylo, & spondeo, sive trochæo: quo semel utitur.

1, 2. *Heu, quam præcipiti mersa profundo.*

-- -UU - -UU --

III. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus. Secundus Alcmanius dactylicus tetrameter acata-

acatalectus, qui quatuor dactylis componitur: interdum tamen, præterquam in quarta regione, spondeum admittit. Utitur hoc metro semel.

1, 3. *Tunc me discussa liquerunt nocte tenebræ,*
Luminibusque prior rediit vigor.

– – – – – – – – –∪∪ – –
–∪∪ –∪∪ –∪∪ –∪∪

IV. Monocolon. Versus est dactylicus Phalæcius pentameter hendecasyllabus, constans spondeo, dactylo, & tribus trochæis: quo bis utitur.

1, 4. *Quisquis composito serenus ævo.*
– – –∪∪ –∪ –∪ – –

3, 10. *Huc omnes pariter venite capti.*
– – –∪∪ –∪ –∪ – –

Hic vero in prima regione nonnumquam pro spondeo trochæum invenies.

V. Monocolon. Versus est anapæsticus Pindaricus, dimeter acatalectus, constans anapæsto: recipit tamen spondeum & dactylum: nonnumquam proceleusmaticum, sed rarius. Utitur hoc carminis genere quinquies.

1, 5. *O stelliferi conditor orbis.*
3, 2. *Quantas rerum flectat habenas.*
4, 6. *Si vis celsi jura tonantis.*
5, 2. *Puro clarum lumine Phœbum.*
5, 3. *Quæ nam discors fœdera rerum.*
– – – – –∪∪ –∪

Hoc Adonio finivit.

VI. Monocolon. Versus est Glyconius choriambicus

cus trimeter acatalectus. Constat spondeo, choriambo, & Pyrrhichio: quo quinquies utitur.

1, 6. *Cum Phœbi radiis grave.*

2, 8. *Quod mundus stabili fide.*

3, 12. *Felix qui potuit boni.*

4, 3. *Vela Neritii ducis.*

Verum in hoc carmine primus quisque pes fere trochæus est, excepto ultimo versu, in quo nonnulli tamen *ulcere* legunt.

5, 4. *Quondam porticus attulit.*

-- -∪∪- ∪∪

VII. Monocolon. Versus est dactylicus Adonius dimeter catalecticus, constans dactylo & spondeo, sive trochæo. Semel hoc utitur.

1, 7. *Nubibus atris.*

-∪∪ --

VIII. Monocolon. Versus est jambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, qui scazon appellatur, quod in sexta regione spondeum vel trochæum habeat. Recipit imparibus locis jambum, tribrachyn, spondeum, dactylum, & anapæstum: paribus jambum, & tribrachyn: apud comicos frequenter & anapæstum. Bis hoc utitur.

2, 1. *Hæc cum superba verterit vices dextra.*

-- ∪- -- ∪- ∪- --

3, 11. *Quisquis profunda mente vestigat verum.*

-- ∪- -- ∪- -- --

IX. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est Asclepiadeus choriambicus tetrameter acatalectus, constans spondeo, duobus choriambis, & Pyrrhichio. Secundus est dactylicus Pherecratius trimeter acatalectus,

ctus, conſtans ſpondeo, vel anapæſto, dactylo, & ſpondeo. Hoc metro ſemel utitur.

2, 2. *Si quantas rapidis flatibus incitus*
Pontus verſat arenas.

– – –⏑⏑– –⏑⏑– ⏑⏑
– – –⏑⏑ – –

X. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Sapphicus pentameter acatalectus, conſtans trochæo, ſpondeo, dactylo, & duobus trochæis. Secundus eſt Glyconius: cujus ſupra VI. carminis genere meminimus. Hoc metro ſemel utitur.

2, 3. *Cum polo Phœbus roſeis quadrigis*
Lucem ſpargere cœperit.

–⏑ – – –⏑⏑ –⏑ –
– – –⏑⏑– ⏑⏑

XI. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt jambicus Anacreontius dimeter catalecticus, conſtans tribus pedibus & ſyllaba. primo enim loco habet jambum vel ſpondeum, ſecundo jambum, tertio jambum vel ſpondeum. Secundus Pherecratius: de quo IX. carminis genere diximus. Hoc metro ſemel utitur.

2, 4. *Quiſquis volet perennem*
Cautus ponere ſedem.

– – ⏑– ⏑– –
– – –⏑⏑ – –

XII. Monocolon. Verſus eſt anapæſticus Partheniacus dimeter catalecticus. In prima & ſecunda regione anapæſtum vel ſpondeum recipit, tertia ſolum anapæſtum, poſtea ſupereſt ſyllaba. Hoc carminis genere bis utitur.

2, 5. Fe-

2, 5. *Felix nimium prior ætas.*
3, 5. *Qui se volet esse potentem.*

— — ⏑⏑— ⏑⏑— —

XIII. Monocolon. Versus est dactylicus Sapphicus pentameter acatalectus: de quo paullo ante X. carminis genere memoravimus. Hoc carmine bis utitur.

2, 6. *Novimus quantas dederit ruinas.*
4, 7. *Bella bis quinis operatus annis.*

Hoc Adonio terminavit.

—⏑ — — —⏑⏑ —⏑ — —

XIV. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est jambicus Archilochius senarius acatalectus, imparibus locis recipiens interdum anapæstum, in fine Pyrrhichium vel spondeum. Secundus est jambicus Archilochius dimeter acatalectus. Hoc metro semel utitur.

2, 7. *Quicumque solam mente præcipiti petit,*
Summumque credit gloriam.

— — ⏑— — — ⏑— ⏑⏑— ⏑⏑
— — ⏑— — — ⏑—

XV. Monocolon. Versus est dactylicus Ithyphallicus tetrameter acatalectus, constans tribus dactylis, & Pyrrhichio: quo semel utitur.

3, 1. *Qui serere ingenuum volet agrum.*

—⏑⏑ —⏑⏑ —⏑⏑ ⏑⏑

XVI. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est jambicus senarius acatalectus: de quo XIII. carminis genere diximus. Secundus est elegiacus pentameter. Hoc metro semel utitur.

3, 3. *Quamvis fluente dives auri gurgite*
Non expleturas cogit avarus opes.

−− ∪− ∪− ∪− −− ∪∪
−− −− − −∪∪ −∪∪ −

XVII. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Phalæcius pentameter hendecaſyllabus. Hic jambum pro ſpondeo in prima ſede poſitum reperies. Secundus eſt Archilochius, vel, ut aliis placet, Alcmanius tetrameter acatalectus, conſtans duobus dactylis & totidem trochæis: quo metro ſemel utitur.

3, 4. *Quamvis ſe Tyrio ſuperbus oſtro*
Comeret, & niveis lapillis.

−− −∪∪ −∪ −∪ −−
−∪∪ −∪∪ −∪ −∪

XVIII. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Alcmanius trimeter hypercatalecticus, conſtans tribus pedibus heroici verſus, & ſyllaba: ita tamen, ut non ſit ex meris ſpondeis. Secundus eſt Pherecratius, de quo ſupra IX. carminis genere memoravimus. Hoc metro ſemel utitur.

3, 6. *Omne hominum genus in terris*
Simili ſurgit ab ortu.

−∪∪ −∪∪ −− −
∪∪− −∪∪ −− −

XIX. Monocolon. Verſus eſt jambicus Anacreontius dimeter catalecticus: qui conſtat ex anapæſto, duobus jambis, & ſyllaba. Hoc ſemel utitur.

3, 7. *Habet omnis hoc voluptas.*

∪∪− ∪− ∪− −

XX. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt Aſclepiadeus: de quo IX. carminis genere diximus. Secundus eſt jambicus Archilochius dimeter catalecticus: cujus XIV. metri genere meminimus. Hoc carmine ſemel utitur.

3, 8. *Eheu, quam miſeros tramite devio*
Abducit ignorantia!

-- -UU- -UU- U-
-- U- -- UU

XXI. Monocolon. Verſus eſt heroicus hexameter: quo ſemel utitur.

3, 9. *O qui perpetua mundum ratione gubernas.*

-- -UU -- -UU -UU --

XXII. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Alcmanius tetrameter acatalecticus: cujus III. metri genere mentionem fecimus. Secundus eſt jambicus Archilochius dimeter acatalecticus: de quo ſupra XIV. carminis genere diximus. Hoc metro ſemel utitur.

4, 1. *Sunt etenim pennæ volucres mihi,*
Quæ celſa conſcendant poli.

-UU -- -UU -UU
-- U- -- U-

XXIII. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt trochaicus Alcmanius dimeter acatalecticus. Recipit locis imparibus trochæum, tribrachyn, nonnumquam dactylum: paribus vero cum ſupradictos, tum etiam ſpondeum, & anapæſtum. Secundus Pherecratius: cujus ante IX. carminis genere meminimus. Hoc metro ſemel utitur.

4, 2. *Quos vides ſedere celſo*

Solii

Solii culmine reges.

–◡ –◡ –◡ ––

◡◡– –◡◡ ––

XXIV. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus Phalæcius pentameter hendecasyllabus: de quo supra XVII. metri genere diximus. Secundus est elegiacus. Hoc metro semel utitur.

4, 4. *Quid tantos juvat excitare motus,*
Et propria fatum sollicitare manu?

–– –◡◡ –◡ –◡ ––

–◡◡ –– – –◡◡ –◡◡ –

XXV. Dicolon distrophon. Primus versus mistus videtur ex Sapphico & Alcmanio, constans trochæo, spondeo, vel dactylo cum syllaba, dactylo, & spondeo, vel trochæo. Secundus est Alcaicus tetrameter jambicus, constans ex penthemimeri jambica, dactylo, & spondeo. Quid si hunc dixerimus compositum ex Alcaico dimidiato, & dimidiato Alcmanio? Hoc carminis genere semel utitur.

4, 5. *Si quis Arcturi sidera nescit*
Propinqua summo cardine labi.

–– –– – –◡◡ –◡

◡– ◡– – –◡◡ ––

XXVI. Monocolon. Versus est dactylicus Archilochius, constans tetrametro bucolico, & tribus trochæis: quo semel utitur.

5, 5. *Quam variis terras animalia permeant figuris!*

–◡◡ –– –◡◡ –◡◡ –◡ –◡ –◡

F I N I S.

LOCORUM ET VERSUUM GRÆCORUM

In hisce libris citatorum

INTERPRETATIO.

Pag. 9. Ὄνος πρὸς λύραν: *id est*, Asinus ad lyram.

Ἐξαύδα, μὴ κεῦθε, &c. *id est*, Eloquere, ne occultes intellectui.

p. 13. ἕπου Θεῷ: *id est*, Sequere Deum.

p. 16. Ἀλλὰ εἷς, &c. *id est*, Sed unus rex esto, unus dominus.

p. 24. Δύο τοὺς πίθους, &c. *id est*, Duo dolia, malorum quidem unum, alterum autem bonorum.

Alii οὐ μειράκιον ὢν ἔτι δύο πίθους, &c. *id est*, Non adolescentulus adhuc duo dolia, &c.

p. 53. Ὦ δόξα, &c. *id est*, O gloria, gloria, infinitis jam mortalibus nullius pretii vitam tu me fecisti magnam.

p. 63. πορίσματα, *id est*, corollaria, additamenta.

p. 64. πόρισμα, *id est*, corollarium, additamentum.

p. 73. Πάντοθεν, &c. *id est*, Undique in circulis ducis similem acervum.

p. 96. Ἀνδρὸς, &c. *id est*, Viri sacri corpus virtutes ædificavere.

p. 97. Ἀργαλέον δ', &c. *id est*, Difficile autem est, me sermone explicare, quemadmodum Deus omnia regat, & sua providentia disponat.

p. 106. πάντ' ἐφορᾷ, &c. *id est*, Omnia videt, & omnia audit.

F I N I S.

QUÆ-

QUÆDAM CL. VIRORUM

DE ELPIDE

Prima Boëthii Uxore

TESTIMONIA.

Lil. Gregor. Gyraldus de Poëtarum Histor. Dialogo V. col. 299. *edit. Lugdunobatavæ anni* 1696.

Celebratur & Boëthii uxor Helpis (a) a nostris, non probitate modo, sed & literarum disciplina, in primisque poëtices. Exstant certe Hymni in Apostolos, non vulgari dicendi stilo: *Aurea luce*, & *Felix per omnes*: quos ejus esse, a nostris constanter asseritur. Et quidem hodie legitur in ejus (ut fertur) sepulcro carmen, quod ejus seculi videtur: sed quod mihi videre contigit, non sine mendis est: *&c.*

Petrus Bertius in Præfatione ad Boëthium de Consolatione Philosophiæ, bujus editionis pag. XIX.

Duxit autem uxorem primam Elpidem Siculam, virginem nobilem, ex eaque duos filios (b) Patricium

 & Hy-

(a) Elpis *sine adspiratione scribendum est, Græcis enim* ἐλπὶς *leni spiritu notatur. Barbaris tamen sæculis orthographia maximo neglectui erat.*

(b) *Guilielmus Cave Scriptorum Ecclesiasticorum Historia Literaria pag.* 321. *eos secundæ Boëthii uxoris filios fuisse affirmat, quam* Rusticanam *appellat. Quam bene utrumque, judicent eruditi.*

& Hypatium suscepit. Fuit autem Elpis ista non probitatis tantum, sed etiam literarum laude celebris, inprimisque poëticæ amans. Ejus creduntur esse Hymni duo qui in Ecclesia canuntur: *Aurea luce*, & *Felix per omnes*.

Elpidis istius quis pater fuerit, nescitur: primæ illum dignitatis virum fuisse, constat ex iis quæ libro secundo Philosophia Boëthium alloquens dicit: *Taceo*, inquit, *quod desolatum parente, summorum te virorum cura suscepit, delectusque in affinitatem principum civitatis, (quod pretiosissimum propinquitatis genus est) prius carus quam proximus fuisti. Quis non te felicissimum cum tanto splendore socerorum, cum conjugis pudore, tum masculæ quoque prolis opportunitate prædicavit?*

Petrus Bertius in Præfatione pag. XXVII.

Quæ dum tractat, eripitur ipsi morte Elpis, fida curarum, & gaudiorum, & studiorum socia. Ejus Epitaphium, (incertum, scriptumne a Boëthio, an ab alio aliquo) tale legitur: *&c.*

Gerardus Jo. Vossius de Poëtis Latinis cap. V.

Boëthius uxorem habuit cui nomen Elpis: quæ & ipsa literis, ac inprimis poësi excelluisse dicitur.

Ludovicus Morerius in Dictionario Historico.

HELPIS, femme du célebre Boëce, dans le VI. Siécle, connoissoit toutes les belles choses, faisoit biens des Vers, & composa des Hymnes des Apôtres.

An-

Antoninus Mongitor Bibliotheca Sicula
Tomo I. pag. 173.

Ne ipsius (*Elpidis*) memoria consenesceret, ejus effigies marmori affabre insculpta fuit, quæ Panormi, dum aliqua Collegii Panormitani Soc. Jesu fundamenta effoderentur, inventa est: & anno 1643. Urbs Messanæ a Collegii Rectore P. Petro Villafrates obtinuit; ibique asportata, in Senatoriæ domus sacello collocata fuit, hac adjecta Inscriptione.

D. O. M.

ELPIS. MATRONAE. NOBILISSIMAE MESS. INSIGNIS. POETRIAE. MAGNI. BOETHII. VIRI. CONSVLARIS. SANCTIMONIA. CONSPICVI VXORIS. ETIAM. IN. EXSILIO. CONIVNCTISS. SS. MM. PLACIDI. FLAVIAE. EVTICHII. ET. VICTORINI AMITAE. A. SORORE. FAVSTINA FAVSTISSIMA. FOEMINA. VETVSTISSIMVM. HOC. MARMOREVM SIGNVM. S. P. Q. M. DONO. A. PATRIBVS. SOCIETATIS. IESV. DATVM. IN. HAC. DOMO. SENATORIA POSVERE

SENATORES

D. Marcellus Cirinus Eques S. Jacobi, D. Carolus de Gregorio, Fr. Antoninus Gotho Eques Hierosolymitanus, Joannes Leonardus Caloria, D. Franciscus Ozes, Thomas Svaglies.

Anno Domini
M. DC. XLIII.

Vide plura alia de Elpide apud Mongitorem, ibidem pag. 171. *& seqq.*

Jo. Albertus Fabricius in notis ad caput XV. Lib. III. Bibliotheca Latina pag. 642.

Uxor quoque *Elpis* Boëthium in exsilium comitata est, (c) ut constat ex ejus Epitaphio, quod exstat Romæ in porticu S. Petri, affertque Gyraldus Dial. 5. de Poëtis, ubi illam literarum & poëtices laude celebratam fuisse ostendit ex duobus ejus qui exstant Hymnis in Apostolos non vulgari stilo, quorum unus incipit: *Aurea luce*, alter vero: *Felix per omnes*.

EL-

(c) *Elpis vita functa, juxta Bertii sententiam, ante tertium Boëthii consulatum, qui incidit in annum Christi* 522. *non potuit conjugem sequi in exsilium missum anno* 526. *Versus secundus Elpidis Epitaphii*:

Quam procul a patria conjugis egit amor,

in hunc errorem traxit Cl. Fabricium, & ante illum multos alios, quemadmodum & auctorem Panormitanæ Inscriptionis, ut notatum Antonino Mongitori Bibliotheca Siculæ T. I. pag. 173. *At ejus versus ea sententia videtur esse, Elpidem, ut Boëthium, cui nupta fuerat, Romam comitaretur, Siciliam, & patrios lares, conjugis amori posthabitos, reliquisse; ut solent fere mulieres quæ exteris nubunt.*

ELPIDIS

MATRONÆ SICULÆ

SEVERINI BOETHII

UXORIS

IN NATALI SS. APOSTOLORUM PETRI ET PAULLI

HYMNUS I.

(*Ex Hymnario Card. Josephi Mariæ Thomasii pag.* lxi.)

AUREA luce (1) & decore roseo,
Lux lucis, omne perfudisti sæculum,
Decorans Cælos inclyto martyrio
Hac sacra die, quæ dat reis veniam.
Janitor Cæli, Doctor Orbis pariter,
Judices sæcli, vera Mundi lumina;
Per crucem alter, alter ense triumphans,
Vitæ senatum laureati possident. 8
Jam, bone pastor PETRE, clemens accipe
Vota precantum; & peccati vincula
Resolve, tibi potestate tradita
Qua cunctis Cælum verbo claudis, aperis. 12

Do-

Doctor egregie PAULLE, mores instrue,
Et mente polum nos transferre satage,
Donec perfectum largiatur plenius,
Evacuato quod ex parte gerimus. 16
Olivæ binæ pietatis unicæ,
Fide devotos, spe robustos, maxime
Fonte repletos caritatis geminæ,
Post mortem carnis impetrate vivere. 20
Sit Trinitati sempiterna gloria,
Honor, potestas, atque jubilatio,
In Unitate, cui manet imperium
Ex tunc, & modo, per æterna sæcula. Amen.

ELPIDIS
IN NATALI EORUMDEM
HYMNUS II.

(Ex eodem Hymnario pag.lx. sub Paullini nomine.)

Sequentem Hymnum, nec non ejusdem strophas, Petrus beatus *&c.* Quodcunique vinclis *&c. &* Gloria Deo *&c. ibid. pag.* xlvii. *Cardinalis Thomasius Paullino cuidam tribuit, contra communem omnium opinionem, ut constat ex Gyraldo, nullo allato argumento aut conjectura. At cum Cl. Vir Joannes Baptista le Brun in præclarissima & accuratissima sua Operum D. Paullini Nolani editione, quæ prodiit Parisiis anno* 1685. *hunc Hymnum pro Paulliniano minime agnoscat; nec alius Paullinus exstet qui Hymnos scripserit, præter Paullinum Patriarcham Aquilejensem, qui floruit circa an. Christi* 776. *de quo Guilielmus Cave Script. Ecclesiast. Historia pag.* 420. *ait:* Hymni sacri quos Paullinum composuisse prodit Walafridus Strabo ,, *de Exordiis & Incrementis Rerum Ecclesiastica-*

,, *rum*

„ *rum libro, cap. XXV. edit. Romana an.* 1591. *Aucto-*
„ *rum Variorum de Catholica Ecclesia Divinis Officiis ac*
„ *Ministeriis pag.* 351.„ interierunt *: minime idcirco du-*
bitandum videtur, Hymnum hunc Elpidem auctorem habere.

FElix per omnes festum mundi cardines
Apostolorum præpollet alacriter
PETRI beati, PAULLI sacratissimi,
Quos Christus almo consecravit sanguine:
Ecclesiarum deputavit principes. 5
Hi sunt olivæ duæ coram Domino,
Et candelabra luce radiantia,
Præclara Cæli duo luminaria.
Fortia solvunt peccatorum vincula:
Portas Olympi reserant fidelibus. 10
Habent supernas potestatem claudere
Sermone sedes: pandere splendentia
Limina poli super alta sidera.
Linguæ eorum claves Cæli factæ sunt.
Larvas repellunt ultra mundi limites. 15
PETRUS beatus catenarum laqueos,
Christo jubente, rupit mirabiliter.
Custos ovilis, & doctor Ecclesiæ,
Pastorque gregis, conservator ovium,
Arcet luporum truculentam rabiem. 20
Quodcumque (2) vinclis super terram strinxerit
Erit in astris religatum fortiter:
Et quod resolvit in terris arbitrio
Erit solutum super Cæli radium.
In fine mundi judex erit sæculi. 25
Non impar PAULLUS huic, Doctor Gentium,
Electionis templum sacratissimum:
In morte compar, in corona particeps:
Ambo lucernæ, & decus Ecclesiæ
In orbe claro coruscant vibramine. 30

O Ro-

O Roma felix, quæ tantorum Principum
Es purpurata pretioso sanguine!
Excellis omnem mundi pulchritudinem,
Non laude tua, sed Sanctorum meritis.
Quos cruentatis jugulasti gladiis. 35
Vos ergo modo gloriosi Martyres,
PETRE beate, PAULLE mundi lilium,
Cælestis aulæ triumphales milites,
Precibus almis vestris, nos ab omnibus
Munite malis; ferte super æthera. 40
Gloria (3) Deo per immensa sæcula:
Sit tibi, Nate, decus & imperium:
Honor potestas Sanctoque Spiritui.
Sit Trinitati salus individua
Per infinita sæculorum sæcula. Amen. 45

Urbanus VIII. P.M. ita hos Hymnos immutavit, contraxitque ad usum Ecclesiasticæ Psalmodiæ.

Die XXIX. Junii in festo SS. Apostolorum Petri & Paulli. Ad Vesperas.

DEcora (1) lux æternitatis auream
Diem beatis irrigavit ignibus,
Apostolorum quæ coronat Principes,
Reisque in astra liberam pandit viam.
Mundi Magister, atque Cæli Janitor,
Romæ parentes, arbitrique gentium,
Per ensis ille, hic per crucis victor necem
Vitæ senatum laureati possident.
O Roma felix, quæ duorum Principum
Es consecrata glorioso sanguine!
Horum cruore purpurata ceteras
Excellis orbis una pulchritudines.

Sit

Sit Trinitati sempiterna gloria,
Honor, potestas, atque jubilatio,
In Unitate quæ gubernat omnia,
Per universa æternitatis sæcula. Amen.

Ad Laudes.

BEate Pastor Petre, clemens accipe
Voces precantum, criminumque vincula
Verbo resolve, cui potestas tradita
Aperire terris Cælum, apertum claudere.
Egregie (*) Doctor Paulle, mores instrue,
Et nostra tecum pectora in Cælum trahe;
Velata dum meridiem cernat fides,
Et solis instar sola regnet caritas.
Sit Trinitati &c.

Die XVIII. Januarii, & XXII. Februarii in festo Cathedrarum S. Petri Romanæ & Antiochenæ.
Ad Vesperas.

QUodcumque (2) in orbe nexibus revinxeris,
Erit revinctum, Petre, in arce siderum:
Et quod resolvit hic potestas tradita
Erit solutum Cæli in alto vertice.
In fine mundi judicabis sæculum.
Patri (3) perenne sit per ævum gloria,
Tibique laudes concinamus inclytas,
Æterne Nate; sit, superne Spiritus,
Honor tibi, decusque: Sancta jugiter
Laudetur omne Trinitas per sæculum.

EL-

(*) Legitur etiam hæc stropha die XXV. Januarii in Conversione S. Paulli, ad Vesperas.

ELPIDIS (1) EPITAPHIUM.

Cum suspicentur nonnulli, Elpidis Epitaphium quod exstat inter Gruteri Inscriptiones pag. MCL-XVI. 6. affertque Jo. Albertus Fabricius in supplemento capitis XV. libri III. Bibliothecæ Latinæ pag. 270. ab ipsa Elpide confectum esse posse; hic repetendum duximus ad explendum, quæ alioqui vacua futura erat, pagellam.

Helpes dicta fui Siculæ regionis alumna,
Quam procul a patria conjugis egit amor.
Quo sine mæsta dies, nox anxia, flebilis hora,
Nec solum caro sed spiritus unus erat.
Lux mea non clausa est tali remanente marito;
Majorique animæ parte superstes ero.
Porticibus sacris jam nunc (2) *peregrina quiesco*
Judicis æterni testificata thronum.
Ne qua manus bustum violet, nisi forte jugalis
Hæc iterum cupiat jungere membra suis.
Ut thalami tumulique comes nec morte revellar; (3)
Et socios vitæ nectat uterque cinis.

ER-

(1) In Bibliothecæ Siculæ Antonini Mongitoris T. I. pag. 173. corrupte admodum legitur, deficiunt enim præter alia duo integri versus.

(2) Gruterus *non*. (3) Idem *revellat*. male.